

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Den ellefte Bog

af

Apuleii Metamorphosis;

oversat og ledsaget

med

Indledning og Anmærkninger

af

C. P. Andersen,

Adjunkt.

Indbydelseskrift

til

den offentlige Examen i Slagelse lærde Skole.

Slagelse 1827.

Trykt hos Peter Magnus.

I n d l e d n i n g.

Det er Tilfældet med næsten de fleste af Oldtidens Forfattere, at man veed saare Lidet om deres private Liv. Hvor derimod de historiske Data findes i rundeligere Mængde, griber man disse med desto større Begjærlighed, og det saameget deshellere, naar de komme fra den paagjældende Forfatter selv. Hos Apuleius foranledigede en særegen Omstændighed, at han selv har gjort Efterverdenen bekendt med Endeel af de vigtigste Tildragelser i hans Liv. Ved at indvikles i en meget farlig Proces, blev han nødt til at holde en offentlig Forsvarstale for Retten, som vi endnu have; og det er af denne jeg fornemmelig vil uddrage de Notizer, som ere nødvendige til en almindelig eller summarisk Skildring af denne Forfatters Liv og Levnet.

Apuleius, eller som hans Familienavn ifølge gamle Indskrifter maaskee rigtigere skrives: Appuleius (Saml. Oudendorp. ad Apul. Metam. Not. p. 1. og i J. A. Fabricii Bibliotheca latina a Ernesti auctius edita T. III. Lib. III. cap. 2.) faaer ialmindelighed i alle Udgaver Fornavnet Lucius.

Men dette menes at være opdigtet (See Not. af Elmenhorst i Oudend, Edit. p. 1.) og blot givet ham, fordi han i sin Metamorphose bestandig forekommer under dette Navn. Selv siger han (i Metamorph. Lib. I. p. 3 & 4. edit, Bipont. og XI. p. 763. edit. Henric. Petrina. Basil, 1597 og Apolog. p. 145. 146.), at han var født i Madaura, en Bye paa Grændserne af Numidien og Sætulien, (d'Uville har Navnet Madaurus paa en Bye under 26° Længde og imellem 36 og 37° Brede) der først havde staaet under Syphax og siden under Masinissa, men var derpaa bleven besat med en Kolonie af romerske Veteraner, og havde opnaaet megen Anseelse. Hans Fader, Theseus, havde været iblandt dens fornemste Borgere, og foruden andre Hædersposter ogsaa beklædet Duumvirværdigheden, eller efter romersk Colonialindretning det ene af de to høieste Øvrighedsembeder i Staden. Hans Moder, Salvia, (Metamorphos. Lib. I. p. 21 og Lib. XI. p. 174 og 179.) var nær beslægtet med Historiefribereren Plutarch fra Chæronea og sammes Søstersøn, Stoikeren Sextus, der havde været Mark. Aurels Lærer (See Jul. Capitolin. cap. 3). Herved kommer man noget til Kundskab om hans Levetid; thi Plutarch levede under Trajan og Hadrian, og, endskjøndt man ingensteds finder, i hvilket Aar Apuleius er født, maa det dog have været før Midten af det 2det Aarhundrede efter Christi Fødsel, da han anfører iblandt sine Belyndere og Venner, Lollianus Avitus (som var Prokonsul i Aaret 144, og findes anført hos Jul. Capit. in Pertin. cap. 1.) Claudius Maximus, Lollius Urbicus, og Scipio Orfitus, hvilke samtlig havde beklædet høie Stats-

embeder under begge Antoninerne. (Saml. Jul. Cap. in M. Anton. cap. 3. og in Anton. Pius; cap. 5 og 8.) I sin Barndom og Unglingsalder blev han opdragen i Carthago (Apul. Florig-IV cap. 39.), og allerede der underviist i den Platoniske Philosophie, saaledes som denne den Tid blev lært. Og samme vedblev han ogsaa at være troe, uagtet han siden lærte at kjende andre Sekters philosophiske Forstillinger. Selv siger han (Apol. I. p. 124)*, at han fra sin tidligste Alder havde anvendt Flid paa Studeringer, og det endog med Opoffrelse af sin egen Helbred ved Nattevaggen og ideligt Arbejde. Imidlertid var han dog smuk af Udvortes, med et indtagende Ansigt, blaae Øine, blondt og krollet Haar (p. 124), og kunde, som Mand, ved sit stærke og velbyggede Legeme, sin Belevenhed og Artighed i Omgang let tilvende sig Andres Yndest og Opmærksomhed. Fra Carthago begav han sig, endnu som ungt Menneske, til Athen, hvor han beskæftigede sig med mangeslags videnskabelige Gjenstande, men fornemmelig med Grækernes skønne Litteratur og Veltalenheden eller Rhetoriken. Herfra tog han til Rom for at forsøge sin Lykke som praktisk Taler. Her maatte han først lægge sig efter det latinske Sprog, men ved sin Flid og sine ypperlige Naturanlæg bragte han det snart meget vidt, saa at han kunde fremtræde som een for de Tider udmærket Sagfører. (Apul. de aur. asino. Lib. I. p. 15.). Efter Faderens Død fik Apuleius og hans Broder

---

*) Jeg citerer her efter Basler Udgaven af Sebast. Henrico Petrin. 1597.

en Arbejdsart, der efter vore Penge beløb sig til over 60,000 Rbd. (Apolog, p. 144) og herved blev han nu istand til at foretage sig en Reise til flere Lande. Ifølge Rhetorerne da brugelige Sædvane af lagde han i adskillige græske Stæder Prøver paa sin Beltalenhed og erhvervede sig herved megen Berømmelse. Men især søgte han paa denne Reise at tilfredsstille en Lyst, hvortil han alt i sin tidligste Alder havde følt og næret en heftig Tilbøielighed, nemlig paa enhver mulig Maade at indsamle Kundskab om Magien og selv deri at udmærke sig. (De aur. Asin. Lib. II. p. 169.) I Rom havde han allerede efter sin Onkel Plutarchs Exempel ladet sig indvie i Isis og Serapis Mysterier, og med desto større Begjærlighed gennemreiste han derfor Grækenland, Thessalien og Egypten, for allevegne at efterspore denne Videnskab, og ved Indvielser i Mysterier og Optagelse i hemmelige Præsteordener at komme i Bekjendtskab med Personer, som man udraabte for Indsigt i Magie og Hexekunst. I Attika skal han have forvaltet et Præsteembede. Men en Mand med hans Forstand og Hoved begreb, ligesaa godt som den muntre og spottende Lucian, efter en lang og mæsommelig Søgen, at denne hemmelige Videnskab og Kunst var blot et Paafund af Bedragerie for at skuffe den enfoldige Almue. Det er denne Mening, hvilken han under en paatagen Masse yttreder paa flere Steder i sin Metamorphose. Imidlertid kunde han dog ikke ganske stille sig ved de Ideer, der saa tidligen havde præntet sig i hans Sind, og derfor betvivler han vel i sin Forsvarstale (p. 166) Troen paa Hexerie og al blind Tillid til

Besværgelser, Trylleformularer og andre Hexemidler, men dog tilstaaer han sammesteds, at han med Plato troer: at der imellem Guder og Mennesker gives nogle i Natur og Rang Mellemvæsenes af Guder, og at disse bestyre alle Divinationer og magiske Underværker. Han indrømmer fremdeles: at Menneskets Sjæl, og især den uskyldige barnlige, ved Tryl, lerier eller visse Urter's Lugt kan dyskes i Dvale og bringes til Forglemmelse af Alt, hvad der omgiver den, og saaledes for en kort Tid, imedens den ligesom er fjernet fra Legemet, vende tilbage igjen til sin oprindelige Natur, der er udsødelig og guddommelig, og da, som i en Art Søvn, forudsaae det Tilkommende. Men om han har anført dette med fuld Overbeviisning eller blot for at rette sig efter sin Tidsalders forudfattede Meninger, er ikke godt at afgjøre, men vist er det, at denne Fordybelse i at udgrandse Naturens Hemmeligheder, i Forbindelse med hvad han selv derom paa mange Steder i sine Skrifter havde fortalt, meget bidrog til, at hans Fjender troede at kunne benytte samme, som en god Leilighed til at faae ham offentlig anklaget som Troldmand. Anledningen hertil var denne.

Fra sin Udenlandsreise vendte han hjem fattig. Af Metamorphosen seer man ofte, at han slet ikke nøie iagttog Sparksomhed; desuden laae det i Tingen selv, at han maatte opoffre meget, for at blive deelagtig i de Hemmeligheder, hvilke han attraaede at faae Kundskab om. Selv tilstaaer han tillige (Apolg. p. 144): at han havde anvendt Endeel paa sine Venner, sine Lærere, og endog udstyret disses

Døttre. Men i Dea, en Stad i Afrika *) blev han bekjendt med en rieg Enke, som ægtede ham. Hun hed Emilia Pudentilla, og havde været gift med en vis Sicinius Amicus, med hvem hun havde to Sønner, Pontianus og Pudens. Disse vare komne under deres Bedstefaders Formynderskab; og omtrent i 14 Aar havde Pudentilla siddet i Enkestand og opdraget sine Børn (s. S. 193). Dog havde hun ikke ganske med sin gode Willie gjort dette, men var paa en Maade bleven tvungen hertil af hendes Mand's Fader, der var Børnernes Formynder, og vilde gifte bende med sin anden Søn, under Trudsel, at hvis hun ægtede nogen Anden, da vilde han ved Testament skille hendes Børn ved deres faderlige Arv. Imidlertid hengik nogle Aar, og imedens døde den Gamle, og den ældre Søn, Pontianus, blev Formynder for sin yngre Broder. Da altsaa ingen Hindring var mere iveien, besluttede Pudentilla atter igjen at gifte sig, (s. S. 194) og raadførte sig desangaaende med sin ældste Søn, som da opholdt sig i Rom (s. S. 196). Ved Moderens Brev ilede denne hjem. Bedstefaderen havde ifkun efterladt sig en ringe Formue, men Pudentilla eiede 120,000 Rd. efter vore Penge, og heraf vare Endeel ikke lovmæs, sigen forsikkert i Tilfælde af et nyt Ægteskab. — Just paa samme Tid indtraf Apuleius i Dea paa en Reise til Alexandrien. Det var om Vinterrn, og træt af Reisen havde han i nogen Tid opholdt sig hos sine gamle Venner i denne Stad, da Pontianus, med hvem han nogle Aar iforveien var bleven nære be-

---

*) Det nuværende Tripolis.

kjendt i Athen', kommer til ham og meget venfka-
 beligen fornyer Bekjendtskabet. Snart efter viste han
 sig Apuleius overmaade hengiven, formaaede ham til
 at blive Vinteren over der paa Stedet, og bevæ-
 gede ham omfider ved mange Bønner til at forlade
 sit Gjaæsteherberge og flytte i Huset til Pontianus'
 Moder (s. P. 197). Pontianus havde opholdt hans
 Afreise, deels fordi han sagde: at han selv vilde led-
 sage ham, deels fordi han forestillede Apuleius, at
 dennes Sundhed ikke tillod ham saasnart at gjøre en
 saa meisommelig Reise. Imidlertid kom denne sig
 fuldkommen af sin Svaghed ved den omhyggeligere
 Pleie, og den nøie Fortrolighed, som efterhaanden
 reiste sig imellem ham og den Familie, i hvis Huus
 han var. Hans Venner og Bekjendtere opfordrede
 ham nu, da han var fuldkommen frisk, til at give
 dem en Prøve paa hans Veltalenhed, og med stor
 Roes og Bifald, og under en meget talrig Forsam-
 ling af Tilhørere blev denne særdeles vel optaget,
 og eenstemmigen ansøgte de ham om, at han vilde
 forblive hos dem, og lade sig optage imellem Sta-
 dens Borgere. Kort efter trænger Pontianus i ham,
 for at overtale ham til at tage imod dette Tilbud,
 at ansee det for en guddommelig Tilskikkelse, og er-
 klærer omfider: at hans høieste Ønske var, at forene
 Apuleius med sin Moder, da denne havde fattet
 Godhed for ham, og han selv ikke kjendte nogen be-
 dre Mand, med hvem hun kunde gifte sig. (s. P.
 198.) I Førstningen vægrede Apuleius sig ved at
 modtage dette Forslag, da han især ønskede at fort-
 sætte sine videnskabelige Reiser; men efterhaanden
 (dette tilstaaer han selv; s. P. 198) attraaede han

dette Egteſkab lige ſaameget, ſom om han ſelv havde givet første Anledning dertil. Pontianus ſkyndte paa dets Fuldbgyrdelse med megen Til og indrommede neppe ſaameget Ophold, at han først ſelv tog ſig en Kone. Men fra denne Tid af blev hans hele Opførelſe aldeles forandret og han gjorde ſig nu den største Umage for at forhindre og opſætte det, ſom han før med ſaa ſtor Iver havde paaſkyndet. Herved paaſtaaer dog Apuleius, at den unge Mand egentlig havde den mindste Skyld, men at han havde ladet ſig forlede af ſin Svigerfader, en vis Rufinus, ſom i Apologien (ſ. S. 200) ſkildres med de fortefte Farver. Ved Udfelthed havde han forſpildt og tilſat ſin Formue, og hans enefte Haab ſtod til hans juſt ikke meget dydige Datter, hvem han havde ſaaet Pontianus til at tage, uagtet dennes Beſlægtede og Venner helligt vare derimod. For i ſin Tid efter Pudentillas Død at nyde Fordeel af hendes Formue, naar denne kunde tilfalde Pontianus, arbejdede han paa, at hun maatte forblive ugift, og ved Trudſler og Datterens Kjertergn virkede han ſaaledes paa ſin uerfarne Svigerſon, at denne mundtlig i Manges Nærværelſe fraraadede ſin Moder det forehavende Egteſkab med Apuleius, og udbød i haarde Udtryk, da hun ikke ſtrax heri vilde ſamtykke (ſ. S. 203.). Pudentilla begav ſig nu paa Landet og ſkrev herfra et Brev til Sønnen (ſ. S. 204), hvori hun opregnede Alt, hvad forhen er fortalt, og erklærede tillige, at hun ikke (ſaaledes ſom han og hans Forfædere ſogte at udbrede og ſaae Mængden til at troe) ved Trolddomsmidler eller Forhexeſe af Apuleius, men med ſin egen frie Villie og efter

Pontianus egen Tilskyndelse havde besluttet at gifte sig. (s. P. 208.) Hun fuldbyrbede derpaa sit Giftermaal med Apuleius i al Stilhed paa et Landgods udenfor Staden, for derved at undgaae betydelige Bryllupsomkostninger (s. P. 213), men havde iforveien med hendes ny Mand's Samtykke opsat et Testament, hvori der bestemtes, at hendes hele Formue skulde ved hendes Død tilfalde hendes Sønner, hvis hun ingen Børn fik i hendes andet Ægteskab (s. P. 217.). Uagtet Apuleius ved dette Testament tilfulde synes at vise, at han ikke havde seet paa egen Fordeel ved at ægte en Enke, der var 40 Aar gammel, opbragte dette dog Rufinus og Emilianus, Broder til Pudentillas første Mand, saameget, at disse sagsøgte ham offentligten som den, der ved Tryllevers og hemmelige Kunster havde formaaet en gammel ærværdig Matrone, der i saa mange Aar havde siddet i Enkestand, til at forelske sig i ham, for at han paa denne Maade kunde blive Eier af hendes Penge (s. P. 193.). I den Anledning holdt han den Forsvarstale, hvoraf jeg har udtaget Hovedindholdet i den ovenstaaende Skizze, i Nærværelse af Claudius Maximus, hans Patron, som den Tid var Prokonsul i Afrika; og blev aldeles frikjendt. — Fra den Tid af veed man kun meget Lidet om Apuleius. Om han imod Enden af sit Liv har beklædet en Dyrighedspost eller et Præsteembede i sit Fødeland, er uvist eller i det mindste ikke nok angivet af Apuleius selv (Flor. III. p. 30.). Men at han har været meget agtet af sine Samtidige, derom vidner iblandt flere (ogsaa Lactantius Lib. V. 3.) Augustinus, som skriver (Epist. 5):

at en Kobberstøtte er bleven opreist for ham i Carthago ifølge høiere Befaling, og at han har anstillet offentlige Læge, imedens han beklædte en eller anden Dyrighedspost. Selv tilstaaer han ogsaa, at Statuer og andre Hædersbeviisninger ere blevene bestemte for ham i andre Stæder, dog uden at nævne hvor (Flor. III. p. 30), og hos andre Folk, og for Dekretet angaaende den ovennævnte Statue aflægger han sin Taksigelse i en offentlig Tale. (Flor. III. p. 24 og 29.). Heraf lærer man tillige, at Karthaginenserne havde decreteret den, imedens han var bortreist til et varmt Bad for at helbredes for en Beenfæde. Man har en Mønt med hans Billede, Navn og en Laurbærgreen, og hans Navn er ogsaa bleven funden paa gamle Monumenter (J. A. Fabricii Biblioth. Lat. a Aug. Ern. edit. T. III. Lib. III. c. 2.). Et Aftryk af denne Mønt findes som Bignette foran Bipontiner Udgaven af Apuleius' Værker fra 1788 og ligeledes i Oversættelsen af Rode, og synes at bevise, at han virkelig besad den Skønhed, ifom hans Fjender regnede ham til Daddel (Apol. p. 124.). *)

Man kan ikke nægte, at Apuleius besidder megen Aand og at han i sine Skrifter viser sig paa mange Steder riig paa Tanker og kraftige Udtryk, men at ophøje ham saameget, som den gamle Bero-

---

*) I Fortalerne til de forskjellige Udgaver af denne Forfatter findes ogsaa i Korthed hans Biographie, men mere udførligen og critisk behandlet i Allgemeine Encyclopædie von Ersch und Gruber 5 Theil. P. 18 og hos Rode über das Leben des Apuleius.

aldrig gjør, og troe, at Muserne vilde betjene sig af samme Bendinger og Sprog, ifald de taledede Latin, dette tillader ikke hans alt for kunstlede Stil, som ved sine underlige Taleformer og usædvanlige Udtryk og ved den ofte synlige Forlegenhed med at vælge passende latinske Ord og Talemaader, og den kjendelige Flid for allevegne at anvende rhetorisk Pynt, alt formeget røber sin afrikanske Oprindelse og bliver for blomstrende eller hyppig, svulstig og tvungen. I saa Henseende har han megen Liighed med Cæcilius. *)

---

*) Da det af flere Grunde ikke tillades mig, at faae Texten af den oversatte ellevte Bog aftrykt tilligemed Oversættelsen, hvilket jeg gjerne ønskede, vil jeg her indrykke et Par Steder til en Prøve for dem, som muligt ikke maatte have Bogen ved Haanden, eller som ikke maatte være saa alveles bekendt med denne Forfatter. Af Metamorphos. Lib. I. p. II. edit. Oud. Post ardua montium, et lubrica vallium, et roscida cespitum, et glebosa camporum emensa, in eqvo indigena peralbo vehens, jam eo qvoqvæ admodum fesso, ut ipse etiam fatigationem sedentariam incessus vegetatione discuterem, in pedes desilio, eqvi sudorem fronde curiose exfrico, aures remulceo, frenos detraho, in gradum lenem sensim proveho, qvoad lastudinis incommodum alvi solitum ac naturale præsidium eliqvaret. Ac dum is jentaculum ambulatorium, prata, qva præterit, ore in latus detorto pronus affectat, duobus comitibus, qvi forte paululum præcesserant, tertium me facio. Og i Apologien ender han saaledes: Ad hæc, qvæ objecistis, innumera, binis verbis respondeam. Dentes splendidos, ignosce munditiis, Specula inspicias; debet phi-

Apuleius har efterladt sig flere Skrifter, (De findes anførte hos Fabricius og paa andre Steder.) men det Bærk, som har skaffet ham meest Berømmelse, er hans Metamorphose eller melefiske Fabel om det forvandlede Æsel*).

---

losophus. Versus facis; licet fieri. Pisces exploras; Aristoteles docet. Lignum consecras; Plato svadet. Uxorem ducis; leges jubent. Prior natu ea est; solet fieri. Lucrum sectatus es dotis; dotales accipe, donationem recordare, testamentum lege. Quæ si omnia affatim retudi; si calumnias omnes refutavi; si in omnibus non modo criminibus, verum etiam maledictis, procul a culpa philosophiam tuitus sum; si philosophiæ honorem, qui mihi salute mea antiquior est, nusquam minui; immo contra ubique, si cum septem pænis eam tenui; si hæc, ut dico, ita sunt, possum securius tuam (Cl. Maximi) existimationem revereri, quam potestatem vereri; quod minus grave et verendum mihi arbitror a proconsulibus damnari, quam si a tam bono tamque emendato viro improber).

- *) Titelen de asino aureo: om det gyldne Æsel har det faaet af senere Læsere, som derved vilde gde Tak for den Fornoielse, sammes Læsning havde skaffet dem (Fulgentius in libello de prisco sermone.). Man kaldte gyldent eller af Guld Alt, hvad der besad fortrinligt Værd, saaledes ogsaa Pythagoras' Karmen aureum, ligesom den gyldne Tid og Guldalderen. Warburton (The divine Legation of Moses Vol. I. p. 369.) holder derimod for, at aurea var en almindelig Titel for Milefiske og alle saadanne Eventyr, som omvankende Landstrygere (stroller) pleiede at fortælle en Hob Pøbel for en Skilling eller to, o

Han havde vel heri havt Forgængere, og Ideen eller Planen til dette Arbejde var ikke ny, da Lucian og før ham Lucius fra Patræ nærved Corinth, (end- skjøndt dennes Eidsalder er ubestemt) havde leveret Stykker af lignende Indhold. Men om end altsaa Ideen og Gangen i det Hele maa være laant af Lucian, i hvis Metamorphose man i Korthed finder omtrent den samme Handling, (om Lucius kunne vi ikke dømme, da vi ikke kjende mere til ham, end det Photius in Bibl. Cod. C. XXIX. p. 165. har med- deelt os,) saa skyldes derimod den vidtløftigere Ud- vikling og Tilføielsen af en Mængde, for Lucian al- deles fremmede, Episoder og Anekdoter, alene Apu- leius, og den hele ellevte Bog er ligeledes ganske ene af ham.*)

Man kan herved neppe benægte, et den for- nemste Anledning til denne Romans Udarbeidelse laae maaskee meget nærmere og hos Forfatteren

---

flatter denne sin Formening paa et Sted i den yngre Plinius (Lib. II. Epist. 20.), hvor han bruger disse Udtryk: *assem para, et accipe auream fabulam.* Det synes vissnok, som om Plinius for Spøg har brugt Ordet paa anførte Sted i denne Betydning, da disse Landstrygere rimeligviis udbasunede deres Fortællinger med al mulig Eoptale, men heraf følger dog neppe, at samme kunde være almeengjældende.

- *) Om derimod den smukke Fortælling om Amor og Psy- ches Elskovshistorie, hvori Begyndelsen, som ogsaa til- deels Slutningen saa ganske ligner de østerlandske Noveller, og er udført meget vidtløftigen, var egen Opfindelse, er ikke aldeles troligt, da Fulgent. III. 6. nævner en Aristophontes, som især ham havde be- handlet samme Mytke meget udførlig.

selv, der paa sine Reiser havde seet Meget, kommet i Forbindelse med Mange, og nu, tildeels maaſkee fortrydelig over den ſkuffede Forventning, at opnaae en udmærket Indſigt i Magie og Trold-kunſt, førſt fattede den Beſlutning at ſkrive en Sa-tire, hvori han vel for Endeel fulgte Planen af æl-dre Forfatteres Værker, navnlig Lucian, men dog i det Hele gjengav os en ſummariff Skildring af det, han havde bemærket paa ſine Reiser. I en munter og lystig Tone fortæller han derfor, førſt hvad der mødte ved Begyndelsen af hans Reise i fremmede Lande, og ſiden fremdeles, da han var forvandlet til Vesel, og umiſtænkt, ſaae og horte Meget, ſom man ingeniſinde drømte om, at det uvidende Vesel kunde ſee eller høre. I hvor langt-truſſent og vidtløftigt det Hele maaſkee er, ſaa maa man dog tilſtaaе, at næſten alle Tildragelſerne ere meget ſandſynlige, at de afveſle raſt med hver-andre, og at den ene Begivenhed udledes paa en ganſke utvungen Maade af den anden. Fiktionen bevares ſaaledes for det meſte meget vel og uden Spring, ligesom hos Lucian, men hvad der gjør Apuleius mere tiltrækkende, er den Mængde af For-tællinger, hvorved man efter mine Tanker paa en meget tydelig Maade ſættes ind i Begrebet af Tids-alderens Tænke- og Handlemaade, og om endog en Smule Overdrivelse og ſatiriff Lune har blandet ſig i Beſkrivelsen, underholdes man dog ret godt ved at ſee de almeengjældende Folkemeninger om Troldom og Fortryllelſe, Sæderne hos Høie og Lave, deres nationale Feſtligheder, Religionsſikke og Levemaade afmalede med levende og tydelige Farver. Det er

fra denne Side, at jeg betragter Apuleius som vigtig til Kundskab om den Land og de Sædvaner, som da herskede, og det er maaskee dette, som mere end enten Forfatterens egen Individualitet eller hans særegne, ofte pudseerlige, men ogsaa ofte ikke synderlig blufærdige Maneer, hvormed han behandler sine Fortællinger, der baade fordum og senere har skaffet ham mange Læsere.

Heri samstemmer vel ogsaa Forfatteren til *Nachrichten und Bemerkungen über den algierschen Staat* (Af Friherre v. Rehbinder. Altona 1798 — 1800. II Theil. S. 160; et Værk, hvori man mindst skulde vente saa udførlige Efterretninger om Apuleius), endskjøndt han forresten vil frakjende ham al Orden og Eenhed i Plan og Udførelse, og paastaer, at Reglerne for Sandsynlighed ere sjelden blevne behørig iagttagne, og at Episoderne ere alt for mange. At gjendrive disse Indvendinger hører ikke egentlig til nærværende Afhandling og vilde desuden føre for vidt; men upartisk kan man neppe dog andet end indrømme, at Dommen synes i det Hele for haard og er mere afpasset efter Begrebet om vor Tids Romaner. Men dette kan slet ikke anvendes paa Apuleius, der levede paa en ganske anden Tid og havde ganske andre Mønstre for sig. Han fortæller desuden som forvandlet til Vesel, og i denne Skikkelse maatte Anledningen til mange af Begivenhederne blive ham ubekjendte, hvilket har gjort Overgangene i Fortællingen noget pludselige og afbrudte. Med Episoderne og Anekdoterne forholdt det sig vistnok anderledes, thi dem indstikkede han med Flid, hvor det nogenlunde gif an, da de maa-

see enten vare grundede paa egen Erfaring eller dog i det mindste paa egen Opfindelse. Dette synes bemeldte Forfatter ogsaa at have følt, naar han (p. 164) erklærer, at han vel ikke troer, at Apuleius nogenfinde kan finde almindelig Bifald, men at Smagen dog heri er forskjellig, og at han med alle sine Usuldkommenheder alligevel staaer langt over mange af de sildigere Eiders Romaner. Han slutter med disse Ord: Die Verwandlungen des Apuleius übertreffen nach meinem Bedünken die Münchshausischen Erzählungen um eben so viel, als der Siegfried von Lindenbergs den gehörnten Siegfried übertrifft.

At en anden Tendenz, enten at forsvare Magie og Astronomie, eller at anprise sammes Studium, og at befordre de hedenste Mysteries Ære, skulde have været Apuleius' Hensigt med dette Arbejde, kan neppe være grundet, og i det mindste ikke uden Overdrivelse bevises af Arbejdet selv. Angaaende Mystierne skal jeg siden og i Anmærkninger til Oversættelsen af ellefte Bog anføre mine Meninger, her vil jeg blot gjøre opmærksom paa den Tone, hvori alle Historier om Hexerie og Fortryllelse fortælles af ham, og den umiskjendelige Fryd og bittere Stjæmt, som anvendes ved Tildragelserne med Cybeles Præster. Endskjondt at Warburton har heri funden denne forborgne Hensigt, at han derved vilde gjøre Verden opmærksom paa Forskjellen imellem de flette og daarlige Mystier, og Jhs rene Lære og Forskrifter, saa synes dette dog ikke at være nogen passende Maade til at forsvare hines Ære paa, thi Alle have ikke været saa skarpsindige som Warburton,

men forstaaet Ordet mere efter det blotte Bogstav. Derimod har man vistnok Ret, naar man (Saml. Encyclopædie af E. og Gr. 5. Theil. S. 20.) i visse Henseender sammenligner ham med Don Quixote, thi ligesom Helten her tumles om igjennem mange Hændelser, drevet af en umættelig Begjærlighed efter Eventyr og ridderlige Kampe, saaledes omtumles Lucius først som Mennecke og siden forvandlet til Uffel, formeddelt hans overdrevne Lyst til Magie og Trolddom.

Imidlertid virkede maaskee de Beskyldninger, som han i en offentlig Proces maatte fralægge sig, i Forbindelse med den troskyldige Maneer, hvormed han, liig en anden Lucian, fortæller de utroligste Historier, især om Magie og Trolddom, hvilke han enten selv havde seet eller hørt af Andre, at han efter sin Død blev anseet for en Troldmand. Da Kristendommen til samme Tid havde begyndt at vække Opsigt, satte man ham i Klasse med Apollonius fra Tyana, og som Modgrunde imod de Kristne vilde man bevise af hans Værker, at ogsaa Andre havde formaaet at gjøre Mirakler, ligesaa godt som Kristus. (Saml. den hellige Augustinus. Tom. 2. Epist. 5. og Marcellinus ad Augustinus ep. 4. inter epist. Augustin.) Det gode Vidnesbyrd, som denne hellige Mand ellers giver ham*) bidrog vel ogsaa for Endeel til den Anseelse, som

---

*) See paa flere Steder de civitate Dei. I den 8de Bog, 11 Kap. sammesteds, hvor han regner ham imellem de fortrinligste af de nyere Philosopher, siger han om ham: in utraque lingua Apulejus Afer exstitit Platonicus nobilis.

han synes at have haft hos flere geistlige Ordener, thi man veed, at han i Middelalderen er bleven læst af lærde Munke i det østlige Europas Kloostere. Men den meget ubestemte Tone, hvori han paa mange Steder i sine philosophiske Skrifter og i ellevte Bog af sine Forvandlinger taler om adskillige religiøse Gjenstande, har dog vel vaakt den meste Opsigt hos Adskillige og forledet til besynderlige Bildfarelser og saadanne Udtolkninger, som der skal høre megen Forkjærlighed for egne Meninger til at finde grundede hos denne Forfatter.

Forinden jeg berører denne Materie, maa det tillades mig at anføre Noget om Tidsalderens Aand i Troesfager og de religiøse og philosophiske Meninger og Ideer, som Apuleius havde antaget, samt en Oversigt over de Kilder og Mønstre, hvilke han muligen kan have benyttet sig af ved Udarbejdelsen af sit større litteraire Arbejde.

Hvorledes Sokrates tænkte om sine Samtidiges Religion og Guder, og hvilke særegne Meninger, han herved havde, er bekjendt. (Zenophon Memorab. I. 1. Saml. Meiners Geschichte d. Wissenschaft. in Griechenland und Rom. II. Th. P. 399. og Plato in Theag. §. 128. Vol. II. p. 19. edit. Bipont.) Hans Discipel Plato udbredte sig herover vidtløftigere. Han troede ogsaa, som Sokrates, at det var bedst i Henseende til Guderne, at følge Forfædres Eagn, men han inddelede dem i tre Klasser, de øverste, almægtige Guder, de synlige Himmelbeboere eller Stjernerne, og en underordnet Klasse af høiere Væsener, nemlig Dæmonerne. Disse vare i Henseende til Magt og Fuldkommenhed langt under de

øverste Guddomme, indbyrdes forskjellige, underkastede uordentlige Begjærligheder, men dog meget opbrøede over den menneskelige Natur, da de vare frie for Ondskab og Tilboielighed til at skade. De vare forsynede med fine, ætheriske Legemer, og opholdt sig saavel i Himmelen og Stjernerne, som ogsaa paa Jorden; men de, som svævede omkring paa denne, kaldte hen Gudernes Haandlangere og Sendebud, der baade bragte Menneskenes Bønner og Ønsker til Guderne, og disses Befalinger igjen til Menneskene. De havde overalt Opsyn med de fornuftige og ufornuftige Væsener paa Jorden, og vare ligeledes det første Ophav til alle Spaadomme og Forudbetjninger. *)

Disse Anskuelser og især den om Dæmonerne, som Mellemvæsener imellem Guderne og Jordens levende Skabninger, en Idee, der var meget forførende, og som med Begjærlighed blev optaget, fordi det tilkommende Liv derved blev ligesom tydeliggjort for Tankerne, **) udvikledes næiere og fik mange nye

---

*) Plato paa flere Steder. I Epinom. Vol. IX. p. 260 edit. Bipont. Forresten yttres Plato sig ikke alletider paa eens Maade i sine philosophiske Slutninger herom, fordi han ofte indklæder dem i poetiske Billeder. Man sammenligner desanaaende hele Symposion og Phædrus. See Apul. de dogmat. Plat. p. 57.

**) Thi naar Plato mente (Crat. Vol. II. p. 260. edit. Bipont.), at alle retfærdige Mænd kunde kaldes Dæmoner, og at ethvert Menneske havde sin Dæmon, der ledte ham i Livet og førte ham efter Døden til sit Bestemmelsessted enten for at luttres for sine Feil eller overgives til Straf (De republica. Vol. VII. p. 322.

Forklaringer og Tilfættninger i de første Aarhundreder efter Kristi Fødsel. Det synes saaledes ikke upassende her at anføre i Korthed nogle af de Grundsætninger, som Apuleius, en af de første Nye Platoniker, yttrede desangaaende.

I en egen Afhandling (de Deo Socratis p. 101.), hvor Apuleius ikke er blot Referent, men ogsaa selv kommer frem med sine særegne Meninger, siger han: „At Plato havde erklæret: Gud befattede sig ikke med menneskelige Anliggender. Hvem skal jeg da henvende mig til med mine Bønner og Offeringer? Hvem skal jeg anføre som de Ulykkeliges Hjælper og de Godes Belynder? spørger Apuleius. Herpaa troer han, at Plato vilde have svaret: at han ikke har meent,

---

336.), da begreb man tillige, hvorledes Forholdet vilde blive i hiin Verden, hvilke Bestjæftigelser der vilde vente paa den Afdøde og hvilke Forbindelser han der rimeligviis vilde komme til at indgaae. Der laae tillige noget Behageligt i den Tanke, at lade sig lede af et usynligt Væsen, som fulgte ethvert Skridt, Mennesket foretog sig til det Gode eller Onde; men samme Kunde tillige let forføre til Troen paa et blindt Fatum, naar Mennesket ikke var i Besiddelse af en aldeles frie Villie, og til Modsætning herved var den Indvending ikke nok, at Plato holdt Dæmonerne blot for velvillige Aander. Den almindelige Mening maatte snart blive anderledes. Jeg kjender agtværdige Mænd, der ikke ere langt fra at formene, at onde Aander kunde have en betinget Indsyndelse paa Menneskene for at friste dem, og at disse da vandt i Sjælsstyrke, naar de ikke lode sig vildlede. Hvor meget fordrer man dog ikke her af det svage Menneske, der desuden har Friskelser nok i sine mange Lidenskaber og Tilbøieligheder.

at Guderne ere saa adskildte og affondrede fra os, at vore Dunster ikke skulde naae til dem. Han havde blot fjernet dem fra vor Berørelse, men ikke fra vore hellige Feste og Offringer. Desuden gaves der nogle, ligesom Mellemguddomme, der svæve imellem den høieste Æther og de lave Jordegne, ved hvis Mellemvirkning vore Længsler og billige Dunster kunde meddeles Guderne. Disse kaldes Dæmoner; de ere Mellembud for Menneskene og Himmelbeboerne; henede fra bringe de Bønner og deroppe fra Gaver og Belønninger. De have ogsaa med alle Forudsigelser at bestille, med Drømme, Spaadomme af Offerdyr, Fuglevarsler, hellig Begeistring eller Forsvarsel af Lynild og Alt, hvorved det Tilkommende bliver forud tilkjendegivet; thi det vilde ikke være overeensstemmende med Gudernes Majestæt, ifald de selv umiddelbart besørgede Saadant (l. c. p. 102.).— Dæmonerne forestiller Apuleius sig (P. 104) som Aander, der bestaae af det fineste og reneste ætheriske Stof, men som dog ikke er saa ætherisk som Himmelbeboernes. Det kan derfor hverken hæve sig op til den høie Æther, eller synke ned til den lave Jord, men maa blive ligesom de finere Dunster, der danne de tynde og lette Skyer, hvilke krandsse Bjergenes Toppe, i en ustadig Bevægelse snart høiere, og snart lavere i det vide Himmelumrum. Derfor kunde disse Aander heller ikke sees af Menneskene, med mindre de af Guderne befales at skulle lade sig see, efterdi de ikke have nogen jordisk Materie ved sig, hvorpaa vore Øine kunne hæfte sig (P. 106.)— De gamle Digttere havde ikke megen Uret, naar de sagde, at Aanderne holde af og beskytte nogle Mennesker, men

hade og forfølge andre; og at de ere underkastede alle Sindslidelser, Affekter og Begjærligheder. Og det er just heri, at de ere saameget forskjellige fra den høiere Guddom, som ikke lider heraf, men stedse bliver rolig og uantastet af ydre Forhold (P. 107). — Manderne have Udødelighed tilfælles med Gudsdommen, men Lidenskaberne med de jordiske Væsenner. Derfor er det ogsaa, at alle Religionsceremonier og Offringer ene maae foretages for deres Skyld, thi de kunne alene glæde sig ved dem. Og af samme Aarsag kan man finde det begribeligt, hvorfor der maa være en saa stor Forskjellighed imellem disse Ceremonier og Offringer, thi efter Dæmonernes forskjellige Sindsstemning kan Noget finde Gens Bifald og en Andens Mishag (P. 108.). Heri skeer ogsaa nogen Forandring ifølge den forskjellige Tid og det forskjellige Sted. Dette er tillige Grunden, hvorfor Menneskene i Drømme, eller ved Forvarsler og Drafter advares om, at gjøre Forandringer eller og at udvise mere Glid og Omhu ved Offringerne og Fæstene, da Guderne ellers fortornes herover (P. 109.); og Exempler herpaa kunde Apuleius anføre mangfoldige, hvis han ikke maatte befrygte at han skulde forbigaae langt flere, end han kunde faae opregnet. — Denne Dæmonernes eller Manderne's Virkning paa Menneskenes Tanke- og Handlemaade har ogsaa givet Anledning til at kalde den menneskelige Sjæl i en vis Betydning en Mand; saaledes en god Mand, naar Mennesket besjæledes af gode Tilbøieligheder, og en ond i modsatte Tilfælde. Men denne kunde man dog snarere kalde en Genius; thi det Gudevæsen, som udgjor Enhvers

Sjæl, er, endskjøndt udodelig, dog paa en Maade født med Mennesket. Og Apuleius indrømmer, at der herved kunde gjøres ham den Indvending: at Legeme og Sjæl ere to Benævnelser, hvorunder vi begribe Udtrykket Menneske, naar de ere samlede, men at Sjælen, skildt fra Legemet, udgjør en egen Art af Dæmoner (P. 110). Hos de gamle Romere kaldes disse lemures, men lares, naar de vare bestemt til at have et særegent Opsyn med en Familie eller et Huus af deres Slægtninger eller Venner. Men de af dem, som formedelst begangne Forbrydelser straffes med en ustadig Omflakken her paa Jorden, ligesom i en Landflygtighed, blive da ofte til en tom Skræk for de gode Mennesker, men skadelige for de onde, og faae Navnet: larva. — Dog, denne hele Inddeling maa blot gjælde om de Aander, som have været i menneskelige Legemer. Der var derimod en anden ædlere Art af dem, som aldrig havde havt Legemer, og iblandt dem ere f. Ex. Eönnen og Amor. Det er af denne Klasse, at Plato paaskæer, at ethvert enkelt Menneske har faaet sin Paapasser eller Skytsengel, der stedse og overalt følger ham, og er Vidne, ikke alene til hans Handlinger, men ogsaa hans Tanker (P. 111.). Naar Mennesket døer, føres Sjælen af denne til sit Bestemmelsested, og den staaer hos, naar Mennesket skal aflægge Regnskab for sit førte Liv, og vidner enten med ham, naar han siger Sandhed, eller imod ham, naar han vil fordølge denne. Ligesom Sokrates sagde, at han kunde høre denne Aand, naar den advarede eller tilskyndede ham, saaledes troede Apuleius (P. 115.), at den undertiden kunde

sees af meget gode Mennesker; og i hvilket som helst Tilfælde burde man dog sætte megen Priis paa alle Spaadomme, Forvarssler og Drakler.,,

Endskjøndt vor Forfatter i disse Ytringer er langt mindre sværmende, og meget mere moderat end hans talrige Efterfølgere, laae der dog allerede i dem Spiren til mange Vildfarelser. Det bliver vistnok vanskeligt, at sætte en Grændse for den menneskelige Aands Tænkning, da man ikke kan vide, hvorvidt dens Kraft kan udbrede sig, og til hvilke Resultater en fortsat Spekulation over ophoiede Gjenstande kunde lede; men om man end af sandsynlige Grunde maatte finde sig tilbøielig til at antage det Væsentlige af ovenanførte Anskuelser for Sandhed, efterdi de synes ligesom at have deres Ophav og Oprindelse i de menneskelige Følelser og den hele Sandseverden (Aarsagen, hvorfor man stedse endskjøndt til forskjellige Tider og Tidsaldere, endog i vore Dage, ere ofte komne igjen tilbage til de samme Betragtninger), saa bør man dog altid være vaersom i sine Grundtænkninger og vogte sig for ikke at fordybe sig for vidt i det Mystiske. Plato havde aldrig sagt, at Dæmonerne kunde sees, men dette troede dog Apuleius. Senere Ny-Platoniker, som Alcinous (cfr. Buhle. Geschicht. d. Philos. 4. Bind S. 262.), gjorde en nøiere Forskjel imellem de synlige og ikke synlige Dæmoner, og da han anviste dem Ophold baade i Ætheren, i Luften, i Jlden, paa Jorden og i Vandet, betragtede han dem herved som Naturkræfter. Var dette rigtigt, da ulededes heraf igjen, som en Følge af Naturlæren, hvorledes disse indbyrdes kunde virke paa hveran-

dre; thi om det endog vel steds vil blive selv for de største Naturgrandskere med alle deres nok saa skarpsindige Hypotheser en Umulighed at komme efter de mange hemmelige Aarsager, der fremvirke Resultaterne i Naturret, især ved Mineralierne, ved disses synderlige Sammensætning og atter mulige Adskillelse, saa kan man dog ikke nægte disse usynlige Kræfters Tilværelse, uagtet Mennesket ved at ville udfinde Grunden til dem ofte maa blive staaende ved et Maaskee. Men hermed lod hiin Tid sig ikke nøie; den gik bestandig videre. Kom Dæmonerne til at gjælde for Naturkræfter og erfarede man disses Indvirkning paa hverandre, da maatte der ogsaa existere en gjensidig Forbindelse imellem dem; og var denne Mening antaget for rigtig, og kunde Menneskene ved Offringer og andre Midler tilvinde sig Dæmonernes Gunst, saa syntes det ogsaa muligt, at man kunde formaae dem til at anvende deres Kræfter til de begunstigede Menneskers Diemed, endog tvertimod andre Dæmoners Bestræbelser og Virken. — Herved var nu Veien banet for det, som man kaldte Magie. Thi snart fremstode Bedragere eller Bedragne, som foregave eller troede at besidde de Midler og Evner, hvorved de vare istand til at stemme Aanderne til at virke i Forening med Menneskene, eller under en eller anden Masse, eller igjennem et eller andet jordist Væsen at tilkjendegive dem det Tilkommende (See ovenfor S. 4.). Falske Propheter gaves der nok af; (Apollonius fra Tyana, Alexander o. fl.) og den alt i Oldtiden saameget afholdte Astrologie kom igien i megen Anseelse. Keiserne holdt lønnede Chaldæer

og saakaldte Mathematiker, og troede selv, at være indviiede med i alle deres hemmelige Lærdomme. (Adrian gjorde sig itil af, at kunne forudsee af Stjernerne's Bevægelse Alt, hvad der vilde møde ham i et heelt Aar. Spartian. in Adrian. vita cap. 20.). Endskiøndt hine omtalte Chaldæer og Astrologer bleve flere Gange forviste Italien, skete dette dog ikke af andre Grunde, end fordi man befrygtede af deres dristige Spaadomme Anledning til Sammensværgelse og Dyrer. Draklerne forstummede ikke saameget af Mangel paa Tiltroe (Plutarch de oracul. defect. Tom. VI. p. 629 — 30. edit. Reiske), som fordi den store Sværm af omvankende Bedrægere, der saa at sige droge om fra Bye og til Bye, nu lettere og for ringere Betaling tilfredsstillede den overtroiske Nysgjerrige. Man fattede desuden en uimodstaaelig Tilbøielighed for alle fremmede Religioner, Gudetjenester eller Ceremonier; og af den Marsag vandrede den ene Skare af religiøse Soglere omkring efter den anden for ved deres Skindhellighed og foregivne Underværker at aflokke den Enfoldige Penge, og Mængden af Guder og Gudevæsener tiltog næsten daglig.

Jeg har forhen angivet min Mening om Apuleius som vigtig til at kjende Tidsalderen, paa hvilken han skrev; og samme gjælder maaskee i en endnu høiere Grad om Lucian.*) Men vil

---

*) Hermed samstemme flere, og iblandt Andre Gubler (l. c.). Med Hensyn til førømtalte Gjenstand see Lucians Biographier om Alexander Abonoteicheren og Peregrinus Proteus, samt Philosophedes. Tom. III. p.

man endog antage, at Noget er Overdrivelse, — ved oftere at læse dem og ved Sammenligning med andre Jevnaldrende, som ogsaa have afgivet Bidrag hertil, — og ved at studere sig ind i Begreberne og de almindelige Forestillinger dertil overbevises man vistnok om, at det Næste maatte være saare passende — da tillader man mig her at anføre nogle Steder af en tidligere Forfatter, som hverken skrev eller havde isinde at skrive en Satire. Det er den ældre Plinius, jeg vil citere med Hensyn til Ovenstaaende. „*Quisquis est Deus — siger han i Lib. II. cap. 7. af sit store naturhistoriske Værk —*
„et quacunqve in parte, totus est sensus, totus
„visus, totus auditus, totus animæ, totus animi,
„totus sui. Innumeros quidem credere, atqve
„etiam ex virtutibus vitiisque hominum, ut Pu-
„dicitiam, Concordiam &c. majorem ad socor-
„diam accedit. Fragilis et laboriosa mortalitas
„in partes ista digessit, infirmitatis suæ memor,
„ut portionibus quisqve coleret, quo maxime
„indigeret. Itaque nomina alia aliis gentibus,
„et numina in iisdem innumerabilia reperi-
„mus; inferis quoqve in genera descriptis, mor-
„bisqve et multis etiam pestibus, dum esse pla-
„catas trepido metu cupimus. ... Quamobrem
„major cælitum populus etiam quam hominum
„intelligi potest, cum singuli quoqve ex semet-

---

36. edit. Hemsterh. og and. G'. Ypperligt og meget interessant for Wieland bedømt denne vittige og herlige Forfatters Skrifter og filosofiske Karakter i Fortalen til sin Oversættelse af sammes Værker.

„ipsis totidem Deos faciant. .... Gentes vero
 „qvædam animalia, etiam aliqua et obscæna
 „pro diis habent, ac multa dictu magis puden-
 „da, per fætidos cibos et alia similia jurantes.
 „(Hermed sigtes til Egypterne.) ... Vix prope est
 „judicare, utrum magis conducat generi huma-
 „no, quando aliis nullus est deorum respectus,
 „aliis pudendus. Externis famulantur sacris ac
 „digitis deos gestant, & monstra quoque, quæ
 „colunt, damnant; et excogitant cibos; impe-
 „ria dira in ipsos, ne somno quidem quieto, irro-
 „gant. Non matrimonia, non liberos, non de-
 „niqve quicquam aliud, nisi jubentibus sacris,
 „deligunt. Alii in ipso Capitolio fallunt, ac
 „fulminantem pejerant Jovem; et hos juvant
 „scelera, illos sacra sua pænis agunt. Invenit
 „tamen inter has utrasque sententias medium
 „sibi ipsa mortalitas numen, quo minus etiam
 „plana de Deo conjectatio esset. Toto quippe
 „mundo & locis omnibus, omnibusque horis,
 „omnibus vocibus Fortuna sola invocatur, una
 „nominatur, una accusatur. .... Adeoque ut sors
 „ipsa pro Deo sit, qua Deus probatur incertus.
 „Pars alia et hanc pellit, astroque suo eventus
 „assignat et nascendi legibus. .... Ecce fulgurum
 „monitus, oraculorum præscita, aruspicum præ-
 „dicta, atque etiam (parva dictu) in auguriis
 „sternutamenta et offensiones pedum.“ Derpaa
 gaaer han over til andre Dele af Naturriget. I
 8de Kap. anseer han Almuens Troe for Sant, naar
 denne antager, at Stjernerne skulle være særdeles
 Mennesker tildeelte, og at de forgaae med disses

Død. Han angiver en anden Grund: „illa nimio
 „alimento tracti humoris ignea vi abundan-
 „tiam reddunt, cum decidere creduntur; ut
 „apud nos quoque id, luminibus accensis, liqvo-
 „re olei notamus accidere. — I de følgende Ka-
 pitler taler han om de Barster, som kom af Lynild,
 af Kometer (Kap. 20. 25. og 53., hvortil dog ogsaa
 maa sammenlignes Seneka, N. Q. II. 41.),
 af Solens større eller mindre Klarhed (Kap. 30);
 og flere Beviser for den fræfseste Overtroe anføres i
 Lib. II. cap. 56. og i VII. 15. Han troede
 fremdeles, at Mennesket kan omskifte Kjøen (VII. 4.),
 thi i Naturen ligge saa mange hemmelige og skjulte
 Kræfter. „Ex fæminis mutari in mares, non est
 „fabulosum. .... Ipse in Africa vidi mutatum
 „in marem nuptiarum die, L. Cossicium, civem
 „Tisdritanum.“ Og med alt dette var han ingen
 Forsvarer af Magie eller magiske Kunstgreb, men
 bestrider denne Overtroe paa mange Steder, og
 især i Fortalen til den 3ote Bog, hvor han taler
 der den den meest soigefulde af alle Kunster, som i
 hele Verden ere blevne anvendte for at bedrage
 Menneskene.

Efter saaledes at have betragtet hiin Tidsal-
 ders Meninger i Troesfager, staaer endnu tilbage
 for rigtigheden at forstaae Apuleius, at man søger at
 opnaae saa megen Kundskab, som mulig, til den
 Klasse af Digte og Arbejder, der i rum Tid vare
 gangne forud for nærværende og havde tjent samme
 til Mønster. Vistnok bliver det herved meget van-
 steligt, at angive noget fuldstændigt og Bestemt over
 en Gjenstand, hvorom det mangler saa ganske paa

nøiagtige Efterretninger. Dette have ogsaa Andre følt, og selv Manso, som i sine Undersøgelser om den græske Roman (Vermischte Schriften 2ter Theil. P. 200.) synes aldeles at have udtømt sig over denne Materie, efterlader dog i mine Tanker Meget at ønske, og udbreder sig vidtløftigst over de sildigere græske Romaner. (Meiners i Geschichte des Ursprungs, Fortgangs und Verfalls der Wissenschaften in Griechenland und Rom er næsten udførligere og bedre, endskjøndt Sagen ikke var Hovedgjenstand). Ividertid kan man ikke bare sig for at antage ved at læse Apuleius og hans nærmeste Formænd, at Monstret til deres Værker maa være hentet paa asiatiske Jordbund, at Ideerne hertil ere ganske østerlandske, og at Oprindelsen til samme maaskee ligger i den fjerne Oldtid. Jeg billiger for endeel, hvad Manso siger, at Sagnene om Heroerne og disses Heltebedrifter og vidunderlige Hændelser, i hvormeget Stof de end kunde give til den æventyrlige Roman, dog ikke bevirkede samme, fordi Homer havde ligesom forefrevet Modellen, hvorefter alle senere Digtere nøie rettede sig, og at egentlige Elskovsromaner af den Art sag ikke kunde digtes i Grækenland, fordi Kvindeskjønnet her ialmindelighed ei besad den Mand og Dannelses, og som en Følge heraf heller ikke den Agtelse, som udfordredes for at gjøre dem til Idealet for romantiske, sværmende Digtninger; men om dette ogsaa maa antages for afgjort Visshed med Hensyn til de græske Digtere, som blot vilde skrive for Grækere i Grækenland selv, da kan denne Mening ingenslunde werde almindelig for de Digte, som fremstode i Asien eller hvortil Em-

net hentedes fra Østerlandene. I alle de græske Myther laae et rigt Stof til æventyrlige Fortællinger af mangehaande Arter og mangeslags Former, saasomt Fortidens større Simpelhed og mere ukunstlede Natur maatte vige for en vellystig Yppighed og overdreven Luxus og Pragt. Oldtidens Simpelhed elskede underholdende Digtninger om overordentlige Menneskers Tildragelser og deres Ecter i Kamp imod Bold, Undertrykkelse eller en ublid Skjebnes Tilskikkelser; og i disses Udholdenhed under Styrelse og Ledet af de Alting regjerende Guder fandt Menneskene selv en Trøst og Opmuntring ved mangen en Lidelse; ligesom Helte og Fyrster i Lovsangene om deres egne Bedrifter sølede sig rigelig belønnede for alle udfandne Moisommeligheder og ansporedes vældig til lignende Daad.

I en endnu maaskee raare Tid havde Gaader og Lignelser stor Interesse for de Samtidige. (Vi finde dem tidlig endog i Bibelen.) Saalænge Menneskene meest afgave sig med landlige Beskæftigelser, og Hyrdelivet, foruden at det skaffede mere Otium, ogsaa nødvendigviis maatte gjøre dem mere opmærksomme paa Dyrenes Drifter og Tilbsieligheder, troede de at bemærke og fandt hos disse mange Evner og Særegenheder, som maatte blive ubekjendte for de senere Efterkommere, for hvem Stæderne og disses Haandteringer havde noget mere Tiltrækkende. Si som Beboerne i disse, der, fordybede i deres egne mekaniske og kunstsnilde Opfindelser see med kold Koglighed og Foragt ned paa de umælende og derfor aldeles ubetydelige Dyr, hvis Existence de kun betragte at være til alene for deres merkantile Jdræt

ter, betragtede hine Oldtidens Beboere Dyrene, men som i det hele Naturrige, saaledes ogsaa hos disse troede de at see eller ahne mange forborgne Guldkommenheder og skjulte Naturkræfter.*). Med Bølgjærlighed modtog de derfor alle de Fortællinger, hvori Dyrene paa en anstuelig Maade og overeensstemmende med den Karakter, som man tænkte sig egen for ethvert Slags af dem, indførtes handlende og talende (cfr. Meiners l. c. p. 74.). Æsopiske Fabler vare saaledes til, længe før den Tid, der angives for Æsops Tidsalder, og deres Virkekreds og Interressen for dem vedvarede saalænge, indtil denne fortrængtes af mere udbredte Kundskaber, en større Veltalenhed og høiere dramatisk Digtetekunst. Smidlertid vedblev dog den Idee, som engang havde rodfæstet sig, for, skjøndt for en Tid tilsidesat, atter igjen at tages frem og behandles paa ny under en noget forandret Form.

---

*) Rimeligviis behandlede de vel ogsaa deres Kvæg med samme Udmærkelse, som Alpebeboerne nu i Schweiz. „Das Verhältnis des Bergbewohner zu seinen Kühen „ist ein wahrer gegenseitiger Tausch von Erkenntlichkeit,“ siger Gbel i Schilderung des Gebirgsvolkes von Kanton Appenzell. 1. Theil. S. 149; og sammesteds bemærker han tillige, hvor paafaldende den Stolthed og Selvsølelse er, hvormed de Køer vise sig, som udpyntes til Siir med de fleste og meest velklingende Klokker. Disse Dyr plages ordentlig af Forfængelighed og Iversyge. Berøves den Koe, som pleiede at anføre Hjorden, sit Smykke, da udviser den sin Smerte ved idelig Brølen, ikke at æde, og svinde hen. Til samme Tid øver den gjerne sit Had imod den begunstigede Medbeilerinde.

Man har forundret sig over den veltfiste og høist anstødende Tone, hvori de ældste Drikke- og Skovsfange, som vi have af Grækere, udtrykke sig over Gjenstande, hvilke Undseelsen byde at tie med, og man har været i Forlegenhed for at kunne harmonere dette med den Alvor og Viisdom, som ellers udmærke nogle af disse Forfatteres Arbejder. (Meiners l. c. p. 78.). Men mon man ikke burde udele Marsagen fra den samme Kilde, som det Ovenstaaende? Saalænge Mennesket endnu var simpelt, raat og ukunstlet, og endnu et ganske Naturens Barn, maatte han ingen Betænkning gjøre sig over at benævne og udtale Naturligheder med ganske naturlige Udtryk, og at føre et Sprog, som Blufærdigheden i en mere forfinet Tidsalder maatte undsee sig ved. Gjør ikke vor Landmand endnu det samme, og Ingen falder paa at tillægge ham en høi Grad af Usædelighed, fordi han giver hver Ting sit egentlige Navn uden at kjende eller ville kjende til Modens eller Forfinelsens Omsvøb? Overalt bemærke vi stedse hos de Gamle, endog i de senere Tidsalder, at de ofte stode an imod den Sands for det Belanstændige og Sømmelige, som nu er mere almindelig, og vi kunne derfor ikke nægte os den Bemærkning, at Smagen og Følelsen herfor maatte være mindre, selv i de meest dannede Cirkler, uagtet vi vel træffe enkelte Auctorer, der i saa Henseende røbe en sjelden Tilbageholdenhed og Blufærdighed. *)

---

*) Dgsaa Apuleius har man dadelst, og med Rette, for de mange abscone Steder, som allevegne forekomme i hans Skrifter, ihvorvel disse grunde sig for Endeel paa Handlingerne selv, der skulde fortælles.

Det bedste Svar paa Ovenstaaende finder man ellers hos En af de Gamle selv, nemlig Plinius den Yngre (Lib. IV. epist. 14.).

Uppighed, Bølhyst og Luxus vandrede fra det indre Asien til Kysterne, meddelede sig til de asiatiske Grækere og derfra til Europa, især Grækenland og Nedre-Italien. Kolophon skal først have modtaget Smitten (Athenæus Lib. XII. cap. 26. edit. Schweighæuser.), og derefter Milet. Beskrivelserne over deres vellystige Levnet kunde maaskee være overdrevne, men grunde sig dog paa disse Støders Velstand ved udbredt Handel og Søfart. Her skulle vi ikke opholde os over denne Materie. Jeg bemærker blot, at med den øvrige Luxus, som Rigdom medfører, og sammes Følger: umættelig Udspredelsessyge, Forkjælelse og Kvindagtighed, hentes tillige Smagen for de forlibte og vidunderlige Væventyr, som siden bleve bekjendte under Navn af de milæsiske Fabler.

Ved Cyrus' Erobring af Jonien var Milet bleven særdeles forstaaet, og fra denne Tid maa man antage dens næriere Forbindelse med Persien. Hvorvidt dette Land og hele Orienten i litterair Henseende har virket paa samme, lader sig neppe med historiske Data oplyse*), men mærkeligt bliver det

---

*) Imidlertid synes Diod i sine Forvandlinger at have benyttet flere Sagn herfra. Saaledes den smukke Fortælling om Pyramus og Thisbe i IV. Bog B. 55. Etessas har vistnok havt endeel Kundskab til Hoflivet i Persien, og nogle af de Skildringer, som han giver af samme (Hos Photius. Cod. 72. p. 41. 43. 44. edit. Bekkeri.), kunde maaskee siden have bidraget til ero-

dog stedse, at Milet just fortrinligen udmærker sig ved en Klasse af Fortællinger efter østerlandsk Mon-ster og omtrent i samme Form, kjøndt i en mindre ædel Tone og Stil, end de senere Eiders Tusinde og een Nat. Allerede tidlig var Milet bleven berømt i Fa-belverdenen ved Kaunus' og Byblis' udfvævende El-fkov (Ovid. Lib. IX. v. 448.), og af Parthenius' Fortællinger (den 8. 9. 11. 14. og 16.) sees, hvor riig den var paa lignende Historier. *) Man havde ikke glemt den egentlige Fabelalder med sine Lignel-ser og Dyremasker, men man indvævede deri især en yppig Elfkovslystis meget udfvævende Forbildelser. Efter Alexanders Tog til Indien aabnede sig en ny Kredt af Ideer for det Romantiske. Man blev be-kjendt med mange nye Lande, og Lysten til Opda-gelser, der i Fortiden vel aldrig ganske havde været tilfidesat, fik herved en ny Spore. Det ligger gjerne i den ukultiverede Sømands og Reisendes Aand, at føle Tilboielighed til at overdrive det, han saae og

---

tiske Fortællinger. Ligesaa er Xenophon i Cyropædien ganske østerlandsk i Meget af sin Fremstillingsmaade, og dette Værk, der kan betragtes som den første græ- ske Roman, har adskillige Episoder, hvori den øster- landske Aand synes at have blandet sig med den attiske Skjønhed i Udtrykkene. Sammenl. Fortællingen om Abradates og Pantheia i V. cap. I. VI. cap. 1. §. 31. cap. 3. §. 14. cap. 4. og VII. cap. 1. §. 15. og cap. 3. der er en aldeles romantisk Skizze.

*) Imidlertid behøver man dog derfor ikke at troe, at alle saakaldte milefiske Fabler vare alene skrevne eller forfattede i denne Stad; den havde vel hertil blot an-givet den første Tone og Anledning.

horte; og deraf ubledtes igjen en Række af Digtninger, hvis nærmeste Hensigt var, at underholde ved morende og vidunderlige Tildragelser paa Reiser i fjerne Lande. Man har regnet Etesias i sin India-ca, kjøndt med mindre Ret*), med i den Klasse, men Bærket *περὶ Ταυμασίων*, som foregives at være af Aristoteles (cfr. Fabric. III. p. 246. edit. Harles.), og det af Antigonus fra Karystus bevise tilfulde, hvorvidt Smagen for saadanne Fortællinger var flegen.

Higen efter det Unaturlige, Utrolige og Uventyrlige tiltog, og forblandede sig efter mine Tanker med Oldtidens Fabelaand og Troen paa det Overordentlige i Naturkræfternes Virkning. Vi kunne vel ikke nøie oplyse dette, fordi vi savne fuldstændige Efterretninger, men af de faa Brudstykker, der ere os levede, lader der sig dog udfinde Noget. Vi vide saaledes ikke med Visshed, paa hvad Tid Forfatteren til *περὶ Ταυμασίων* har levet, men Fabricius (Bibliothec. Græc. Tom. I. cap. VI. §. 10. edit. Harles.) siger, at han vel ikke troer, at denne Bog er af Aristoteles, men dog meget gammel, eftersom den kunde citeres af Antigonus fra Karystus, der levede under Ptolemæus Philadelphus. Ligesaa uvis er man om to Forfattere, hvis Tidsalder falder noget senere. Den ene er Antonius Diogenes, den anden Aristides. Manso (l. cit. p. 284.) bestrider den Me-

---

*) For at bedømme denne Forfatter, maa man læse Heeren. Ideen 1. Th. 1ste Abtheil. paa flere Steder, og især i det andet Bilag P. 610. om Indien af Profesør Tychsen.

ning, som Photius (Cod. 166. p. 112.) skal have antaget, at Aristides har levet senere, end Antonius. Uden at nævne Aristides siger Photius, at han ikke veed med Sikkerhed at bestemme Tiden for Antonius, men troer dog, at hans meest blomstrende Periode bør ansættes til strax efter Alexander den Stores Død. Han havde skrevet et Værk under Titelen: Vidunderlige og utrolige Mærkværdigheder om Thule og hiinsides samme, og heraf har Photius givet os et Udtog, der er saa temmelig fuldstændigt, at man godt kan gjøre sig et Begreb om dets hele Indhold, og af dette har Manso igjen oversat det Næste. Antonius nævner tillige en Antiphanes, som Forfatter af lignende Historier og ældre end sig selv. Men denne Antiphanes, som ikke maa forblendes med Komikeren af samme Navn, endskiøndt dette ofte ske af de Gamle (Fabric. Biblioth. Græc. Tom. II. p. 419.), skal efter Mansos Dom være den samme Forfatter, om hvem, foruden Stephanus (under Ordet *Βεργα*), Skymnus (in orbis description. v. 652.), Polybius (Lib. XXXIII. 12. 10.), ogsaa Strabo (I. Bog I. cap. p. 127. edit. Siebenkees) anfører, at han havde skrevet geographiske Værker under Navn af Utroligheder, og deri læiet saa forfærdeligen, at hans Fødebye Berga paa Chersones i Thrasien derved blev ilde omtalt, og at bergifere siden kom til at betyde det samme, som at fortælle Ammestuehistorier. (See under Ordet *Βεργαίλει* Lexicon græco-latinum. Basil. 1554. Fol.) Dette kunde imidlertid være Overdrivelse, og desuden var det jo mueligt, at endnu en tredje Antiphanes havde levet, om hvem vi slet

ingen Efterretninger have. Det hører ikke herhid at gaae i Detaille med Manso for at gjendrive Photius, som han af flere Grunde troer, at have forregnet sig nogle Hundrede Aar i sin Tidsbestemmelse angaaende Antonius (Sammenlign Meiners I. cit. I. Theil, p. 253), men noget dristigt synes det dog at antage, at der imellem den anden af de under Oqvæstion behandlede Forfattere, nemlig Aristides, (som skjøndt af ligesaa uvis Alder, dog ganske sikkert har levet 100 Aar før Kristi Fødsel), og denne Antonius, hvis Levetid efter Ovenstaaende ansættes til det andet Aarhundrede efter Kristi Fødsel, ingen Efterlignere skulde have existeret, fordi vi ikke finde Noget nævnet om dem hos de Gamle. Denne Dom af Manso forekommer mig ikke at have synderlig at betyde; thi hvormange Skrifter ere vel ikke tabte, og maaskee af ingen gyldigere Aarsag, end fordi det paa en vis Tid efter Kristi Fødsel blev Mode at udarbejde Excerpter og Udtog af Forfattere, som enten havde eller tillagdes en klassisk Værdie? Mistænkeligt bliver det alletider, at der just af de Bærker, hvoraf der gives Udtog, findes saa faa fuldstændige Originaler. Desuden hvormange Navne paa Forfattere, ligemeget om de vare af Værd eller ei, kommer ikke Lucian frem med, om hvilke vi vist neppe skulde have haft nogen Kundskab, hvis det ikke havde faldet denne Satiriker ind at spotte over deres Arbejder. Endeel usikkert bliver det derfor gjerne, at nægte en Auteurs Tilværelse, fordi han ikke findes anført der, hvor man troede, at han burde anføres.

Om Aristides' ere Efterretningerne lige usikre. De grunde sig paa nogle hoist ufuldstændige Steder hos de Gamle (Confr. Manso l. c. p. 267.). Om han var fra Milet, er ikke vist. (Ehi Heinsius [I Rosterne til Ovid, Trist. II. v. 413.] har sikkert Ret, naar han antager, at Aristides blot kaldes den Milesiske for at skielnes fra flere andre Forfattere af samme Navn og med Hensyn til hans Skrifter, da der af Stedet her hos Ovid bliver gjort en feil Slutning, isald urbe forstaaes om Milet, en Bye, hvorfra det maatte falde meget inconseqvent at forjages for smudsige Digtes Skyld, efterfom den selv horte ilde Omtale i Oldtiden just formedelst sin Uppighed og Bøllyst.). Men Ovid (Trist. II. v. 413) beretter til Undskyldning for sine egne letfærdige Skrifter, at denne Aristides havde ogsaa gjort sig skyldig i milesiske Synder ved sin Historie, uden derfor at bøde saa haardt, som han selv, ved at forvises fra sin Fødebye. Han melder ogsaa om ham paa et andet Sted (l. c. v. 443.), og tillige, at Sisenna, en Samtidig af Sylla og en ikke uberymt Historieeskriver,*) havde oversat ham paa Latin. Manso (l. c. p. 270) anseer det for ganske afgjort, at Aristides har skrevet i Prosa, at Sisenna har oversat i Prosa, og at Lucian og Apuleius nævne ham som deres Mønster. Han erklærer Heinsius (I Ro-

---

**) Cicero (I Brutus. Cap. 64.) giver ingen ubæderlig Bedømmelse om ham, og Velleius Paternulus (Lib. II. cap. 9.) siger, at han var et ungt Menneske ved den numantiske Krig, og at Værket om Borgerkrigen under Sylla udkom af ham, da han var ældre. Imellem begge Krige var ellers en Tid af 50 Aar.

terne til ovenanførte Sted) og Upton til Arrian (in Epictetum. Lib. IV. cap. 9.) for vildfarende, fordi de holde dette for uafgiort, eller finde det Modsatte sandsynligere. Jeg veed imidlertid ikke, om man ganske kan følge denne Mening, thi Lucian lader blot paa det af Manso anførte Sted i Amor. §. 1. p. 384. edit. Stereotyp. en vis Lykinos sige: at han er saa aldeles indtaget af de milesiske Historier, at han næstendeels burde ansees for en anden Aristides,* og Apuleius siger heller ikke i Begyndelsen af sine Forvandlinger Andet, end at han vil skrive in sermone isto milesio, der dog neppe kan udlægges anderledes, end i det Sprog og den Maa-
 neer, som var brugelig ved saadanne Arbejder. Ligeledes lader det sig ikke saa ganske lige udlede af de paagjældende Steder, at Aristides blot har skrevet i Prosa, thi Ovid kalder i det mindste hans Skrifter (v. 443.) carmina, et Ord, der dog egentlig bruges om Poesie.

Hverken af Original eller Oversætter ere endog blot Brudstykker tilbage, naar man undtager det Liddet, som Charisius (Lib. II. p. 176. edit. Putsch.) anfører af Sisenna. Vi lære ikkun deraf, at det Hele har bestaaet af flere Bøger; men angaaende Indholdet veed man, foruden Ovenanførte af Ovid,

---

*) ὡστ' ὀλίγου δέιν Ἀριστίδης ἐνόμιζον εἶναι, τοῖς Μιλησιακοῖς λόγοις υπερκηλόμενος; hvor λόγοι, som kan have mange Betydninger, antages af Heinsius for her at betyde Fabler, som de æsopiske, og bruges forresten ofte hos Lucian for enhver Art af Fortælling eller Foredrag.

Intet, uden hvad der findes paa et Par hoist ubetydelige Steder hos Arrian (see ovenfor), Plutarch (in vit. Crassi. cap. 32. edit. Hutten.) og Appian (de bellis Parthicis. Tom. II. p. 154. fol.). De to sidste meddele en Anekdote fra en meget senere Tid, hvis Sandhed efter mine Tanker meget kan betvivles. Da Crassus var slaget af Partherne, skal man have funden disse mileviske Digte af Kristides imellem en romersk Officers Bagage, og deres lave og ukydste Indhold givet Parthernes Feldtherre riig Anledning til at gjøre sig tilgode over de fordervede Romere, som ei engang i Feldten formaade at afholde sig fra at læse saadanne Bøger. Hvorvidt Partherne kunde være berettigede til at føre denne Dadel (deres Fortjeneste bestod vel ene i mere Raahed, og deres indre Krige bringe dem 50 Kar herefter til en betydelig Afhængighed af disse samme Romere, som de ringeagtede; Tacit. Ann. Lib. II. cap. 2. og VI. cap. 30.), veed jeg ikke; men i sinefaldende er det, hvor lidt man tør bygge paa denne Fortælling til deraf at tage en Bedømmelse om hiin Forfatter. Efterretningerne om det hele Parther-Tog ere saa saare ufuldstændige, og Vanheldet her grundede sig vel mere paa Hærførerens Sikkerhed og indbildte Tillid, end paa nogen stor Overlegenhed fra Parthernes Side.

Vi forlade nu for en lang Tid Grækenland (thi efter denne Kristides nævnes ingen Forfatter af denne Digterklasse, førend langt senere), og henvende os imidlertid til Romerne. Omtrent 200 Aar før Kristi Fødsel kom de i noie Forbindelse med Grækerne, og nogen Tid maatte vel hængaae, for-

inden de kunde blive ret bekendte med den græske Land og sammes Værker. Hvad der af dem er udrettet i den Art af Digtninger, som her omtales, bliver vistnok meget i det Dunkle, og ikke let at afgjøre. Af letfærdige Digtere havde Rom i sin glimrende Periode, allerede før Midten af det sidste Aarhundrede før Kristi Fødsel adskillige (cfr. Plin. den Yngre. Lib. V. epist. 3.), men det kan gjerne være, at førnævnte Sisenna bør sættes foran i Spidsen for dem, som have leveret eventyrlige Romaner. At Rømerne fandt megen Smag i disse, kunne vi formode, da Parthenius, en Ven af Kornelius Gallus, som selv forsøgte sig i denne Skriveart, maatte sammendrage af flere milesiske Forfattere, et Udtog for denne hans Ven. Men en egen Art af dette Slags synes at have begyndt med M. Terentius Varro, der deels i bunden og deels i ubunden Stil skrev sine saakaldte Minippea (for Ligheden med Cynikeren Minippus' Digte), hvilke man maaskee kunde kalde satiriske Romaner, og hvori visse Personer og disses Karakterer bleve gennemgaaede i en sammenhængende opdigtet Fortælling eller Skildring.

Om Varro selv kunne vi ikke domme synderligt (See om ham Harles. Tom. II. p. 164.). Men Efterligninger af ham synes siden at være komne i Brug. De i de første Aarhundrede efter Kristi Fødsel udkomne Skrifter, nemlig *Ἀποκολοκύντωσις* og Petronii' Satyrikon, skulle være af lignende Art. Det første, som gjerne findes vedheftet Folieudgaverne af Seneka og tillægges denne Forfatter, kjendt uden afgjort Visshed, er en hidende Satire over Klaudius efter hans Død, og uagtet vi hver-

ken have dette eller det andet større Værk heelt, ere Brudstykkerne af dem dog saa betydelige, at de nogenlunde sætte os istand til at bedømme dem. I begge indføres de paagjældende Personer talende i Samkvem med Andre, og som i et dramatisk Stykke gives dem den Handling og Karakter, der passer til dem. I begge findes ogsaa indstrøede Vers. I det første synes jeg dog at spørre mere til den Tone, som siden forefindes saa ofte i Lucians Dialoger; den tilsigtede Person stilles mere til Skue, og Forfatteren har ikke flyet at føre os fra Jorden til Himmelen, for i hiin Verden at see Jupiter tilligemed den øvrige Gudeværn, at afgjøre den Dom og Proces, som er anlagt imod den arme Klaudius. Petronius har derimod sine Personer mere maskerede, og al Udtydning om Trimalchio fraregnet, (hvem Mogle troe, at skulle forestille Nero, Andre Kommodus; see Fabricius, Bibliotheca, latin. Tom. II. cap. II.) skuer man her mere Anlægget til en fuldkommen satirisk Roman, blandet med forlippede Eventyr og Elskovshandeler. Om disse Forfattere have haft Efterfølgere, som neppe kan seile, vide vi ikke, men ved samme Tid eller kort efter fremstaae Lucian og Apuleius.

Jeg vil ikke repetere igjen, hvad jeg ovenfor har anført om disse Auctorer, men anmærker blot her, at Mansos Synspunkter om dem forekomme mig svage. Han gjør sig Umage (l. c. p. 247.) for at gjendrive Photius (l. c.), der mener, at Lucians Eventyr om det forvandlede Vesel er en blot Oversættelse af de to første Boger af Lucius fra Patras' Forvandlinger, og ligesaa Wieland, (Oversættelse af

Lucian. Th. IV. S. 296.) der vil paastaae, at der aldrig har existeret en saadan Lucius. Manso troer, at det er upaatsiuelig beviist, at en saadan Lucius virkelig har været til, fordi Apuleius betjener sig af dette Navn til Hovedpersonen i sin Roman, og han søger at redde Lucian fra Phot. Beskyldning for Plagiat derved, at han antager, at Lucian har villet drive Spot med denne Lucius' Arbejder, at han derfor har skrevet et Lignende, og for at gjøre saameget mere Nar af ham, har han endog brugt hans eget Navn og hans Person til at agere Helten i denne Satire. Denne Forklaring synes rigtig nok meget vittig utænkt, men i Alt, hvor man ingen sikker Leder har, troer jeg, at man bør være meget vaerksom, naar det kommer an paa at bedømme de Gamle, og aldrig tillægge dem mere, end hvad man kan see eller læse sig til af deres Værker selv. Thi ellers vilde let enhver gammel Skribent, som ofte er skeet, worde udsat for den meest vilkaarlige Udtolkning. Forresten bliver det vistnok alletider slem, at ville som Photius tænke paa Plagiat, hvor der findes Liighed, og da, som Ordsproget siger: intet egentligt Nyt gives under Solen, vilde hiin Mening, naar den skulde gjælde almindelig, let bringe det dertil, at aldeles Intet maatte skrives eller tænkes, fordi det maaskee ikke var ganske fuldkommen nyt. Imidlertid seer jeg i det omtalte Produkt af Lucian Intet til den Spot, som Manso omtaler, og endnu mindre, at han har villet gjøre Nar af Skribenten Lucius. Det forekommer mig tværtimod som om denne Fortælling mindre end nogen af Lucians andre saa muntre og vittige Arbejder er kryddret med samme Salt, uag-

tet at ogsaa her findes artige Steder og al den Finess i Omgangsproget og Selskabstonen, som man kunde fordrø af en meget dannet Eidsalder. (F. Ex. S. 2. og 3. edit. Hemsterh. Tom. VI. p. 132. 33.). Var det derfor ikke muligt, at Lucian her, uden at tænke paa nogen særegen Forfatter til Efterligner, blot har villet forsøge sig i den Art af Noveller eller komiske Historier, som dentid vare komne i Brug, og at han herved har havt den samme Hensigt, som den han angiver i Fortalen til sin sandfærdige Historie, nemlig at more eller adspredde Sindet fra alvorlige Forretninger?

Jeg forestiller mig altsaa, at i det første Aarhundrede efter Kristi Fødsel udvikledes hos Romerne og Grækerne Ideen til den satiriske og komiske Roman, hvortil man hentede Stoffet fra de nærmeste Omgivelser; men at Despotiet og Sædernes almene Fordærvelse blandede senere heri mange løbsagtige Kjærlighedsfortællinger og Intriger af det daglige Liv, og at Fabelalderen med Troen paa sine overordentlige Mirakler og Underværker hentedes frem igjen for ved den stedse mere antagne og udbredte Lære om Magie og Forhexelse at indvæves med og udgjøre en vigtig Bestanddeel af Eildragernes Kjædegang. Noget af Alt dette finder man i det mindste paa en synderlig Maade blandet sammen i Lucians Fortælling og endnu mere hos Apuleius, og man sporer efter mine Tanker deraf den forvirrede Mængde af Ideer og Slutninger, som da herskede iblandt Mængden, og virkede meget fordærvende paa Eidsalderen. Men hermed forbandtes ogsaa den temmelig almene Hang til Eventyr eller til i det

mindste at digte Eventyr, og at skrive pompøse og løgnagtige Fortællinger om Datidens historiske Tildragelser. Romernes virkelige eller indbildte Seier- vindinger hinsides Euphrat, og deres samt Græ- kernes stedse nyere Bekjendtskab med det indre Asien maatte meddele dem Østerlandenes brændende Lidens- skab, og paa en Tid, da ingen ægte Smag herskede, eller nogen stor og kraftig Aand satte Skranke for Overdrivelse, let lede paa mange Afveie. Tacitus (Historiar. Lib. I. cap. 1.) beklager sig over Hi- storiens Forfald. Da man af Frygt ikke torde sri- ve Sandhed, morede man sig med Opdigtelser; og Tyranniets Svøbe blev Fader, ligesom til al Aands Underskuelse og Moralitetens Forværrelse, saaledes ogsaa til mange litteraire Misfossere. Vi vilde have været ubidende om Meget heraf, hvis ikke Lucian, der midt i denne sløve Tidsalder fremstaaer som et stort Særsyn for sine Samtidige, havde i den bekjendte Afhandling (Quomodo historia conscribenda sit, ο: πώς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν. Edit. Hemsterh. Tom. IV. p. 159.) tillige angrebet de daværende usle Historieskrivere og givet os en Skildring om nogle af dem.

Men Manso (l. c. p. 241.) har uden tvivl Ret, naar han mener, at til samme Tid blomstrede eller havde den Klasse af Romaner, som afgave sig med at beskrive fjerne Lande og sammes Vidunderligheder, vundet særdeles Interresse, og at Mængden af disse maatte være stor.*) Disses Overdrivelser og

---

*) Seel have vi Ingen at opvise af dem, men Navne findes anførte paa Endeel (Confr. Manso. l. c. p. 295.); og

Urimeligheder, og en ny Klasse af Hæxehistorier og Fortællinger om Mennesker, som ved magiske Kunster vare forvandlede til Dyr og andre Skikkelser, bevægede sandsynligviis Lucian til at skrive den Bog, som han har kaldt sin sandfærdige Historie. I Indledningen siger han selv Aarsagen, hvorfor han har skrevet, og det er derfor, at man ikke kan troe andet, end at han ikke saa meget for at lasse enten den ene eller den anden Forfatter (Confr. Manso. I. c. p. 240.), som svarere til Morfab, ligesom ved hiint Værk om det forvandlede Vesel, har sammenskrevet dette. At han herved, ei allene imod Etesias og Andre af de ældre Forfattere, til hvilke han henpeger, bruger alt formeget sin satiriske Spot og benægter Meget, som dog er befunden at være Sandhed, deri var hans store Evidleshyge fornemste Skyld, da denne stedse blev skjærpet ved den megen Usands, som allevegne omgav ham; og har ikke senere Tidsaldere ligeledes benægtet Meget, endskjøndt Sandhed, fordi de ikke selv havde bemærket og seet samme? *)

---

af Jamblichus, der selv siger, at han har levet i Midten af det 2det Aarhundrede efter Kristi Fødsel, men om hvis Tidsalder man ellers er i Tvivl, (Manso I. c. p. 291, og Photius. Cod. 94 p. 75.) har Wh. leveret et betydeligt Udtog. Forsaaavidt som man kan domme af dette, der dog virkelig synes at være sammenskrevet i megen Hast, forekommer det mig af Gangen og Tonen i Jamblich's Fortælling om Rhodanes og Sinonis, at man kunde betragte Jambl. som den, med hvem Overgangen skeer til de senere Græske Romaner af Heliodor, Achilles Tatius, Longus og fl.

*) Saaledes med de store Havslanger, som Pontoppidan i sin Tid anførte om i sin Norges Naturhistorie. 2. Bind

Hvorvidt Lucian maa have virket paa sin Tid=alder's Smag, er ikke godt at afgjøre, men synder=ligt bliver det dog, at man senere ikke hører til disse underlige Eventyr, og at en nye Art Romaner, der ere væsentlig forskjellige fra hine og egentlig udgjøre Fortællinger om Forellede's Tildragelser i et sammeligt Sprog og uden Overdrivelser, samtlig=gen have deres Tilværelse ved og efter denne Pe=riode. Om de end i Planen og Udførelsen ligne hverandre, og om end Karaktererne kunde ønskes no=get kraftigere og ædlere tegnede, saa veed jeg dog ikke, om man ei maa finde Mansos Dom (l. c. p. 213.) alt for haard, der ikke vil tilstaae dem, og det ei en=gang fuldkommen, andet end Reenhed og Siirlighed i Sproget. Mig have de derimod forekommet an=derledes, og især synes Longus at burde foretrækkes de Andre; men videre at omtale dem vedkommer ikke nærværende Sted.

---

p. 318. og som baade da og siden er bleven modfagt, (Sammlign. Länder und Völkereunde. 4. Band von Th. Ehrmann. 225.) men som dog i senere Tider at=ter er bragt paa Bane og troet. Frygtelige Havu=byrer fremviser det nordlige Ocean, og fortsat Beskræ=belse for at opnaae noie Kundskab til det nordlige Afsen vil vistnok opdage Meget, da man allerede har hentet derfra næsten uførtærede Exemplarer af Mammuths=dyret, det største man kjender. Hvad vilde vel Lu=cian sige, naar han, som vi, ei allene lærte et Ame=rika, men og et Australien, og især et Ny-Holland at kjende med alle dets Vidunderligheder ligesaa det prægtige Manura til det eventyrlige Snabeldyr, hos hvilket man paa en Maade kunde troe Fabelen om Gryphen realiseret, da den har Kroppen som et Pattedyr, og Snabelen som en And eller Sugl?

Om Apuleius og hans Forgjænger Lucius er forhen bleven anført det Nødvendige. Han havde sikkert Efterlignere. Saaledes nævner Septimius Severus med Haan sin Rival Klodius Albinus som den, der tilbragte sin Tid med at sammenstrive gamle Kjærlingefortællinger og fordybede sig i Apul. milefiske Historier og andre litteraire Bagatel-
 ler; men den stolte Tone, som hersker i dette Brev, der er stilet til Senatet, og hvori Severus blot roser sig selv, giver ingen videre Oplysning (See Jul. Capitolinus in Clod. Albin. cap. 12.); og denne opnaaer man heller ikke af Andre om denne Materie. Imidlertid har der vistnok været flere. Photius (Cod. 130. p. 96.) omtaler en Damascin, som havde skrevet fire Bøger om utrolige Begivenheder og deriblandt ogsaa om Mændesyner o. s. v., og uagtet han beklager sig over ham, som En, der hvilede i Afguderiets dybeste Mærke paa en Tid, da Kristendommens Lys opklarede Verden, giver han ham dog denne Berømmelse: κεφαλαιώδης δὲ αὐτῶ ἐν τῶτοις ὁ λόγος, καὶ ἔτε ἀκομψοῦς, ἔτε τὸ σαφὲς ὑπερορῶν, ὡς ἐν διηγημασι τοιῶτοις. Der er derfor ingen Tvivl paa, at Apuleius og lignende Forfattere have afgivet Mønstre for senere Romandigtere, som til Forfatteren af Tusinde og Een Nat, af Gil Blas og Andre, ligesom Bocace i nogle af sine Fortællinger (den 49. og 62.) har laant Indholdet fra samme Kilde. *)

---

*) Maaſkee her ogsaa kunde anføres det Bærk, som paa Engelsk flere Gange er udkommen i London (1714, 1723 og 52.) og ſtaaer nævnet i Fabric. Bibl. latina.

Forinden jeg ender denne Afhandling om Apuleius, hans Værker og Forgjængere, bør der endnu tages et specielt Hensyn til den ellevte Bog af hans Metamorphosis, som her følger oversat. Den er særdeles vigtig, formedelsk de deri indeholdte Efterretninger om Jfsi's Tjenesten og hendes Mysterier, da de næsten ere de meest fuldstændige, som vi derom have. Men da Apuleius her især har anvendt megen Alvor og Ansstand, og det er synlig, at han med Flid har udbredt sig vidtløftig om denne Gjenstand, har det heller ikke manglet paa Fortolkere, der i denne Bog, ligesom i den hele Metamorphosis, have villet finde hemmelige Hensigter og Allegorier. Iblandt disse Fortolkere udmærker fornemmelig Warburton sig i *The divine legation of Moses &c.* Vol. I. P. 357 — 92. London 1765. Han vil saaledes ikke tilgive, at man vil ansee Apul. Fortælling de aureo asino for en blot underholdende Roman, der foranledigede Keiser Severus til at udstjælde Albinus, som gav sig Stin af Lærdom og dog ikke gjorde Andet, end afgav sig med milesiske Eventyr. Albinus, siger Warburton, var en alt for viis og

---

Tom. III. Lib. III. cap. 2. Af Titelen: *The new metamorphosis, or the pleasant transformation, being the golden ass of Lucius Apuleius of Madaura, alter'd and improved to the modern times and manners, exposing the secret folies and vices of maids, wives and widows, nuns, fryars, Jesuits, statesmen and courtiers, &c., seer man, hvorledes Apul. Manceer endnu i forrige Aarhundrede er bleven funden skicket til at anvende i lignende Diemed.*

flog Mand, til at han skulde have befattet sig med saadanne Ubetydeligheder, naar han ikke havde funden langt mere i dem, end hvad man ved første Ojsyn bemærkede. Han trængte nemlig ind i Værkets sande Karakter, og det er denne Warburton med Albinus troer at have opdaget. Han forkaster derfor baade de Gamle (see Makrob. Lib. I. cap. 2.), som blot ere blevne staaende ved Værkets ydre Side og ikke kikket ind i dets Indre, og ligesaa de nye Kunstdommere, som have holdt det for en Satire over Tidsalderens Feil og Laster. Om han vel tilstaaer, at Apuleius ogsaa har anvendt Meget heraf, for derved at gjøre sin Historie saameget mere tiltrækkende, saa er der dog i hine's Dom vidt feilet, thi den egentlige Hensigt var, at anbefale hedensk Religion som det eneste Middel imod hvilkensomhelst Laster. Denne almene Hensigt gaaer Warburton til at bevise af følgende Grunde: Fordi Apuleius var en erklæret Tilbeder af hedensk Philosophie og Mysticisme, og en affagt Fjende af den kristne Lære. Den første Grund skal støtte sig paa de Udeladelser, som Apuleius har brugt i sin Apologie (p. 88. 90. edit. Henrico Petrina.), hvor han erklærer sig for ivrig Tilbeder af Guderne, og at han, i hvor han reiste eller gif, altid havde et Billede af En af dem gjemt imellem sine Bøger, for hvilket han daglig kunde vise Tilbedelse og Ærefrygt. Men uden at tale om, at Ingen har betvivlet Apul. Hengivenhed for den hedenske Religion, maa man dog her, ved bemærke, at disse Uttringer ere ganske naturlige og nødvendige i en Tale, som han holder for at befrie sig for Anklage for Irreligiositet og for at

kunne forhøre ved Anvendelsen af sine hemmelige Kundskaber. Det er derfor underligt, at Warburton slutter heraf uden Betænkning til hans Had til alle Kristne, og gjætter tillige paa en privat Aarsag, som han, men som sikkert ogsaa han alene, troer at have udfundet, hvorfor Apuleius maatte ivre imod dem. „For, siger han, a private provocation, I am persvaded, he had, occasioned by a personal injury done him by one of this profession, which, I suppose, did not a little contribute to exasperate his bigotry.“ Denne Person, som saaledes skal have fornærmet Apuleius, er nu ingen Anden end dennes Anklager selv. Endskjøndt man ingensteds finder dette udtrykkelig nævnet hos bemeldte Forfatter og ei engang Navnet Kristnen nogensteds anført, har Warburton dog vidst med megen Skarpsind at ulede sin Mening herfor af det, at Apuleius i Apologien (p. 181.) bebrejder ham, at han spottede over alle gudstjenstlige Handlinger, at han ikke besøgte noget Tempel eller viste sit Lands Guddomme nogen Ærbødighed, og at man formedelst denne Ringegagt for Guderne kaldte ham en anden Mezentius; og han anseer det for en Finte til ham, naar han paa flere Steder bruger som et Invektiv imod ham: si quid credis, eller si verum velis, eller plane quidem si verum velis, thi ved dette verum mener Warburton, at det sande Guds Ord skal forstaaes, hvortil Emilian (dette var Navnet paa hans Modpart) bekjendte sig, og hvormed han undskyldte sig for sin Forsømmelse og Ligegyldighed imod Afgudsdyrkelsen. Man kan ikke nægte, at jo Warburton med megen Lethed faaer den ene Slut-

ning til at uledes af den anden, men Hovedargumentet, at Emilian ogsaa virkelig var Kristen, bliver derved ikke en Smule tydeligere. Thi skulde vel ikke Apuleius paa en Tid, da Kristendommen snarere forfulgtes end tolereredes, ei ligefrem og uden Forbeholdenhed have erklæret sin Fjende for Kristen, en Titel, der i Mængdens Dine maatte ned sætte ham meget? Han er ellers ikke bange for at skildre ham som den laveste Ridding, grim som en Charon og umaadelig karrig; og denne Karrighed i Forening med hans øvrige lave Karakter kunde maaskee forføre til den Slutning, at det var just denne, som bevægede Emilian til at afholde sig fra alt Offer og Tilbedelse, en Slutning, der i det mindste er ligesaa god som Warburtons, der er fast overbeviist om, at Emilian maa have været Kristen, fordi han som en raa og upoleret Landmand ikke kunde være uden Religion. Det saa afgjort Positive, som Warburton allevegne bruger for sine Slutninger, er ofte stødende; og bør man ikke hellere her see paa, at Apuleius i sin Apologie maatte ene og alene tage sit eget Forsvar i Agt, og ikke bekymre sig om, at han ved at paasee dette og i sin Hestighed tog en Modstander noget vel skarpt med, især naar denne just ikke i sin Anklage havde været meget lemfældig? Dette er jo i det mindste almindelig Advokatadfærd.

Vi ville ikke opholde os her ved længere, men see, hvorledes Warburton, efterat have paa sin Viis gjort Emilian til Kristen, troer, at dennes Anklage har virket hos Apuleius et Had til alle Kristne. Derfor og af ingen anden Grund mener han, at Apuleius i 9de Bog af Metamorphosen gjør Bage-

rens Kone, som tillægges alle Laster, til en Kristne, naar han siger: in vicem certæ religionis mentita sacrilega præsumtione Dei, qvem prædicaret unicum, confictis observationibus vacuis, og i fjerde Bog antager han de noxii, som en vis Demochares vilde kaste for vilde Dyr, for ganske vist at have været Kristne, og forklarer det hosføiede perdita securitate (der dog aldrig kan betynde andet, end Forbryderne, der ingen Pardon kunde vente sig), Gud veed hvorfor! at det enten skal sigte til deres grundede Haab paa en lykkelig Udødelighed, eller deres falske Forbentning, at de vilde Dyr ikke vilde skade dem. Her kan man dog neppe bare sig for at sige med Bayle „Les explications allegoriques sont des jeux d'esprit, que l'on peut multiplier a l'infini, et par lesquels on trouve dans chaque chose tout ce que l'on veut.“

Da nu Apuleius var bleven harmfuld paa de Kristne og den kristne Religion, fattede han efter Warburtons Mening den Beslutning, at anbefale Mysterierne, som det bedste Middel til at befordre den hedske og skade den kristelige Troestære. Af den Aarsag skrev han sin Metamorphose om Escelet i den Form og Stil, som da var meest i Brug, og lignede de arabiske Fortællinger. Det er ogsaa i denne Hensigt, at han skal have skrevet strax i Begyndelsen: auresque tuas benevolas lepidò susurro permulceam, thi heri seer Warburton, som han udtrykker sig, Noget af mere Betydning paa Bunden. (p. 369.). Dette har Ingen begrebet før; man har ikke, mener han, gaaet til Bunds i Apuleius, men

holdt sig til Ydersiden. Man har derfor ikke bemærket, at curiosus og magus brugtes som Synonymer hos de Gamle, og især hos Apuleius. Naar han altsaa siger strax ved Sammenkomsten af de to Reisende i første Bog: et ego curiosus alioquin, ut primum artis magicæ semper optatum nomen audivi, da tilkjendegiver han herved, at han alt længe havde afgivet sig med Magie eller de daarlige Mysterier, hvori denne spillede Hovedrollen. Men sikkert har man endnu langt mindre lagt Mærke til, at Apul. Sammenkomst med Byrrhina og Pamphile skal være laant af den bekjendte Fabel af Prodidus om Dydens og Bøllystens Strid angaaende den unge Herkules. Uagtet jeg gjerne vil indrømme, at denne Allegorie dentid var velbekjendt for Alle, og maaskee ogsaa hyppigen blev anvendt af Philosopherne under forandrede Former ved deres offentlige Foredrag, saaledes og af Lucian, saa vil man dog vistnok være enig med mig i, at der skal høre en riig Divinationssevne for paa anførte Sted, der næsten i alle Punkter er en troe Efterligning af Lucian i hans Metamorphose, at finde denne Mening i Apul. Fortælling. Hovedpersonen her skal ellers blot være skabt for at udbringe denne Moral af den hele Fabel: That brutality attends vice as it's punishment; og at Lucius af den Marsag ogsaa snart maatte blive forvandlet til et Esel, fordi han ikke vilde adlyde Byrrhinas, det vil sige Dydens Stemme, og at han først, efterat have udsaaet særdeles mange Lidelser under denne Skikkelse, igjen bliver ligesom luttret ved Optagelsen i de hellige Mysterier, og opnaaer sin forrige Menne-

skæffabning. Og hertil skal Ap. allerede have sigtet i den femte og sjette Bog, hvor han anfører den skjønne Fortælling om Amor og Psyche, der efter Warburtons Antagende er en philosophisk Allegorie paa Sjælens Fremgang til Fuldkommenhed ved Besiddelse af en guddommelig Kjærlighed og ved Udsædelighed, som Lønnen herfor.

Har man først sat sig i Hovedet, at denne Allegorie skal ligge i denne Fortælling, koster det heller ikke megen Umage at faae det Meste af samme til at svare til Fortolkningen, især da Forfatteren selv forleder hertil ved sit Sprog. Hvad hans Hovedsiemed ellers udentvivel har været, er foran angivet, og herved fulgte han ældre Monstere; men desforuden synes det dog virkelig, som om han i ellers te Bog, der rimelig var for Endeel af egen Opfindelse, har villet ende sin Historie med Lucius' Omdannelse fra Æsel til Menneske paa en mere pompøs Maade, end det var skeet hos Lucian. Ei, som Warburton vil, fordi Lucius skal forestilles under sin Forvandling at have sunket alt dybere og dybere i Fordærvelse, indtil han i tiende Bog er paa Veien til at begaae den allerstjændigste Brøde, da Samvittigheden endelig opbaagner, han gyser ved Mængden af sine Forbrydelser, han flyer til Søstren, og i denne Eensomhed filosofherer alvorlig over sin Udsærd, og bønfsalder Forsynet om Raade og at omvende ham*), men for at bruge denne Anledning

---

*) Noget man aldeles ikke, uden betagen af forudsattede Meninger, kan læse sig til paa Stederne selv; thi der forekommer det, som om han ved Angivelsen af denne

til at skildre i sit oratoriske Foredrag, hvori Apuleius troede at besidde særdeles Fortrin og Færdighed, den hele Omgangsmåade med Mysterierne, disses Hensigt og den Udmærkelse, som de Mænd nød, der optoges i samme. Det maatte smigre hans Forsængelighed, da man vidste, at han var værdiget at optages i disse hellige Mysterier, at kunne beskrive for Mængden den store Raade, som herved bevises den Dødelige, og alle de Banskkeligheder, hvormed samme Indvielse var forbunden; og for at lempe sig efter Tidsalderens Aand og de almene Forestillinger er det derfor ogsaa, at han (hvilket er synlig paa flere Steder) under Veselets Skikkelse forstaaer de menneskelige Laster og Synder, og blot ved at skille sig af med disse kan Mennesket gjøre sig værdigt til at deelagtiggjøres i en renere Religionelære og gaae over til det Bedre. Saa ofte derfor Veselets Skikkelse forekommer i Isis' Tale til Lucius, tillægges det Benævnelsen: Det hæslige, afskyelige, ikke med Hensyn til Veselet selv — thi dette Dyr er jo i hine Lande baade vakkert og nyttigt — men fordi Lasterne maatte være en Affkye og Bederskyggelighed for den rene og hellige Gudinde. Og dette Begreb om Veselet laae allerede til Grund for

---

og andre Tildragelser blot sigtede til at asmale sine Samtidiges Laster, og Veselet begaaer jo heller ikke frivilligt noget Slemt, men blot tvungent dertil, og er meest den, som fortæller om Andre. Desuden var det jo ikke for at fries fra sine Synder, men for at undgaae de mange Besværligheder og Lidelser, hvilke plagede ham under sin dyriske Skikkelse, at han beder til Maanen om Befrielse eller Død.

Oldtidens ældste Fabler, hvori flere Feil og Laster stedse personificeres under denne Dyrmaske.

Bed saaledes at forklare Indholdet af denne Bog, fatter man efter mine Tanker bedre den Blanding af Alvor og fin Spot, som spores ogsaa her, uden at man behøver, som Warburton, at tye til overdrevne eller selvgjorte Forklaringer. Om disse forbeholder jeg mig at tale noget mere i Anmærkningerne til den her meddeelte Oversættelse.

Endnu til Slutning maa et Par Ord anføres om de forskjellige Udgaver af Apuleius og om Oversættelsen selv. Hvad Udgaverne angaaer, da findes de samtlig opregnede i Bipontiner Udgaven fra 1788 efter Fabr. Index, tilligemed en kort Bedømmelse over dem. Den ældste er fra 1469, og den Første, som med Kritik og Indsigt oplyste denne Forfatter, er Philip Beroaldus i edit. Bonoensi fra 1500. Denne Udgave blev siden efter oftere oplagt, og Beroald. Noter ere i de følgende Udgaver næsten af alle de vigtigste. Han er ogsaa paa de fleste Steder meget god, og endskjøndt han i sine Forklaringer er vel meget vidtløftig, og blander Sager ind med, som ikke vedkomme Texten, *) har han dog ofte seet bedre og rigtigere, end Udskillige af hans Eftersøl-

---

*) Saaledes i Anmærkningerne til femte Bog, I. Tom. p. 551, hvor han afgiver sig med at beskrive en god Bøns Landgode, og alle de Fornøielser, som han nyder der i Besøg hos ham; og ligesaa i den sjette Bog, I. Tom. p. 739, hvor han udbreder sig om sin egen Kjærlighedshistorie og sin Kones Skjønhed og Guldkommenheder, og det med saa mange Biomstændigheder, at han derover næsten ganske glemmer sit Hovedformaal.

gere. Efter Seb. Elmenhorst. Udgave fra 1621, som skal være meget maadelig, uagtet den er forsynet med Rutgersii, Puteani og Brantzii spicilegia in Apul., udkom ingen af Betydning før den af Dudenorp 1786, (Lugd. Batavorum) i stor Qvart, cum notis integris P. Colvii, Womerii, Godesc. Stewechii, G. Elmenhorstii, & aliorum, hvoriblandt ogsaa fornemmelig de af Beroaldus. Til denne, hvoraf igjen en ny Udgave er udkommen i Maret 1825, men som jeg ikke har seet, har Dudenorp betjent sig af Codices med mere Nøiagtighed, end nogle af hans Formænd, og givet den der ved al den Fuldkommenhed, som da var mulig. Paa mange og næsten de fleste Steder i ellefte Bog af Metamorphosen, hvilken jeg har confereret, samstemmer han med Beroaldus i de kritiske Noter.

Bed at hvoe sjernt borte fra store Bibliotheker har jeg ikke været istand til at gjennemgaae alle Kommentatorer i deres særskildte Udgaver, men har maattet lade mig nøie med den ovennævnte af Dudenorp (som jeg tilligemed flere Bøger har ved Hr. Justitsraad Werlaufs Godhed haft tillaans fra det kongelige Bibliothek), og en Basler Edit. fra 1597 ved Henrico Petrin. med Beroald. Noter fra det herværende Skolebibliothek. Hvorledes jeg ved værdifulde Steder har betjent mig af disse to Værker, derom har jeg i Korthed aflagt Regnskab i Anmærkningerne til Oversættelsen.

Da man har villet bevise en Forfatters Værd af de flere eller færre Oversættelser, som ere udkomne af ham, saa maa dette i en fortrinlig Grad gjælde om Apul., der i alle Europas meest bekendte Sprog

er bleven oversat flere Gange, endog paa Spansk og Svensk. I det sidste Sprog har man to Oversættelser, men gamle, fra 1666 og 1690; hvilket ogsaa er Tilfældet med de paa Engelsk, Italiensk, Spansk og Hollandsk. Derimod ere der tyske og franske fra en senere Tid. Af disse har jeg ikke afbenyttet Noget uden den tyske af August Rode. (Desfau. 1790. andet Oplag.) Paa flere Steder, som man ved Sammenligning vil kunne finde, har jeg ikke kunnet være enig med ham, uagtet hans Oversættelse forresten er meget god, flydende og let, men herved ogsaa mindre nøiagtig og korrekt. Jeg har ikke tordet med samme Lethed, som han, hoppe over de sværeste Steder, og blot give Meningen, uden tillige, saavidt Sproget tillod det, at udtolke Forfatterens Eiendommelighed baade i Bendinger og Udtryk. Hvorvidt jeg heri ellers har været heldig, maa jeg overlade til Kyndigeres Dømmelse. — Af danske Oversættelser veed jeg ingen, undtagen Fortællingen om Amor og Psyche af Hr. Fred. Schaldemose.

Med Hensyn til de hosføiede Anmærkninger har jeg ikke givet andre, end de, der enten syntes aldeles nødvendige for at oplyse Originalen, hvor denne ofte er temmelig vanskelig, deels i Henseende til Indhold, og deels formedelst de brugte Taleformer, eller saadanne, der ikke torde savnes, fordi de indeholdt Nødvendiggjørelse for min Oversættelse, saa meget mere, som den latinske Text ikke maatte aftrykkes med. En større Vidtløftighed maatte findes upassende, da denne neppe kunde erholdes uden ved Udskrift af Steder, hvilke Andre ligesaa godt som jeg vare istand til at efterslaae.

Den ellefte Bog

af

Apuleii Metamorphosis.

Om trent ved den første Afdeling ¹⁾ af Natten opvaagnede jeg af en pludselig Skræk og seer den fulde Maane, just som den stiger op af Havets Bølger, at lyse med et overordentligt Skin. Og da jeg nu havde den dunkle Nats tause Eensomhed for mig, var ogsaa forvisset om, at denne ypperste Gudinde formaaer Meget ved sin udmærkede Majestæt, at de menneskelige Anliggender styres aldeles af hendes Forsyn ²⁾, og at ei alene baade de tamme og vilde Dyr, men ogsaa det Livløse vegeterer ifølge det almægtige Bink af hendes Bys og Guddom, at ogsaa alle Vægsener paa Jorden, i Lusten og i Havet snart blive forøgede med Tilvæxt, snart igjen aftage i den fuldkomneste Overensstemmelse med samme; — saa, da Skjebnen nu var tilfredsstillet ved mine saamange og saa store Ulykker og gav mig et, skjøndt seent, Haab om Frelse, be-

sluttede jeg at bønfulde denne synlige Gudindes
 huldsalige Billede. Strax afryster jeg da den
 doriske Søvn, springer fyrig op, og for at rense
 mig ³⁾ overgiver jeg mig til et Bad i Havet, og
 efter syv Gange at have dykket Hovedet i Bølgerne
⁴⁾ — thi hiin guddommelige Pythagoras ⁵⁾ har
 angivet dette Antal for isærdeleshed passende til
 gudstjenslige Handlinger — bønfuldt jeg glad og
 fyrig, men dog med taarefyldte Øine, den almæg-
 rige Gudinde saaledes: „Himmelens Dronning!
 „enten Du saa er den ærværdige Ceres, den op-
 „rindelige Moder til alle Verter, som glad over at
 „finde Din Datter nu boer paa den eleusinske Jord-
 „bund, da den forrige vilde Føde med Olden er
 „bortryddet og en bedre Underholdning anvist;
 „eller Du er den himmelske Venus, som ved Uni-
 „versets første Begyndelse har forbunden de for-
 „skjellige Kjønn med hinanden ved Driften til For-
 „plantelse, og nu, da Menneskeslægten har udbre-
 „det sig med en evigvarende Afkom, tilbedes i Dit
 „af Havet omslydte Tempel ⁶⁾; eller Du er Sø-
 „ster til Phobus, som ved lindrende Midler hjel-
 „per de Fødende ⁷⁾, har opfostret saamange Folk,
 „og nu hædres i Dit meget berømte Tempel i
 „Ephesus; eller Du er den ved natlige Hyl ⁸⁾
 „skrækkende Proserpina, som ved Din tredobbelte
 „Stikkelse hæmmer Spøgelsernes Anfald, tilslut-
 „ter Jordens hemmelige Åbninger for dem, farer
 „om i forskjellige Lunde, og tilbedes med forander-

„lig ⁹⁾ Dyrkelse; Du Maane! som snart oplyser
 „alle Stæder ¹⁰⁾ med dette Dit jomfruelige ¹¹⁾
 „Skin, snart med Dine fugtige Straaler ¹²⁾ nærer
 „den kiære Sæd, og ifølge Solens Kredslob
 „uddeler en afverlende Lysning ¹³⁾; med hvad
 „Navn, paa hvilken Maade, eller under hvilket
 „Billede det end er tilladt at paakalde Dig ¹⁴⁾,
 „saa staae mig nu bi i min høieste Glendighed, og
 „grundfæst min faldne Lykke; skjænk Hvile og
 „Fred til min grumme og med stor Møie over-
 „standne Lidelse; lad der være nok af Besværligheder
 „der, nok af Farer; skil mig ved den fæle Skik-
 „kelse af et firføddet Dyr; giv mig igjen Synet
 „af Mine, giv mig igjen til mit eget Jeg. Men
 „dersom nogen fortørnet Guddom forfølger mig
 „med en uforsonlig Strængthed, da lad mig i det
 „mindste døde, naar jeg ei maa leve.“

Da jeg saaledes havde fremført mine Bøn-
 ner og ynkelige Beeflager, omgav og overvældede
 Sønnen atter igjen mit bekyndrede Sind paa det
 samme Hvilested, som før.

Neppes havde jeg lukket Dinene ¹⁵⁾, og see!
 midt af Havet hæver en guddommelig Skikkelse
 sig, og opløfter et Mashu, endog for Guder tilbe-
 delsesværdigt. Og da Havet var afrystet, forekom
 det mig, som om det over hele Legemet gjennemsigtige
 Billede ¹⁶⁾ lidt efter lidt ¹⁷⁾ stod stille foran mig.

Dets beundringsværdige Udseende vil jeg
 stræbe at beskrive Eder, naar ikkun det menneske-

lige Sprogs svage Evne vil forunde mig Kraft til at udtrykke mig, eller Guddommen selv begave mig med sin rige Overflødighed af Beltaalenhed.

Først altsaa rullede det svære Haar ¹⁸⁾, udslaget og i utvungne Lokker blidt ned af Legemet, og udbredte sig over den guddommelige Nakke. En Krands med mangfoldige og forskjellige Slags Blomster havde adskildt den høie Pande, hvis midterste fuldkomne Rundning lige oven over den gav et glindsende Skin fra sig ligesom et Speil, eller maaskee som en Anthydning paa Maanen ¹⁹⁾. Baade til høire og venstre Side af denne blev Haaret sammenholdt ved Snoringer (Fletninger) ²⁰⁾ som af fremskydende Slinger, og ligesaa hang ogsaa Ceres' Kornar ned deraf ²¹⁾. Klædningen var af mange Farver, gjennemsøvet med fine Linneds ²²⁾ Traade, snart skinnende hvid, snart safranguul, snart luende rød, og hvad der meget, ja! særdeles meget forvirrede mit Syn, var en overmaade sort Kaabe, der endog glindsede af sin sorte Glands, og som viklede sig rundt omkring, og under den høire Arm slagrede opad den venstre Skulder, da Endeel af den, liig Bugningen paa et Skjold, hang ned i mange Folder og bølgede sig siirligen til den yderste Rand med en Kvast af Frydser ²³⁾. Langs med Kaabens ydre Bræm og selv paa dens jævne Deel ²⁴⁾ blinkede omspredte Stjerner, og i Midten af dem udgav en Fuldmaane flammende Lue; men ihvorvidt end denne store Kaabe slagrede ²⁵⁾,

var der dog heftet en Krands, der uadskillelig var sammenflettet af alle slags Blomster og alle slags Frugter. Det hun bar, var meget forskjelligt. Thi i den høire Haand havde hun en Skralde af Metal, igjennem hvis smalle Plade, der var krum: bøiet i Form af et Belte, nogle saa Kviste vare dragne tversover, hvilke, naar Armen rystede dem, gave ved deres tredobbelte Bevægelse en stærk Lyd ²⁶); men fra den venstre hang en aflang Skaal af Guld, opad hvis Hank, paa den udvendige Side ²⁷), hævede sig en Slange, som opløstede sit spidse Hoved med bredsoulrende Nakke. Skoe, flettede af Seierpalmens Blade, bedækkede de udødelige Fødder. Saaledes smykket, og dufstende af de saa kraftige Berter fra det lykkelige Arabien, værdigede hun mig hendes guddommelige Tiltale.

„See! her er jeg, forvæget ved Dine Bøn: ner, Lucius! Jeg, Naturen, alle Ting's Mo: der, alle Elementers Beherskerinde, Seikernes første Begyndelse, den Øverste af Guderne, Mar: nernes Dronning, den Første iblandt Himmelbe: boerne; Jeg, som ene indbefatter Formen ²⁸) af alle Guder og Gudinder; Jeg, som ved mit Binf udde: ler til Himmelen den lysende Hvalving, til Havet Sundhed bringende Vinde, til Underverdenen den sørgelige Taushed; Jeg, hvis Guddom alene den hele Jord hædrer under mangehaande Skikkelser, med forskjellige Ceremonier og mangeslags Navne.

„Derfor kalde Phrygerne — dette allerældste
 „Folk ²⁹⁾ — mig, Gudernes Moder, den Vessi:
 „muntiske ³⁰⁾; og de fra deres eget Land udstam:
 „mende ³¹⁾ Atheniensere den cekropiske Minerva;
 „derfor kalde de af Havet omringede Cyprer mig
 „den paphiske Venus; de med Bue skydende Kre:
 „tensere den diktyonæiske Diana; de tretungede ³²⁾
 „Sicilianere den stygiske Proserpina; Indvaaner:
 „ne i Eleusis den ældgamle Gudinde Ceres; der:
 „for kalde Andre mig Juno, og atter Andre Vel:
 „lona, Nogle Hefate, og Andre den Rhamuusiske;
 „og derfor tilbede Æthiopierne, som oplyses ved de
 „første Straaler af den opgaaende Solgud, og
 „Arierne og Ægypterne, der ere saa ansete for:
 „medelst deres gamle Lærdom ³³⁾, mig med egne
 „Ceremonier og benævne mig med det sande Navn:
 „Dronning Isis; — Jeg er her, ynkende Din
 „Skjebne; Jeg er her, for at ynke og være Dig
 „naadig; Lad nu al Graad fare, hør op med Din
 „Beeflage og forjag al Bekymring. Snart ly:
 „ser ved min Forsorg en heldbringende Dag for
 „Dig. Vær derfor særdeles opmærksom paa dis:
 „se mine Befalinger. En ewigherskende Religion
 „har helliget mig den Dag, som skal fødes af
 „denne Nat; paa hvilken, da Vinter:Stormene
 „have standset, og Havets stormfulde Bølger ere
 „sagtne, mine Præster indvie til mig paa det
 „Hav, som nu kan beseiles, et Skib, der aldrig før
 „er bleven brugt, og offer mig det, som en første

„Afgrøde af Søfarten ³⁴⁾. Denne Helligdom
 „skal Du oppebie hverken med frygtsomt Sindelag
 „eller med Frækhed. Thi efter min Tilskyndelse
 „skal Præsten ³⁵⁾ imellem de andre Tilberedelser til
 „Festen ³⁶⁾ bære paa den høire Haand en Rosens-
 „krands, hængende paa Sistrum. Uden Dvælen
 „følg da fyrig Processjonen til min Ære, og naar
 „Folketsværmen er stødt tilside, og Du i Tillid til
 „min Villie har i Nærheden, med Lempe og lige-
 „som for at ville kysse Præstens Haand, plukket
 „Roserne, saa affør Dig strax Huden af dette
 „hæslige og af mig alt længesiden affryede Dyr.
 „Du maa ikke skræmmes ved nogen af mine Be-
 „falinge, som om de vare vanskelige at udføre;
 „thi i dette samme Dieblik, som jeg nu kommer til
 „Dig og imedens jeg nu er nærværende hos Dig,
 „befaler jeg ogsaa min Præst i Drømme, hvad han,
 „som en Følge heraf, skal gjøre ³⁷⁾. Efter min
 „Befaling gaaer det ledsagende Folk, som klynger
 „sig tæt om Dig, tilside; og under denne glade
 „Høitidsfærd og disse festlige Optøge skal Ingen
 „forfærdes over denne stygge Skabning, som Du
 „bærer, eller udlægge Din pludselig forandrede
 „Skikkelse til det Bærre og gjøre en ondskabsfuld
 „Beskyldning imod Dig. Men ganske og alde-
 „les maa Du erindre, og stedse skal Du bevare det
 „gjemt i Dit inderste Hjerte: at Din hele øvrige
 „Levetid, ligetil Dit sidste Aandedrag, maa være
 „bunden til mig; thi det er ingen Urret, at skyldes

„den sit hele Liv ³⁸⁾, ved hvis Velgjerning Du
 „igjen er kommen tilbage til Menneſkene. Du
 „ſkal leve lykſalig; Du ſkal leve hædret ved min
 „Beſkyttelſe; og, naar Du har udmaalt Nummet
 „for Din Levetid og ſkal nedſtige til Underverdenen,
 „da ſkal Du ogſaa der i den underjordiske Hemi-
 „ſphære, ſelv beboende de elyſæiſke Marker, ofte
 „tilbede mig, der er Dig naadig, og ſom Du da
 „ſeer Lyſe i Acherons Mørke og regjere over det
 „Allerinderſte af Styx-Floden ³⁹⁾. Og derſom
 „Du gjør Dig fortjent af min Guddom ved flittig
 „Jagttagelſe af Dine Pligter, religiøſe Opvartnin-
 „ger i mit Tempel og ſtræng Kyndſked, da ſkal
 „Du faae at erfare, at det er mig alene tilladt
 „endog at forlænge Dit Liv ud over det Maal,
 „ſom er Dig beſtemt af Skjebnen.“⁴⁰⁾

Da det ærbærdige Drakelſvar ſaaledes var
 tilende⁴¹⁾, veeg det uovervindelige Gudevæſen til-
 bage i ſig ſelv. Uden Ophold, da jeg ſtrax var
 bleven frie for Søvn, reifer jeg mig i en Blan-
 ding af Angſt og Glæde, og dernæſt i overmaade
 ſtor Sveed, og med den høieſte Beundring for den
 almægtige Gudindes ſaa tydelige Nærværelſe over-
 ſtænkede jeg mig atter med Vand af Havet, og, op-
 mærkſom paa hendes vigtige Bud, overtænkte jeg
 igjen den hele Række af hendes Paamindelſer.

Kort efter, da den gyldne Sol opſtaaer og
 Taagen af den mørke Nat var borte, ſee! da op-
 fylde Folkeſkare i en hvidelig og ganſke feſtlig

Brimmel alle Gaderne, og Alt syntes mig at udvise en saa stor Fryd, foruden den hos mig sær-egne, at jeg troede at kunne fornemme, hvorledes endog Kvæget af enhver Art, hele Huse, og selv Dagen glædede sig med et klart Afshyn og en klar Himmel. Thi Solskin og et blidt Veir var pludseligen fulgt efter den Dagen iforveien vorende Niimfrost; saa at endog de smaae Sangfugle, ved det at Foraarsvarmen fremlokkede dem, istemmede søde Toner, og ved en listig Sang hilsede Stjernernes Moder, Tidens Skaber og hele Verdens Hersterinde. Ja! endog Træerne, baade de frugt-bærende og de usrugtbare, der alene give Skygge⁴²), de, aabnende deres Knopper ved Søndenvinden, prangede med deres Blades Udspring, og med en sagte Bevægelse af Grenene foraarsagede en behagelig Susen. Og da nu Stormvindenens store Larm var stillet, og Bølgerens voldsomme Brusen havde lagt sig, sagtnede Havet de mere rolige Brændinger. Men Himmelen skinnede, da det Skyfulde Mørke var borte, med en reen og klar Glands af sit eget Lys⁴³).

See! da fremtræde efterhaanden Optogene før den store Procession⁴⁴), smukt udpyntede efter Enhvers Bestræbelse derfor⁴⁵). En, omgjordet med et Belte⁴⁶), forestillede en Officeer; korte Dolke⁴⁷) og Jærgergarn havde gjort en Anden, der var omgivet med en Kappe, til Jæger. En med stærkt forgyldte lavhælede Skoe, isørt en Silke-

Klædning og i kostbar Fruentimmerpynt, med forlorne Haar⁴⁸⁾ og trippende Gang⁴⁹⁾ forestillede en Dame. Utter en Anden, som var udmærket ved Halsstøvler, Skjold, Hjelm og Sværd, skulde man troe at træde lige ud af Fegterstolen. Heller ikke manglede han, som skulde spille Dyrighedsperson, med Niisknipper og Purpurkaabe; ei heller en Saadan, der ved Kappe, Stok, Træskoer og et Bukkestjæg skulde forestille Philosoph; ei heller Nogle, som med endeel Kørstokke, skulde agere, En Fuglefænger med sit Fuglelim, og en Anden Fiskeren med sin Medestang⁵⁰⁾. Jeg saae ogsaa en tam Bjørn, som i Fruentimmerdragt blev baaren paa en Stoel; ogsaa en Ube med en flettet Hat og i safrangule phrygiske Klæder, der i Skikkelse af den elskede Hyrde⁵¹⁾ bar et Guldbæger; og ligesaa et Uesl med paaaklædte Binger, der spadserede ved en gammel skrøbelig Olding, for at man skulde kalde den Ene Bellerophon og den Anden Pergasus, og dog lee ad dem begge.

Under disse spørgesfulde Folkelystigheder, som hist og her droge omkring, kom endelig ogsaa den velgjørende Gudindes særegne Procession i festlig Optog. Damer, glindsende i hvide Klæder, glædede sig over de forskjellige Sager, som de bare, og beprydede med Foraarskrandse, strøede de af deres Varm Blomster paa Jorden langs ad den Vej, hvorpaa det hellige Tog drog frem. Andre vilde tilkjendegive deres forekommende Hengivenhed for

den ankommende Gudinde ved blinkende Speile, som de bare omvendte ⁵²⁾ paa Ryggen. Der vare Nogle, som bare Elfenbeens Kamme, og ved Gæbærder med Armene og Fingrenes Bøining lode, som om de udprydede og smykkede det guddommelige Haar ⁵³⁾; og Andre, der bestænkede Gaderne saavel med vellugtende Salver, som og med draabeviss udgødet, og til denne Fest indviet ⁵⁴⁾ Balsom. Desforuden et stort Antal af begge Kjønn, som med Lamper, Fakler, Børstaber og andre Arter af kunstige Lys tilbøndte sig den himmelske Stjerneskaars Naade ⁵⁵⁾. Nu lode herlige Syniphonier, Fløiter og Piber med de sødeste Toner. Et yndigt Chor af den udvalgte Ungdom, udmærket ved sin hvide og festlige ⁵⁶⁾ Dragt, ledsagede og gjentog syngende det smukke Digt, som en vakker Digter med Musernes Gunst havde forfattet, og hvilket angav Præludierne ⁵⁷⁾ til de større Botiver og Bønner ⁵⁸⁾. Ogsaa de til den store Serapis helligede Fløitenister gik med, hvilke paa den skraa mod det høire Dre holdende Fløite besørgede ofte Udførelsen af det Karmen, der var brugeligt for Templet og Guden. Ligeledes Udskilliche, som skulde tilkjendegive, at Veien maatte holdes ryddelig for Helligdommene ⁵⁹⁾.

Nu strømmede den Skare ind, som var indviet til denne guddommelige Fest, Mænd og Kvinder af enhver Stand og enhver Alder, udmærkede ⁶⁰⁾ ved det rene Skin af deres hvide Dragt. Disse ⁶¹⁾

havde det besalvede Haar bedækket med et gjennem-
 sigtigt Slør; hine (Mændene), med Haaret afraget
 lige til Bunden og med glindsende Jsse, gjorde,
 som den store Religions høithædrede Tjenere paa
 Jorden, en skingrende Larm med Sistrer af Werts
 og Sølv, ja! endog af Guld. Og Helligdoms-
 mens Præster, disse Fornemme ⁶²⁾, som vare
 iførte den hvide linnede Klædning, tilligemed Bryst-
 beltet, der omgav den, og som, tæt sluttet til Kropp-
 pen, gik lige ned til Benene ⁶³⁾, frembare de al-
 mægtige Guders udmærkede Symboler ⁶⁴⁾. Af
 hvilke den Første rakte en Lampe iveiret, som gav
 et straalende Skin fra sig, men som ikke lignede de
 hos os brugelige, der lyse ved Gjæstebuddene om
 Aftenen; men en aflang Skaal, som en Baad af
 Guld, af hvis midderste Abning opstod en tem-
 melig stor Lue. Den Anden var vel i lignende
 Dragt, men bar med begge Hænder Altene, det
 vil sige ⁶⁵⁾: de Hjelpende, til hvilke den øverste
 Guddoms beskjærmende Forsyn har givet dette sær-
 egne Navn. En Tredie gik og opløstede en Pal-
 megreen, som siirligen var udpyntet med Blade af
 Guld, og ligeledes ogsaa en Merkurstav. En
 Fjerde fremviste Symboler for Retfærdighed, nem-
 lig den venstre Haand, afbildet med udtrakke Fin-
 gre, da den ved sin medfødte Træghed og uden at
 være begavet med nogen Snedighed eller Kløgt,
 syntes mere skicket end den høire ⁶⁶⁾ til at beteg-
 ne Billighed og Redelighed. Samme bar ogsaa

et Kar af Guld, i Form af det runde Bryst ⁶⁷), hvoraf han liberede Mælk ⁶⁸). En Femte bar et Sold af Guld med gyldne Tverrister, og en Anden et Viinanker.

Strax derpaa træde Guderne frem, som nedværdige sig til at gaae ved Menneſkesødder ⁶⁹). Her maatte man gyse ved denne Anubis, Guder: nes Sendebud baade fra Over- og Underverdenen, som, kneisende snart med et sort, snart med et forgyldt Ansigt ⁷⁰), løfter sin stive Hundenaſke iveiret, bærer Kaduceen i den venstre, og ſvinger en grøn Palmegreen med den høire Haand. Hans Fod: ſpor fulgte beſtandig en Ko, i en opreift Stilling; denne Ko, den Alting nærende (fødende) Gud: indes frugtbare Billede, ſom Een iblandt dette lykſalige Tjenerſkab ⁷¹) frembar med en gravitetiſk Gang, da det ſad paa hans Skuldre ⁷²). Af en Anden blev baaren en Kifte, ſom gjemte de forborg: ne Helligdomme, og ſom aldeles tildækkede det, der burde ſkjules af den pragtfulde Religion. En An: den førte i ſin lykkelige Varm ſin øverſte Guddoms hædrede Billede, der lignede hverken Kvæg, eller Fugl, eller Bildt, og ei engang et Menneſke, men fortjener at agtes for den snilde Opfindeſe, og ſelv ogſaa for Nyheden; i enhver Henſeende et uudſigeligt Berviis for den høie Religion, ſom med dnh Stiltienhed bør ſkjules ⁷³), og ganſke i For: hold hertil dannet af luende Guld ⁷⁴): En sær: deles kunſtig huul Urne med en Bund, ſaa rund

som mulig, der udvendigen var udgraveret med de besynderlige ægyptiske Karakterer, og hvis ikke alt for høie Hals gik ud i en lige Rende med en lang Tude. Paa den modsatte Side var Hanken, som krummede sig med en meget betydelig Bøining ⁷⁵), og ovenpaa denne sad i en snoet Knude en Otterstange, kneisende med sin skjællede og i Rynker opsvulmede Nakke ⁷⁶).

Men see! nu nærmer sig til mig den Lykke og Held, som den almægtige Guddom havde lovet. Præsten, som bar min Redning, nærmer sig, holdende i den høire Haand et Sistrum for Gudinden og efter det guddommelige Løstes egne Forskrift udsiret med en Krands for mig; ja! vistnok en Krands for mig ⁷⁷), da jeg ved den store Gudindes Forsyn skulde, efter at have udholdt saamange og saa store Misfommeligheder, og udstaaet saamange Farer, beseire den allergrummeste Skjebne, som havde bekjæmpet mig. Men, dog lod jeg mig ikke betage af en fremfusende Glæde, og styrtede mig ikke frem med nogen voldsom Fart, af Frygt for at Religionens rolige Orden skulde forstyrres ved et firfødde Dyr's pludselige Frembruden; men langsomt, med et roligt Trin og næsten, som et Menneske, kryber jeg lidt efter lidt usformærket ind med krumbøiet Legeme, imedens Folket sikkerligen efter guddommelig Indskydelse viger tilside. Og Præsten, advaret — som jeg virkelig kunde erkjende — af Synet om Natten, og undrende sig

over Overeensstemmelsen med den givne Befaling, stod strax stille, udstrakte af sig selv den høire Haand, og rakte Krandsen til Munden paa mig. Skjælvende og med heftig Klappen af mit bankende Hjerter, slugte jeg da overmaade begjærlig Krandsen, der luede af de indflettede yndige Roser, og som blev opfangen af min graadige Mund; og — det himmelske Tilsagn skuffede mig ikke. Den stygge og dyriske Skabning forlod mig strax. Først falde de skidne Haar af, derpaa bliver min tykke Hud finere, den fede Bom svinder ind, de flade Dele af Fødderne løbe ud i Tær gennem Hovene ⁷⁸⁾, Hænderne ere ikke længere Been, men udstrækkes til den opreiste Stillings Tjeneste, den lange Nakke gjøres mindre, Mund og Hoved blive runde, de uhyre Dren faae deres forrige Korthed, de klippestore ⁷⁹⁾ Tænder vende tilbage til den menneskelige mindre Størrelse, og Halsen, der tilforn allermest plagede, lod sig ikke mere see. Folket undrer sig; gudfrngtigt viser det Ærbødighed for en saa hulig Almagt af det allerhøieste Gudvæsen, for dette Mirakel, der lignede natlige Drømmesyn ⁸⁰⁾, og for Omkæbelsens Lethed; og med klar Røst og eenstemmigen rækker det Hænderne imod Himlen, og bevidner sin Forundring over Gudindens saa udmærkede Belgierning ⁸¹⁾.

Men jeg, som naglet fast af overvættets Forbavselse, stod taus, da mit Sind ei kunde rumme denne saa pludselige og saa store Glæde. Hvad

skulde jeg vel altsaa sige først? Hvormed skulde jeg forsøge min nylig modtagne Stemme? Med hvilken Tale skulde jeg under heldige Varsler begynde at udtrykke mig med min gjensødte Tunge? Med hvilke eller med hvor kraftige Udtryk skulde jeg aflægge min Tak til den store Gudinde?

Men Præsten, som om alle mine Ulykker ligesom deres Begyndelse vare ham ifølge guddommelig Meddelelse bekendte, endskjøndt han selv blev forundret ved dette store Mirakel, befaler dog først ved et Bink, at en linned Klædning skulde rækkes mig til Bedækning. Thi, saasnart Uselet havde skildt mig ved sit skammelige Dække, havde jeg, ved at knibe Laarene tæt sammen, og ved at holde Hænderne tæt sluttet foran, forsynet mig med en naturlig Klædedragt, saa godt, som jeg i nogen Tilstand formaaede. Nu afførte Een iblandt den religiøse Skare sig ufortrøden sin Overtunika, og bedækkede mig hastigen dermed. Og da dette var skeet, tiltaler mig Præsten, som endnu var forbauset ved at see mig, med et oprømt og overmaade blidt Ansigt saaledes: „Efter mange og forskjellige overstandne Besværligheder, og omdreven af Skjebnens store Uveir og meget svære Storme, er Du omsider, min kjære Lucius! kommen i Stolighedens Havn og til Medlidenhedens Alter. Ikke Fødsel, ei engang Din Anseelse, eller selv den Lærdom, hvorved Du er berømt, har gavnet Dig noget; men paa den blomstrende Ungdoms

„Iibrige Bane henfalden til Trølle: Lyfter, har
 „Du skaffet Dig en daarlig Løn for Din utidige
 „Nysgjerrighed. Men i hvordan end Lyffkens
 „Blindhed er beskaffen, saa har den dog ved sit til:
 „deelte ublide Lod ⁸²), uden selv at vide af det,
 „og imedens den piinte Dig med de værste Ulykker,
 „bragt Dig til denne religiøse Lyksalighed. Nu
 „maa den gaae og rase med den største Grumhed,
 „og søge sig en anden Gjenstand for sin Grusomhed.
 „Ehi over dem, hvis Liv vor ophøiede Gudinde
 „har udkaaret til sin Tjeneste, har den ublide
 „Skjebne ingen Magt. Hvad have nu Røvere,
 „vilde Dyr, de haardeste Bries i hinanden løbende
 „Krumninger, eller daglig Dødsangst hjulpet den
 „onde Skjebne? Du er dog bleven optaget i
 „Lyffkens, men den seende Lyffkes Beskjærmelse,
 „som med Glandsen af sit Skin oplyser endog de
 „andre Guder. Antag derfor en frydsuldere Mi:
 „ne, som kan passe til denne Din hvide Dragt;
 „ledsag med hoverende Gang Din velgjørende
 „Gudindes Procession; lad de Bantroe see det,
 „lad dem see det, og erkjende deres Bildfarelse.
 „Og betragt! — befriet fra sine forrige Lidelser,
 „og glædende sig ved den store Jsis' Almagt, hol:
 „der nu Lucius Triumph over sin uhykkelige
 „Skjebne. Men for at Du kan vorde desto sik:
 „krere og mere tryg, saa lad Dig optegne i denne
 „hellige Orden, hvis Hellighed Du for kort siden
 „endog anraabte; indvie Dig nu til Endighed-imod

„vor Religion, og underkast Dig frivilligen dens
„Tjenestes Aag. Thi naar Du først begynder at
„tjene Gudinden, da skal Du just allermeest for:
„nemme Frugten af Din Frihed.“

Da den ypperlige Præst paa denne Maade
havde talet i Begeistring, taug han stakaandet ⁸³).
Men jeg fulgte derpaa imellem den religiøse Skare
bag efter de hellige Sager, som førtes i Proces:
sion ⁸⁴), bemærket og begabet af den hele Stad,
og gjort kjendelig ved Pegen med Fingrene og Vin:
ken af Menneffene. Alle Folk snakkede om mig:
„Ham har den almægtige Gudindes ophøjede Gud:
„dom omkæbt idag til Menneffe. Ja! vistnok
„lykkelig og trefold lykkelig er han, da han ved sit
„foregaaende Livs Uskyldighed og Rettskaffenhed
„sikkerlig har gjort sig fortjent til en saa søregen
„Beskyttelse af Himmelen, og at han, efter paa
„en Maade at være født paa ny, strax kan bestem:
„mes til den hellige Tjeneste.“

Under dette og Larmen af de høitidelige Bo:
tiver og Bønner rykkede vi lidt efter lidt frem,
nærmede os allerede til Havbredden, og ankom til
det selsomme Sted, hvor jeg som Uesel Dagen
iforveien havde havt mit Leie ⁸⁵). Da Gudebil:
lederne vare opstillede der efter Skik og Brug,
fremfagde Ypperstepræsten med sin kydske Mund
de allerhøitideligste Bønner, og indviede og helli:
gede til Gudinden det kunstigen byggede Skib,
som var udsiret rundt omkring med besynderlige

ægyptiske Malerier, og paa det fuldkomneste luttret ved brændende Fakkell, Ug og Svovl ⁸⁶). Dette lykkelige Skibs skinnende Seil af fint Linned ⁸⁷) bar det gjorte Løfte og Dnske paa sig til Skue: Indskriften ⁸⁸) nemlig, der atter fornede det høitidelige Dnske for denne nye Reises lykkelige Seilads. Masten hæver sig, det runde Grantræ, anseeligt høit ⁸⁹), udmærker sig ved det store Seil, og Bagstavnen luede med en lille Gaas ⁹⁰), med krummet Hals og som var beklædet med Guldblader. Overalt var den hele Snekke smuk og glat af det fine Citrontræ. Derpaa sammenbære Alle, saavel Præster, som Løgsfolk, kappeviis Kurve, læsset fulde af Køgelsker og lignende Offere, og libere til Bølgerne en Deig, æltet i Mælk; indtil Skibet, fyldt med rige Foræringer og heldbringende Søningsoffere, lettede Ankeret og med en særdeles mild Vind overgaves til Havet. Saasnart det nu formedelst dets Afstand blev ukjendelig for os, vendte Helligdommenes Bærere, da Enhver igjen havde taget op, hvad han havde bragt med sig, atter glade tilbage til Templet i samme festlige Procession.

Og da vi nu vare komne til selve Templet, opstille Ypperstepræsten og de, som bare Gudebil: lederne, og de, der alt forhen vare indviede i det Allerhelligste og optagne indenfor i Gudindens Bærrelse, efter Skik og Brug de ligesom levende ⁹¹) Billedstøtter i Orden. Derpaa, da Pastophorer:

ne — hvilket er Navnet paa de Allerhelligstes Kollegium — vare kaldte til Forsamling, oplæste Een af dem, som man ialmindelighed kalder Skriver ⁹²), staaende foran Døren ⁹³) og paa en høi Talerstoel, af en Bog, af Skriften ⁹⁴), lykkelige Ønsker for den store Fyrste ⁹⁵), for Senatet og Ridderstanden, for det hele romerske Folk, for Sømændene ⁹⁶) og de Skibe, der staae under vort store Herredømme ⁹⁷), og han forkyndte paa græsk Sprog og efter græsk Kultus: Tilladelse for Folket at gaae fra hverandre ⁹⁸). Det paafulgte Udraab af Folket tilkjendegav Ønsket om, at denne Bøn maatte være til Held for Alle. Overmaade glad, bærende grønne Kviste, Blomsterbuske og Krandsse, og da Gudindens Fødder, hun, som dannet af Sølv, stod paa Templets Trin ⁹⁹), vare kysfede, begiver Enhver sig til sit Hjem.

Dog tillod mit Sind mig ikke at gaae en Fingersbred derfra, men henvendt med Opmærksomhed paa Gudindens Billede, overtænkte jeg min forrige Skjebne.

Imidlertid havde det flyvende Rygte ikke gjort en træg Brug af sine Vinger, men havde strax berettet hist og her i mit Fødeland den huldrige Velgjerning af Gudindens Almagt, og min egen mærkelige Lykke. Mine Venner og Huustjyende, og de, som vare forbundne med mig i nærmeste Slægtskab, efterat have aflagt Sørge dragten, som de for det falske Rygte om min

Død havde paataget, ile da hastigen med pludselig og jublende Glæde og Enhver med adskillige Foræringer, for at see mig, der ved guddommelig Naade ¹⁰⁰) var ligesom kommet op igjen fra Underverdenen. Og saa selv fornøiet ved Synet af dem, som jeg havde opgivet Haabet om at see, modtog jeg med Erkjendtlighed deres ædle Gaver; thi mine Slægtninge havde fortrinligen sørget for at bringe mig det, hvormed jeg desto rundeligere kunde bestride den udvortes Kultus og Udgifterne derved ¹⁰¹).

Efterat jeg da havde talet med Enhver især ifølge min Skyldighed, og havde fortalt mine forrige ulykkelige Hændelser og min nuværende Lykke, begiver jeg mig igjen til det for mig saa overmaade kjære Syn af Gudinden. Jeg leiede mig et Huus indenfor Templets Territorium ¹⁰²), og bestemte dette til mit midlertidige Hjem, medens jeg endnu blev anvendt ved Gudindens særegne Opvartning, opholdt mig bestandigen i Præsternes Samkvem, og var hendes usfravigelige Tilbeder. Der var heller ikke en eneste Nat eller nogen Sønn frie for hendes Syn og Advarsel; og efter idelige Paamindelser anfaae hun mig omsider, som for længst var bestemt til hendes hellige Tjeneste, for værdig til at indvies. Men uagtet jeg sølede en heftig Attraae, saa holdtes jeg dog tilbage af religiøs Frygt. Thi med Flid havde jeg udforsket: at Religionens Efterlevelse var vanskelig, at Afholdenhed i sandselige Lyster fordredes strengt, og med

hvor stor en Vaersomhed for at feile man maatte sikre sit Levnet, der er udsat for saamange Hændelser. Dette overveiede jeg 'tit og mange Gange ved mig selv, og jeg veed ikke, hvorledes at jeg, endskjøndt ilende med at lade mig indvie, dog alligevel opfatte det.

En Nat forekom det mig, som om Ypperste-Præsten tilbød mig sin fulde Barm ¹⁰³). Paa mit Spørgsmaal: Hvad dette vel betød? syntes det mig, at han svarede: at disse Sager bleve mig sendte fra Thessalien, og at ogsaa min Træl, ved Navn Kandidus, var kommen derfra. Opvaagnet overveiede jeg meget længe dette Syn ved mig selv: hvad dette vel kunde betynde; især da jeg var forvisset om, at jeg aldrig havde havt nogen Træl ved dette Navn. Men i hvordan end Drømmens Bærsel vilde falde ud, troede jeg dog, at sikker Fordeel i ethvert Tilfælde betegnedes af Gavernes ¹⁰⁴) Foræring. Saaledes ængstelig og urolig for et noget heldigt Udfald, oppebiede jeg Templets Åbning tidlig om Morgenens. Men i det vi, da de glindsende Forhæng ¹⁰⁵) vare dragne tilside, tilbede Gudindens ærværdige Afshyn, og Præsten gaaer omkring ved de rundtomstaaende Altare, besørger de gudstienstlige Sager, og under høitidelige Bønner liberer af en Skaal det Vand ¹⁰⁶), som var hentet fra en Kilde i den indre Helligdom; og da Alt nu efter Orden var fuldbragt, og de Gudfrygtige under skingrende Lov:

fange forkyndte den første Time af det begyndende Daggrn; see! da komme de Tjenere fra mit Fødeland, som jeg der havde ladet tilbage, dengang da Fotis fik mig omskabt til Væsel ved sin saa ullykkelige Feiltagelse ¹⁰⁷). Jeg gjenkjendte da mine Tjenere, som ogsaa bragte mig min forrige Hest, hvilken de havde skaffet atter tilveie ved Gjenkjendelsen af et Mærke paa Ryggen af den, uagtet den var gaaet igjennem forskellige Eieres Hænder. Jeg beundrede derfor Drømmens Nøiagtighed, og meest af den Aarsag, at den foruden Overensstemmelsen imellem det fordeeltige Tilsagn ¹⁰⁸) ogsaa havde gængive mig under Billedet af Trøllen Kandidus ¹⁰⁹) min Hest, som var hvid af Farve.

Herover bevæget, deeltog jeg tit og ofte i den opvartende Tjeneste med al Flid, da godt Haab i Fremtiden forsikredes mig ved de nærværende Velgjerninger. Ikke mindre tiltog med hver Dag mere og mere Lysten efter at indtræde i Ordenen, og meget ofte havde jeg Sammenkomst med Ypperste-Præsten for ved de indstændigste Bønner at forlange af ham, at han endelig vilde indvie mig i den hellige Nats ¹¹⁰) Hemmeligheder. Men han, som ellers var en alvorlig Mand og i stort Ry for Sagttagelse af den reneste Religionsøvelse, opholdt min Paatrængenhed med Mildhed og Artighed, og saaledes som Forældre pleie at sætte Maade for deres Børns utidige Ønsker; Og han opmuntrede mit forresten bekymrede Sind med Trøst

om et bedre Haab: „Thi den Dag, paa hvilken „En kunde indvies ¹¹¹), blev tilkjendegivet ved et „Wink af Gudinden, og den Præst, der skulde forrette Tjenesten herved, blev ogsaa udvalgt efter „sammes Billie; De med Ceremonierne forbundne „nødvendige Omkostninger bleve ligeledes bestemte „efter en lignende Forskrift ¹¹²).“ Hvilket han altsammen troede at jeg ogsaa burde oppebie med agtsom Taalmodighed, da jeg burde vogte mig for al overdreven Begjærlighed eller Gjenstridighed, skee begge Feil, og hverken tøve, naar jeg blev opfordret, ei heller skynde mig, uden at blive beordret dertil. Der var da heller ikke nogen af hans (nemlig Præstens) Stand af en saa aldeles fordærvet Tænkemaade, eller saa bestemt for at døe, der vilde vove, naar ei Gudinden udtrykkelig bød ham det, at paatage sig, som en Ubesindig og Gudsbespotter, den gudstjenstlige Forretning og paadrage sig en Brøde, der fortjente Døden. Thi da baade Underverdenens forborgne Riger og Frelsens Baretægt beroe paa Gudindens Billie, saa festlig holdes ved Mysterierne Overantvordelsen dertil ligesom en frivillig Død og en ved Naade erholdt Forløsning ¹¹³); og naar Livets Tid er omme, og man alt staaer paa selve Grændsen for det endte Dagleys, da pleier Gudinden at udvælge dem, til hvem Religionens store Løndom med Sikkerhed kunde anbetroes, og, efterat de ved hendes Forsyn ere ligesom fødte paa ny, atter at sætte dem igjen paa

en ny lykkelig Bane. Altsaa tilkom det ogsaa mig, at oppebie Himmels Bud, endskjøndt jeg for længe siden ved den store Guddoms klare og tydelige Udkaarelse var erklæret og bestemt til denne salige Tjeneste. Ganske som de andre Tilbedere maatte jeg allerede nu afholde mig fra vanhellig og forbudnen Føde¹¹⁴), for at jeg paa en desto retmæssigere Naade kunde opnaae den allerreneste Religions skjulte Hemmeligheder.

Saaledes Præsten; og min Lydighed blev ikke forstyrret ved Utaalmodighed. Men overladende mig til en stille Ro og en sømmelig Taushed opvartede jeg dagligen med al Flid ved den festlige Gudstjeneste. Ei heller skuffede eller piinte den almægtige Gudindes heldbringende Belvillie mig med Opsættelse i lang Tid. Men ved ikke dunkle Befalinger, skjøndt i en mørk Nat, advarede hun mig klarligen om, at den for mig stedse saa ønskelige Dag, paa hvilken jeg skulde opnaae mit høieste Ønske, nu var kommen; tillige hvor stor Bekostning jeg skulde anvende paa Ceremonierne; og bestemmer Mithra, denne hendes fortrinlige Præst, der — som hun sagde — var forbunden med mig ved en vis overordentlig¹¹⁵) Forening af Stjernerne, til at forrette Tjenesten derved. Opmuntrret i Sindet ved disse og andre naaderige Bud af den almægtige Gudinde, begiver jeg mig, da Sønnen endnu før den lyse Dag var afrystet, strax til Præstens Bolig, og da han just træder ud af sit

Sovekammer, følger jeg efter og hilser paa ham. Jeg havde nemlig nu besluttet med mere Bestandighed, end sædvanlig, at forlange den mig ligesom skyldte Indvielse i Helligdommene. Men strax, saasnart han fik Die paa mig, siger han først: „O Lucius! Du Lykkelige, Du Lyksalige, hvem den ærede Guddom anseer saa høiligen værdig til sin naadige Gæst.“ „Og hvorfor — siger han — staaer Du nu saa rolig og opholder Dig selv? Nu er den Dag kommen, som Du ved idelige Bønner har ønsket Dig, paa hvilken Du, ifølge den med mange Navne paakaldte Gudiendes høitærede Befalinger, skal indvies ved disse mine Hænder til den allerfrommeste Religions Mysterier.“ — Han lægger derefter Haanden paa mig, og denne overmaade venlige Omsorg fører mig strax til Porten af det meget store Tempel, og da Aabningen af samme var foretaget efter sædvanlig høitidelig Skik og Brug, og Mor:genofringen fuldbjrdet, fremtager han af det Allerhelligste nogle Bøger, betegnede med ubekjendte Karakterer, der afgive korte Udtryk for deres Indhold, deels ved Figurer af allehaande Dyr, deels ved sammennyttede, og som et Hjul slyngede Tegne ¹¹⁶), hvilke forvikle og dhyge sig paa hinanden, — da Læsningen herved sikkes for Lægsfolks Nysgjerrighed; — og af samme forkynder han mig, hvad der maatte være nødvendigt at anskaffe til Brug ved Indvielsen.

Strax i en Hast og temmelig rundelig besøger jeg deels selv, deels ved mine Bekjendtere, hvad der skulde kjøbes. Da nu Tiden — saaledes som Præsten angav den — fordrede det, fører han mig, omgiven af en religiss Skare, til det nærmeste Bad, og efterat jeg først havde anvendt den sædvanlige Badning, bestænkede han mig rundt omkring og afsvattede mig paa helligste Maade, da han forud havde gjort Bøn om Gudernes Tillædselse dertil. Bragt tilbage igjen til Templet og da det Næste af Dagen var forløbet, stillede han mig foran Gudindens Fødder, og efterat nogle Befalinger, som det er bedre at tie med, end tale om, vare givne mig i Cætrum, byder han, saa at Alle bleve Bidner dertil, Følgende: at jeg i disse 10 samfulde Dage skulde tvinge mig selv i Henseende til Madlysten; ikke spise noget Dyr, og leve uden Wiin ¹¹⁷).

Da dette rigtigten var iagttaget med samvittighedsfuld Afholdenhed, indtraf snart den Dag, som var bestemt for det gudelige Løftes Afslæggelse. Saasnart Solen stod nær ved sin Nedgang, see! da strømmer en Folkeskare til fra alle Kanter, hvoraf enhver ifølge gammel hellig Skik hædrer mig med forskjellige Gaver. Efter derpaa at have fjernet alle Rægfolk langt bort, tager Præsten mig ved Haanden og leder mig, som var tildækket med et hvidt, grovt Klæde ¹¹⁸), ind i Templets Allerhelligste.

Du nysgjerrige Læser! vil nu maaskee ængstelig spørge: hvad der da blev sagt eller gjort? Jeg skulde sige det, dersom det var mig tilladt; Du skulde faae det at vide, dersom Du maatte høre det. Men den utidige Nysgjerrigheds Dren, ligesaavel som min Tunge, vilde paadrage sig en ligestor Brøde. Dog vil jeg ikke pine Dig længe med Forventning, da Du maaskee er betagen af religiøs Uro. Hør altsaa og troe, hvad der er sandt. Jeg har været nærved Dødens Grændse og efterat have betraadt Dørtærskelen til Proserpina, er jeg, ført igjennem alle Elementer, kommen tilbage. Midt om Natten har jeg seet Solen funkle med sit hvide Skin, har jeg seet Over- og Under-Verdenens Guder. Jeg er traadt lige hen foran dem og har tilbedet dem nærved. See! jeg har fortalt Dig, hvad Du, endskiøndt hørt, dog alligevel er nødt til ikke at begribe. Derfor vil jeg berette det allene, som uden Gud ¹¹⁹⁾ kan meddeles til Lægsfolks Kundskab ¹²⁰⁾.

Det var tidlig om Morgen, da jeg, efter fuldbyrdet Solennitet, traadte frem indviet med 12 Præsteornater ¹²¹⁾, i en rigtignok religiøs Dragt, men om hvilken jeg dog ikke ved noget. Baand forhindres fra at tale, fordi mangfoldige Tilstedeværende den Tid saae mig. Thi efter Befaling stod jeg paa en Forhøining af Træ, som var sat lige i Midten af det hellige Tempel foran Gudindens Billede, og kjendelig ved min Klædning,

der var af Linned, men blommed. En kostbar Kaabe hang ned af Skuldrene bag paa Ryggen lige til Fødderne. Men fra hvad Side man end betragtede mig, saa var jeg udmærket ved Dyr, der med forskjellige Farver vare anbragte rundt omkring paa mig. Paa et Sted Indiske Drager, paa et andet Hyperboreiske Gribbe, hvilke en anden Verdensdeel frembringer i Skikkelse af bevingede Dyr. Præsterne kalde denne side Kaabe den olympiske (den til de himmelske Guder helligede). I den høire Haand bar jeg en brændende Fakkell, og Hovedet havde en stierlig Krands omgivet, da det skinnende Palmetræes Blade stode ud fra den, liig Solstraaler. Efterat jeg saaledes var udpyntet som Solen og opstillet som en Billedstøtte, vankede jeg om til Skue for Folket, da Forhængene ¹²²) pludseligen vare dragne tilside. Derefter festligholdt jeg min allerlyksaligste — nemlig Indvielsens — Fødselsdag med herlige Nætter og muntre Gæstebud.

Ogsaa den tredie Dag celebreredes med lignende festlige Ceremonier, og den efter hellig Forskrift anrettede ¹²³) Frokost og den lovlige Fuldenelse af hele Indvielsen blev fuldbragt.

Da jeg siden opholdt mig der endnu i nogle faa Dage, nød jeg den uudsigelige Fornøielse af det guddommelige Gudebilledes Betragtning, efterdi jeg hertil var forpligtet ved en Velgjerning, som ei kunde gjengjældes. Men, endskjøndt jeg

ikke fuldkommen, men blot efter min Evne havde
 ydmygeligen viist min Taknemmelighed, gjør jeg
 desuagtet ifølge Gudindens Naamindelse omsider
 og temmelig seent Anstalter til at reise til mit Hjem,
 da jeg vistnok med Nød afbrød de Forbindelser,
 som med den meest brændende Attraae holdt mig
 tilbage. Til Slutning kastede jeg mig ned for
 Gudindens Naahyn og efter længe at have aftørret
 hendes Fødder med mit Ansigt, og de fremvæltende
 Taarer og den idelige Hullen standsede min Tale
 og slugte Ordene, siger jeg: „O! Du Hellige, og
 „Menneskekjønnets bestandige Opholderinde, Du,
 „som stedse naaderig med at trøste de Dødelige, an-
 „vender en Moders sømme Omhu ved de Ulykkeli-
 „ges Lidelser. Ingen Dag, ingen Hvile, ei en-
 „gang et ringe Dieblik forløber uden Dine Vel-
 „gjerninger, at Du jo ¹²⁴⁾ baade til Lands og
 „Bands beskytter Menneskene; og, naar Livets
 „Uveir er forbi, rækker en hjælpende Haand, hvor-
 „med Du udvikler Skjebnens endog paa en uop-
 „løselig Maade snoede Traade, mildner Ulykkens
 „Hestighed, og hævder det skadelige Løb af
 „Stjernerne. Dig dyrke Oververdenens Guder,
 „Dig hædre Underverdenens. Du omdreier Ver-
 „dens Kreds, Du opløser Solen, styrer Jorden og
 „træder med Din Hæl paa Tartarus. Til Dig
 „gjengive Stjernerne deres Glands ¹²⁵⁾, for Din
 „Skyld komme Aarstiderne atter tilbage, glæde
 „Guderne sig, og udføre Elementerne deres Tje-

„neste; efter Dit Bink blæse Vindene, finde Sky-
 „erne Næring, skyder Sæden Spire og Græsset
 „vorer; for Din Majestæt gysse Fuglene, som flyve
 „under Himlen, de vilde Dyr, der slagre om paa
 „Bjergene, Slangerne, der ligge skjulte i Jorden,
 „og Uhyrerne, som svømme i Havet. Men jeg
 „har kun ringe Talent til at skildre Din Roes, og
 „for knap af Formue til at anvende paa Offeringer
 „til Dig. Hverken har jeg Overflødighed nok af
 „Udtryk for at sige Alt, hvad jeg føler ved Din
 „Majestæt; ei heller tusinde Munde, eller ligesaa
 „mange Tunger, eller en utrættelig Stemmes evige
 „Bedholdenhed. Derfor skal jeg gjøre, hvad den
 „Gudhengivne, endskjøndt forresten Fattige, alene
 „er istand til at udføre; jeg vil bestandig bevare og
 „forestille mig Dine guddommelige Blik og Dit
 „allerhelligste Gudeværsen, gjemt i det Underste af
 „mit Hjerte.“

Dg da den øverste Guddom paa saadan
 Maade var bønfuldet, omfavnede jeg Præsten Mi-
 thra, der nu var ligesom min Fader ¹²⁶), og hæn-
 gende mig med mange Kys ved hans Hals, bad
 jeg om Tilgivelse, fordi jeg ei passende var istand
 til at gjengjælde ham for saa store Velgjerninger.

Længe dvælede jeg for med mange Ord at
 frembringe min Tak, men omsider tager jeg Af-
 sked, og begiver mig afsted paa den korteste Wei-
 for at gjense mit Fødeland efter saa lang Tids For-
 løb. Faa Dage derefter bestiger jeg, ifølge den

almægtige Gudindes Tilskyndelse, og da mine Sager i en Hast vare pakkede sammen, et Skib, og styrer min Reise mod Rom. Sikket ved en lykkelig Medbør kom jeg hurtigen i Havnen ¹²⁷). Derfra flyver jeg afsted paa en Bogn og betræder den hellige Stad Astenen før den 13de December. Fra den Tid var intet Studium mig saa fortrinligt magtpaaliggende, som det dagligen at bønfulde Dronning Isis' øverste Guddom, der under Navnet: Hende fra Marsmarken ¹²⁸), hvilket hun havde faaet af Templets Beliggenhed, dyrkes der med den største Erbødighed. Jeg var hendes bestandige Tilbeder, vel en Fremmed for Templet, men ei for Religionen.

Nu havde den store Sol fuldendt Aaret og gjennemløbet sin Bane paa Himmelen, da den velgjørende Gudindes aarvagne Omhue afbryder min Ro og paaminder mig atter om Indvielse, og atter om hellige Ceremonier. Jeg undrede mig, hvad hun kunde have for, og hvad hun vilde forkynde mig at skulle skee. Og hvad Andet? Thi jeg syntes alt for længe siden fuldkommen at være initieret.

Men imedens jeg deels overveier denne religiøse Betænkning hos mig selv, deels undersøger den ved Naadsførelse med Præsterne, erfarer ¹²⁹) jeg noget aldeles Nyt og Besynderligt: at jeg var indviet blot i Gudindens Mysterier, men ei endnu oplyst om den store Guds, og allerøverste Faders,

den uovervindelige Osiris' hellige Skikke. Thi endskjøndt Forholdet imellem denne Guddom og hans Religion var næie forbunden, — ja! vel endog en eneste med hiin — saa var der dog den største Forskjel paa Indvielsen. Derfor burde jeg føle, at jeg ogsaa blev fordret til en Tjener for den store Gud.

Sagen stod ikke længe i Tvivl. Thi den næste Nat saae jeg En af Præsterne iført linnede Klæder, som bar Thyrsus og Bedbende, samt nogle Dele, der maae forties, og opstillede dem ved mine særegne Huusguder; han satte sig paa min Stool og paabød mig et festligt Maaltid til den herlige Religions Ære. Men for at han kunde gjøre sig kjendelig for mig ved et bestemt Mærke, gif han bort med en sagte og langsom Gang, efterdi Ankelen paa hans venstre Fod var en Smule forvredet. Min hele mørke Tvivlraadighed blev altsaa hævet efter en saa tydelig Tilkjendegivelse af Guddommens Villie, og strax, efterat have fuldendt min Morgenandagt til Gudinden, udforskede jeg med største Iver Enhver især: om der var Noget liig i Gang med den, som havde viist sig for mig i Drømme. Denne manglede heller ikke. Thi jeg blev snart Een af Pastophorerne vaer, som foruden Angivelsen med Foden, ogsaa i den øvrige Statur og Dragt paa det Næieste var overeensstemmende med Synet om Natten; og jeg erfarede, at han hed Asinius Marcellus, et Navn ikke upassende ¹³⁰) til min forrige

Omſkabning. Uden Ophold gif jeg ſtrax til ham, der ſandelig heller ikke ſelv var ubekiendt med hvad, ieg vilde ſige, eſterdi han allerede ved en lignende Paamindelse var bleven advaret om at beſørge den hellige Tjeneste. Det forekom ham nemlig i den ſidſte Nat, ſom om han, imedens han fæſtede Krandſe paa den ſtore Gud, havde hørt af dennes Mund, hvoraf han fremſiger hver Enkelts Skiebne, at en Madaurer, men meget fattig, ſkulde ſkikkes til ham, og for hvem han ſtrax burde beſørge den hellige Tjeneste. Ved Gudens Forſorg ſkulde Hiin faae Hæder for ſine Beſtræbelſer, Han ſelv derimod ſtor Fordeel.

Paa denne Maade beſteemt til den hellige Orden, forſinkedes jeg tvertimod mit Ønſke ved min Pungs Knaphed. Thi Reiſeomkoſtningerne havde formindſket min ringe Formue, og Udgifterne ¹³¹) i Hovedſtaden overgif langt dem i Provindſerne. Da altsaa den tunge Fattigdom var mig meget til Hinder, piintes jeg, ſom et gammelt Ordſprog ſiger: Ligefom ſtillet imellem Helligdommen og Stenen ¹³²). Dog beſværedes jeg tillige ikke mindre af Guddommens paatrængende Fordring. Og alt ofte var jeg ikke uden ſtor Foruvoligelse bleven ansporet; da jeg tilſidſt eſter Ordre ſkrabede en tilſtrækkelig Sum ſammen ved at ſkille mig endog ved mine Klæder, i hvor usle de end vare; thi juſt dette var bleven mig udtrykkeligen befalet. „Mon Du — hed

„det — vilde spare Dine Pjalter, ifald Du pønsede paa at anskaffe Dig Noget til Din Fornøielse? Men nu Du skal bivaane saa stor en Høitid, vil Du nøle med at overlade Dig til en „Fattigdom, som aldrig kan fortrydes?“

Da Alt nu tilstrækkeligen var anordnet, og jeg atter i 10 Dage havde ladet mig nøie med Spisfer af livløse Dyr, desuden ogsaa var bleven oplyst om Serapis, denne høierste Guds, natlige Orgier, saa i fuld Tillid til denne beslægtede Religion ¹³³), besøgte jeg ofte den hellige Gudstiensste. Hvilket gav mig den største Trøst ved mit Ophold udenlands, og skaffede mig, ogsaa rundeligere Underholdning; — og hvad Andet? efterdi min ringe Fordeel af at føre Processer for Retten blev understøttet af en gunstig Skjebne, da jeg paatog mig Forsvars: Sager i det latinske Sprog.

Men efter en kort Tid afbrødes jeg atter ved uformodentlige, og i visse Maader besynderlige Ordre af Guderne, og nødtes til ogsaa at underkaste mig den tredie Indvielse. Ikke betagen af ringe Bekymring, men meget urolig i Sindet, overveiede jeg nøiere hos mig selv og overtænkte, hvortil denne ny og uhørte Hensigt af Guderne kunde lede? Thi ilde eller i det mindste ikke fuldkommen rigtigten havde begge Præsterne sørget for mig, ifald Noget var bleven forsømt ved en Indvielse, der allerede eengang var gjentaget. Og sandelig

jeg begyndte endog at tænke slet om deres Redelighed.

Da jeg nu herover svævede i megen urolig Bekymring, og var ligesom betagen af Afsindighed, underrettede mig et venligt Billede i et natligt Syn saaledes: „Det er uden Grund, sagde det, at Du „formedelst den oftere Anvendelse af Religions-Ceremonier er i Angest, som om Noget tilforn var „bleven forsømt; vær tvertimod glad ved denne „gjentagne, hædrende Gunstbeviisning af Guderne, „og fryd Dig hellere over, at det skeer med Dig tre „Gange, som neppe tilstædes en Anden blot eengang, „og ansæe Dig selv med Rette for stedse lykkelig „ved dette Tal (disse tre gjentagne Gange). For „resten er den forestaaende hellige Indvielse meget „nødvendig for Dig, naar Du allene vil betænke, „at den Dragt ¹³⁴) af Gudinden, som Du modtog i Provindsen, forbliver gjemt i sammes „Tempel, og at Du altsaa ikke kan i Rom „paa Festdagene enten gjøre Bøn i den, eller, naar „det maatte forlanges, vise Dig i dette lykkelige „Klædebon. Lad Dig derfor til Din Fremtids „Lykke, Held og Gavn atter igjen indvie med frydefuld Sind og efter de store Gunders Opfordring.“

Saameget erklærede den guddommelige Drøms overtalende Majestæt angaaende det, der behøvedes. Uden da at tilside sætte denne Forretning, eller forhale den ved lang Dvælen, beretter

jeg strax for min Præst, hvad jeg havde seet, og underkaster mig igien Paabuddet med Afholdenhed fra Kjødspiser. Og da de ved en ufravigelig Lov foreskrevne 10 Dage vare fordoblede ved en frivillig Faste, gjør jeg Tilberedelse til Indvielsen, og anskaffer Alt rigeligen, mere afgangset efter min fromme Iver, end efter den fastsatte Bedtægt. Ei heller fortrød jeg ved Gud! enten mine Besværligheder eller Bekostninger. Og hvad Under? Jeg var jo ret vakkert understøttet ved Gudernes gavmilde Forsorg med Fortjeneste i Nødsanliggender.

Altsaa efter meget faa Dage værdigede den Gud, som er mægtigere end alle de store Guder, som er den Øverste iblandt de Store, den Største iblandt de Øverste, og den Høiestes Hersker, Osiris, uden at have paataget sig nogen anden Skikkelse, men i egen Person nærværende, mig sin hæderdrende Tiltale, og forekom mig i Drømme at befale mig, hvorledes jeg nu snart skulde afgive et hæderfuldt Forsvar paa Forum, og ikke frygte for de Slettænkendes udbredte slemme Rygter, hvilke min ved Flid og med Møie erhvervede Lærdom havde paadraget mig. Og ikke, blandet imellem den øvrige Hob, skulde jeg tjene i hans Helligdom, men han optog mig, iblandt sine Pastophorer ¹³⁵) og endog iblandt de med hvert femte Aar omskiftende Forstandere ¹³⁶).

Atter igjen besørgede jeg da glad, med raget Hoved og uden at skjule eller tildække min Skaldethed, men fremvisende den allevegne, Forretningerne i denne meget gamle Præsteorden, der blev stiftet paa Syllas Tid ¹³⁷).

U n m æ r k n i n g e r.

---

1. Served sigtes til de fire Afdelinger af Tiden om Natten, hvorefter Skildvagterne afløste hos Romerne i Feldten, og hvilken Tidsbestemmelse siden ogsaa blev almindeligen anvendt i det daglige Liv.

2. Den unægtelige Indskydelse, som Maanen har saavel paa Mennesket i visse Tilfælde, som paa andre af Jordens naturlige Dele, gjorde, at de Gamle havde en meget høi Idee om Maanens Almagt. Derfor skrev Plinius (Lib. II. cap. 99.), at med Maanens Til- og Aftagen til eller aftog Blodet i Mennesket, og at samme befordrede Jordens Frugtbarhed; og derfor klippede de Gamle ikke Haar eller Negle i aftagende Måaned (Petronii Satyricon. cap. 103. edit. Bipont.); og denne Forsigtighed følges endnu, troer jeg, ved Anvendelsen af visse medicinske Midler.

3. Purificare betyder egentlig at luttres fra Syndens Ureenheder, og en saadan symbolisk Renselse i saa klart og reent Vand som muligt, helst Kildevand, var brugelig hos alle Oldtidens Folk længe før de Kristnes Daad.

4. Et Sted hos Perseus (2den Satire. v. 32.), hvor alle de Ceremonier beskrives, som anvendtes ved nysødte Børns Lufteren, oplyser dette bedst. Sammenlign Casaubonus til samme Sted.

5. Hvor stor en Priis man efter Kristi Tider satte paa de pythagoræiske Tal, overbevises man om ved at læse en Forklaring desangaaende af Plutarch. Tom. IX. p. 227. edit. Hutten.

6. Næmlig i Paphus paa Cypern.

7. Den bedre Væsemaade partu fœtarum for ferarum følges baade af Veroald. i den Henric. Petrin. Udgave, og ligesaa af Dudendorp.

8. Fordi man, som bekjendt, ved Hylen og Skrig paa Korsveiene viste sin Andagt og Verbodigheds for denne Gudinde til Efterligning af den Veeflage, som Ceres ansillede ved at lede efter sin bortrøvede Datter.

9. Efterdi ethvert Land og Folk gjerne havde nogle egne Skikke og Ceremonier, hvormed de tilbade eensdanne Guddomme.

10. Efter Originalen: Mure, som omgav Byerne.

11. Eller: kvindelige, i Modsatning til Solens mandlige og kraftigere Skin.

12. Udvis ignibus foretrækkes for nudis ignibus; thi Maanens Ild er ikke brændende og tør, som Solens, men fugtig og beduggende.

13. Thi Maanen er enten fuld eller Halvmaane, første eller sidste Qvarteer.

14. Jeg troer, det fortjener at bemærkes, med hvilken en Uvished Forsfatteren her lader sin Lucius tiltale Maanen, ligeledes ogsaa det synderlige pompøse og mystiske Sprog, hvori han synes ligesom at have gjort sig Umage for at udsmykke og benævne baade naturlige og overnaturlige Kræfter og Virkninger.

15. Veroald. har her compresseram, hvorved under, forstaaes palpebras, der ikke behøves ved den af Dudendorp antagne Væsemaade connixeram, endskjøndt dette ikke gjør nogen væsentlig Forandring i Oversættelsen.

16. Det er bekjendt, at Gudernes Legemer antoges for at bestaae af saa fine Dele, at de vare ligesom giennemfigtige.

17. Alt eftersoim det næmlig kom frem af Havet.

18. Enhver, som er nogentunde bevandret med de gamle Klassikers Læsning, kjender, hvor stor en Priis de satte paa et smukt Haar hos Fruentimmeret. I anden Bog af dette Værk (p. 106. edit. Oudendorp.) holder Apuleius en Lovtale derover.

19. I Originalen staaer: *cujus media quidem super frontem plana rotunditas, in modum speculi, vel immo argumentum lunæ, candidum lumen emicabat.* Rode har udtrykt dette i sin Oversættelse, som om han her ved forstaaer en virkelig rund Skive, der var paahængt Gudinden, og han synes heri at følge en gammel Fortolker. Jeg havde udarbejdet min Oversættelse, forinden jeg fik Udgaven af Oudendorp i Hænder, og finder nu mindre Grund til at forandre noget, da ogsaa han forklarer dette temmelig dunkle Sted ved en egen Kundning ovenfor Panden paa Gudindens Hoved, og som rimeligviis blev mere kjendelig ved den særegne Maade, hvorpaa Blomsterkrandsen og Haaret var sat i Orden omkring den, da den skulde forestille et Billede paa Maanen. *In medio Deæ vertice — figer han — super frontem adparuisse luminosam rotunditatem, quasi speculum, candidum lumen emittens, in argumentum et fidem, eam esse lunam.*

20. I Origin.: *sulcis.*

21. Apul. vil rimeligviis hermed sige: lat Haaret hindredes fra at falde ned i Dinene ved Bufler, lignende Slangar, og andre, som lignede Kornar.

22. Jeg har ikke vovet, som Rode, at oversætte *byssus* ved Kattun, endstjøndt man vistnok herunder ogsaa forstod Indriens Bomuld. Imidlertid veed jeg ikke, om den Art, som anføres af Plinius (XIX. 1.) og Pausanias (at groe ved Elis, har været af denne eller et andet Slags. Det nuværende Grækenland og især Mæcedonien frembringer endeel Bomuld. — Heeren (Ideen. 1. Th. 1. Abth. S. 127.) vil, at allevegne, hvor Herodot taler om linnede Klæder, og ligesaa om *sindones byssinæ* hos Perserne, skal det forstaaes om Bomuldstoi, og anfører til Beviis herfor et Sted hos Theophrast (Histor. Plant. IV, 9.), som bekræfter samme.

23. Som endte sig nemlig her med en Kvast af Fryndser.
24. Jeg mener, at dette skal forstaaes som Modsatning til den Deel af Raaben, der laae i Følde.
25. I Original. Quaquva tamen insignis illius pallæ perfluebat ambitus.
26. Naar nemlig alle Strængene (de vare gierne tre, sjelden fire) kom i Bevægelse, da Isis' Sistrum lignede vore militaire Tambouriner, med den Forskjel, at der intet Skind var trukken over dets ene Side.
27. I Origin. qva parte conspicua est.
28. Den Dragt, som Isis her forestilles med, forekommer ikke paa de gamle ægyptiske Reliefer, men er saaledes, som hendes Udsmykning blev modificeret, da hendes Dyrkelse indførtes i Rom. Paa de gamle Reliefer er hun altid omgivet med en snever Dragt, men som undertiden er besat med Hjebte, Øvere, Stjerner, og de bolgeformede Linier, der betegne Bandet. Haalet er stedse bedækket og Hovedet for det Meste med den store Grib, som sees at svæve over Stjernehimmelen i saa mange ægyptiske Portici. Halsen er ofte omgivet med en Krave, som af Gudinden har faaet Navnet: Isis' Krave.
29. Uniformis ν : der i sin Dannelse ene indbefatte alle, o. s. v.
30. Bekjendt af Herodot. II. 2.
31. Eller hende fra Messinuntia, en Øye i Phrygien.
32. Autochthones, i Modsatning til de siden Indvandrede.
33. Man har søgt at udlede Ursagen til denne Benævnelse enten af Dens tretungede Figur, eller af Indbyggernes tredobbelte Tungemaal, Latin, Græsk, og Siciliansk, der var en celtisk Dialekt. Men man har ogsaa antaget dette Epitheton for et Ugenavn, der blev givet Sicilianerne for den Træffhed, som man tillagde dem. Saaledes forklarer Suidas $\sigma\iota\kappa\epsilon\lambda\iota\zeta\epsilon\iota\upsilon$ ved $\alpha\upsilon\sigma\eta\eta\rho\acute{\epsilon}\upsilon\epsilon\sigma\alpha\iota$, fordi deres Sæder vare flette, og de ansaaes for flette Mennesker. Derimod betyder Ordet hos Athenæus (Lib. I. cap.

40. p. 83. edit. Schweighauser) formedelst Regemets be-
 handige Bevægelse: at danse.

34. Med Hensyn til de Videnskaber og Kunster, som
 man antog, at være hentede eller lærte af dem. Herod. II.
 cap. 60 og 121.

35. Dette Symbol for Foraarets Begyndelse gjenfindes
 atter hos Athenienserne med Skibets Afsendelse til Delos.
 Ingen Forbryder maatte straffes paa Livet, imedens det
 var borte. Anledning til denne Skik, som den siges at
 være fremkommet i Athen, er bekjendt, men Scenen her
 foregaaer i Korinth, hvorhen Egypternes Ceremonier med
 dette Skibs Afsendelse havde forplantet sig tilligemed Isis'
 Tilbedelse. Dette leder til Forestillingen om en vis For-
 bindelse i religiøse Begreber, som sikkert udsprang fra een
 Kilde, og vistnok havde tidlig hjemme i Grækenland.

36. Som skulde forrette Tjenesten ved Skibets Afsej-
 ling.

37. In ipso procinctu pompæ; jeg forstaaer dette med
 Dubend. om Redskaberne til det festlige Optog.

38. Ordene her synes at være noget forsatte, og Dub.
 troer derfor, at Apuleius har skrevet: Hoc eodem mo-
 mento, quo tibi venio, simul et tibi præsens, quæ
 consequenda, et sacerdoti meo per quietem, quæ sunt
 facienda, præcipio. Herved bliver Stedet vel meget lysere
 og tydeligere. Imidlertid er dog den almindelige Læsemaade:
 consequentia bleven fulgt i Texten hos ham, da denne
 er den Præciseste, og samme er ogsaa anvendt i Oversæt-
 telsen.

39. Efter Originalen: ei totum debere, quod vives.

40. Penetralia o: selv ved Flodens første Udspring,
 hvor der altsaa maatte være allerværst og allermørkest.

41. Warburton forklarer denne Tale af Isis som en Op-
 muntring til at antage Mystikerne, og at Apul. herved vilde
 anbefale den hedenske Religion. Han vilde hermed vise, siger
 han (P. 378.), at Polytheismen ikke bestod i Troen paa
 flere Guder, men at man virkelig ikkun herved forbandt
 Begrebet om en eneste Gud under mange og forskellige

Kavne; og dette var den Smilke, som Hedningerne brugte for dermed at forsvare deres Sære imod Kristendommen.— Men jeg kan aldrig troe, at de dertil endnu havde saa stor Trang, og ingensteds finder man saadanne Discussjoner anførte hos de Gamle; det maatte da være fleet mindre offentlig. Derimod synes man snarere at skulle formode, at de Klogere iblandt Hedningerne virkelig holdt denne anførte Mening for Sandhed, end at de brugte den som et Invectiv imod de Kristne.— Naar Isis siden angiver Lucius, hvorledes han skal saae sin tabte Menneffeskikkelse igjen, og opmuntrer ham til ikke at blive bange eller troe, at der vil møde ham herved uoversigelige Vanffeligheder, saa mener Warburton, at dette skal forstaaes allegorisk om den Umage og Møie, som det alletider koster Synderen, for han aflægger sine Feil og forbedrer sig, og at det er derfor, at hun lover ham Bistand og i det Tilkommende en frydefuld Tilstand. Men herved lægges der maaffee mere Betydning i Ordene, end der virkelig er. Det første synes mere at gjælde en simpel Angivelse for Naaden, hvorpaa hans følgende Forvandling skal foregaae, og den Lykke, som skal vorde ham til Deel, loves ham kun, som ved alle Myfterier, isald han vedbliver at iagttage sammes Regler.

42. Sic oraculi venerabilis sine prolato. Han falder Isis' Tale saaledes, fordi den ligesom forudspaaede ham det Tilkommende.

43. I Originalen: qvæ pomifera sobole fæcundæ, qvæqve earum tantum umhra contentæ.

44. Warb. antager dette, der blot er en Beskrivelse over Foraarets første Begyndelse, da denne Fest holdtes, for ene at sigte til den Fryd, som hele Naturen viste over, at Lucius endelig havde fattet den Beslutning, at traagte efter en forbedret Wandel, endffjondt Apul. dog neppe har villet sige mere, end at hele Naturen synes just med Flid at være udsmykket for at passe til Festen, og dette var igjen en naturlig Følge af, at den blev feiret tidlig om Foraaret.

45. Auteludia kaldtes de Forspil eller Optoge, som gik forud for den egentlige høitidelige Procession ved de eleusinske Mysterier. De varede i flere Dage. Det var en almeen Folkefest, hvorved Almuen gottede sig med at drage omkring i allehaande Karikaturdragter, og at anstille alleflags Karnevalslystigheder, som en Indledning til den virkelige Fest. Scenen foregaaer her i Korinth, men den blev rimeligviis foretaget med lignende Ceremonier paa andre Steder. I Rom holdtes den paa en bestemt Dag ved Foraarets Begyndelse, og af Herodian (Lib. I. cap. 10.) sees, at Alt, hvad der ved sin Rigdom, Pragt og Kunst kunde have noget Udmærket ved sig, maatte da stilles til Skue, og at Alle hengave sig til overgivent Lystighed, og paatog sig at spille hvilken Rolle, der lystede dem, om det endog var de høieste Dyrighedsposter. Man maa derfor ikke undre sig over de her anførte underlige Masker, eller tænke paa at ville forklare dem allegorisk. De vare blot Folkemorskab og bleve allerede tidlig overførte af de første Kristne fra Hedenskabets i de hellige Kirkelige Processioner. Det bliver derved mindre paafaldende at see, hvormange tildeels lignende Ceremonier endnu i katholske Lande iagttages overeensstemmende hermed (Saml. Forsk. til Nachrichten über den algierschen Staat P. 162; og Beroaldus, som tilstaaer, at han ved at læse dette, ikke kan afholde sig fra at troe, at alle katholske Ceremonier og Kirkesikke ere Efterligninger fra hiin Tid), naar enkelte Scener af den bibelske Historie eller Legenderne stilles frem og føres igjennem Gaderne, og Almuen ledsager dem med Bifaldsraab. Overalt ere Indbyggerne i Sydkland og det sydlige Europa meget mere Elskere af festlige Optoge, end vi koldere Nordboer, eller have dem i det mindste mere i Brug. (Hvo, der har Lyst til at kjende mere til alle saadanne Folkesikke, vil finde Endeel derom samlet af større Værker i det tyske Skrift Curiositäten. II. Bind. V. Styk. XII.)

46. Dub. har optaget den forandrede Væsemaade: *votivis cujusque studiis* for den almindeligere: *vocibus cu-*

jusque stndiis. Hermed slaar i Forbindelse Tibul. Lib. I. Eleg. 3. v. 29.

47. Hvori da rimeligviis ogsaa staar et mægtigt Slag, sværd.

48. Læsemaaden copides for crepidæ er at foretrække, da hermed betegnes en Art Dofke, hvormed Jægerne gjorde Ende paa det fældede Dyr.

49. Næmlig de lange Fruentimmer-Haar, som ei kunde være saaledes hos Manden.

50. Perfluus, ustadig, vafkende.

51. Hamo, Krog.

52. Ganymedes. I Original. catamitus pastor i ob-
scæn Betydning.

53. Fastgjorte paa Ryggen af dem, og vendte imod Processjonen, saa at man ved at see i dem, tillige kunde betragte Alt, hvad der fulgte efter.

54. Disse Damer skulde altsaa agere Subindens Kam-
merpiger.

55. Geneali; fordi den var at ansee som Subindens
Fødselsfest, da man paa en saadan Dag især pleiede at
gøre sin Genius tilgode.

56. Næmlig ved paa denne Maade at efterligne disse
Himmelflovers Skin.

57. Cataclista σ : sibe Klæder og som slutte tæt til
Kroppen; altsaa lignende vor nuværende Præstebragt. Saa-
ledes forklarer Beroald.; men Dub. forstaaer det om kost-
bare Dragter, som pleiede at bevares i Gjemmer, og blot
brugtes ved høitidelige Leiligheder. Ordet kommer af
det græske *κατάκλεισος*, hvorefter hos Suidas.

58. De gudelige Sange, som bleve affjungne, før Præ-
sterne høitideligen gjorde Bønnen og Votiverne i Folkets
Navn.

59. Jeg antager med Dub. argumentum for Subjekt
til refererat, sætter Kolon ved edixerat, og læser: quod
argumentum refererat interim majorum antecanta-
menta votorum. Herved bortfalder det Punktum, som i
ældre Udgaver staar imellem refererat og interim, og

Forbindelsen imellem det Foregaaende og Efterfølgende bliver bedre. En anden Læsemaade, som er fulgt i Bispont. Udgaven fra 1788, har: Inter majorum intercantamenta votorum ibant &c. hvilket ogsaa giver en ganske forstaaelig Mening.

60. At Gaderne maatte være frie for Folk, for at de hellige Sager kunne føres i Procession.

61. Luminosus, glindsende, isinesalbende.

62. Næmlig Fruentimmerne.

63. Thi disse Overpræsters Embede beklæbtes den Dag af de fornemste Mænd i Korinth, og af sammes Døds- hedspersoner.

64. Qui candido linteamine cinctum pectorale adusque vestigia strictim intecti. Jeg tilstaaer gjerne at jeg ikke veed, om jeg her har funden den rigtige Mening. Strængt ladet Texten sig ikke oversætte, men maa være meget forandret.

65. I Orig. Exuvias.

66. Hvorfor Forfatteren selv giver denne Forklaring, sees strax af det Efterfølgende. Han vil sige: Disse Al- tere kaldtes de Hjælpende, fordi den, der anraabte ved dem om Bistand, erfarede ogsaa snart den almægtige Isis' Beskiærmelse.

67. Dette Symbol er mærkeligt, endskjøndt det er forresten urigtigt, at antage den venstre Haand af Naturen for dorst og træg imod den høire, som sikkert blot ved Forbannelse har opnaaet Fortrinet.

68. Næmlig: Fruentimmer-Bryst.

69. Dette havde efter Fabelen Hensyn til Io, som Ro- men sigtede ogsaa til Nilens Frugtbargjøren ved sin Over- svømmelse. Derfor findes Isis overalt paa de ægyptiske Reliefer at give Horus Dø, selv endog om han forestilles som voxent Menneffe. Iøvrigt var det meget brugeligt i Oldtiden at have Drillekar af denne Façon, som et Fruentimmer-Bryst.

70. D. e. Som ved Menneffer lobe sig forestille og fremvise.

71. Saaledes skulde Egypterne have afbildet ham for ved disse forskjellige Farver at betegne hans forskjellige Gendelser, snart fra Himmelen og snart fra Underverdenen; og som Guddom i Himmelen offrede man til ham hvide, men som Guddom i Underverdenen sorte Hunde.

72. Enhver, som deeltog i en saadan Procession og blev anseet værdig til at forestille Gudernes Personer, holdt dette for en stor Ære og Salighed, da de endog troede herved at komme i en nærmere Forbindelse med den personificerede Guddom.

73. Naturligviis ingen levende Ko, men blot en Ufbildning af samme.

74. Denne allegoriske Figur, vil Apul. sige, dækkede ikke alene ved sin usædvanlige Skikkelse Religionens Mysterier, men i den selv laae tillige en figurlig Betydning og Beviiis for denne Religions ubrødelige Længsel.

75. Det bestod nemlig i en særdeles kunstig huul Urne, o. s. v.

76. Efter Orig. *Multum recedens spatiosa dilatione.*

77. Det er denne Urbæus Slange (eller Uræus, der er dens rigtigere Naavn), som sees overalt paa Karnisserne i de gamle ægyptiske Tempel. Cfr. Horapollo. edit. Paw. Lib. I. cap. 1.

78. Jeg har søgt med saamegen Noiaagtighed, som mulig, at oversætte dette vistnok meget vanskelige Sted, der ikke bliver ganske tydelig, enten man laa følger *Væjemaa, den dextera proferens sistrum Deæ coronam, mihi etiam Hercules coronam consequenter*, der ikke duer meget; eller den *Pricæisse: dextera proferens s. D, mihi coronam, et Hercules coronam consequenter*; eller *Dudendorps*, som er den bedste; *d p. s. Deæ, et cororam; mihi Hercules coronam consequenter.* — Paa *Sistrum* var nemlig en Rosenkrands, ombunden til Prydelse for Isis, men tillige som et Middel at skaffe Lucius sin forrige Skikkelse igjen.

79. *Pedum plantæ per unguilas in digitos exeunt.* Dud. foreslaaer, om man ikke her kunde bruge: *pro unguilis for per unguilas*, hvorved Meningen blev tydeligere.

80. *I Drig. saxei.*

81. Jeg veed ikke, om jeg har været heldig med at træffe den rigtige Mening af dette Sted, der ogsaa oversættes saaledes af Rode; thi det synes, som om herved havens Hensyn til de Syner og sværmeriske Forestillinger, hvilke muligen Natten isorveien kunde i Dromme have funden Sted hos de mest Hellige iblandt Folket, og som nu paa en ret udmærket og vidunderlig Maade (*magnificentia*) gik i Opfyldelse ved Lucius' Omdannelse.

82. Warburton gjør efter sin Vis herved opmærksom paa, at Lucius engang forhen havde truffen Roser ved en Hække; men da han kom nærmere, fandt han, at de vare af en egen Art og en Gift for alle Dyr. Dette mener han nu, at skulle forstaaes allegorisk, og at disse Roser skulle betegne de daarlige og flette Mysterier, som de til den syriske Gudinde, hvorved Menneffene bleve forledte til de skammeligste Udsvævelser. Ved de andre, nemlig de virkelige, ægte Roser, med Krands af hvilke Isis' Statuer bleve behængte, forstaaes derimod Indvielse i de sande Mysterier, hvorved en aldeles Forandring til det Bedre foregaaer hos Menneffet.

83. Efter *Drig. malitia.*

84. Efter *Drig. fatigatos anhelitus trahens.*

85. *Sacrarium*; nemlig den hellige Gista, Urnen og Gudindens Billede o. s. v.

86. *Qvo pridie meus stabulaverat asinus.*

87. Disse tre Dele brugtes alletider som Renselsesmidler.

88. Jeg har paa dette dunkle Sted fulgt Beroald, som foreslaaer at læse *carbasus lintea v. linea* for *littore*; thi jeg faaer ingen Mening af: *hujus felicitis alvei nitens carbasus, littore votum ingestans progerebat.*

89. Litteræ o: Bogstaver. Disse stode nemlig indspjæede eller indvævede i Seilet, og gjentog atter for i Nar Dasket om en heldig Seilads for det hellige Skib. Flere gamle Monter have Skibe med Seil, hvori Ord staae prægede.

90. Splendore sublimis i Orig. giver ingen god Betydning, og Dub. vil derfor gjerne, at man maatte vende Ordenen om paa Ordene og læse: splendore insignis, sublimi carchesio conspicua; hvilket var meget at foretrække.

91. Her behøves slet ingen Forandring i Texten, som man ellers har forsøgt; thi Ordet cheniscus lader sig ret vel forstaae om en lille Gaas, som Emblem paa Vagskavnen af Skibet. At flige Emblemer brugtes ligesaa vel forud som nu til Sivrat eller for at betegne Skibets Navn, er bekjendt, og findes endog anført om Skibet Argo. Gaasen var helliget Isis, og blev offret til hende.

92. Spirantia, da de vare saa godt gjorte, at de forekom ligesom at aande og leve.

93. Scriba, γραμματεὺς, eller hvad man i Kirkesproget vilde omtrent kalde Klokker eller Degn.

94. Som gik ind til det Allerhelligste.

95 De litteris; nemlig den hellige Skrift, hvorom strax mere.

96. D. e. Keiseren.

97. Dub. foretrækker at sætte Komma imellem nauticis og navibus, istedet for at betragte dem som afhængige af hinanden; og denne Forandring er fulgt i Oversættelsen.

98. D. e. Der veseile de Have og besøge de Lande, som staae under Romernes vidtudstrakte Herredømme.

99. λαοῖς ἀφέσις: populis missio. Nu var Gudstjenesten tilende, og nu kunde man skilles ad. Det var altsaa den Formel, som de Gamle brugte med samme Virkning, skjøndt ikke med samme Betydning, som vi vores Amen strax efter Slutningsbønnen i Choret. Men herimod indvendes med nogen Grund, at det følgende Udraab af Folket ikke er overeensstemmende hermed, da det synes upassende, at det glædede sig over at vare færdig med Tjenesten. Dubend. vil derfor, at der enten skal læses: πλοῖς ἀφέσις eller πλοῦς εὐεσία, hvoraf det Sidste er bedst, thi Skibet var jo allerede afsøilet, og man var gjen kommen tilbage til Templet, hvor Duffer for Sei'

lafsens og Handelsens Flor meget passende kunde anvendes. Imidlertid troer jeg dog, at her ikke behøves nogen Forandring, naar man blot ikke hensøger Folkets Jubel til Ide Ord: *λαοις ἀφείσις*, hvilket Meningen slet ikke fordrer, men til de Duffer og Bønner, som forhen gjordes for det almene Vel. Jeg følger derfor Dyd. i det næste Punktum, hvor han sætter: *qva voce istedet for qvam vocem*, og udtyder det saaledes: at Folket med høi Røst ønskede, at der i dette Udsagn eller denne Bøn maatte ligge Held og Belsignelse for Alle.

100. Maa ske ved Opgangen til Søileordenen omkring Templet. — Det synes, som om dette Billede var forskjelligt fra den Statue af Gudinden, der stod i det Allerhelligste. Almuen burde da ogsaa have et afskøbt Bæsen, imod hvilket det kunde vise sin ærefrygtsfulde Andagt, ligesaa vel som de Geistlige og Indviede.

101. Jeg har her brugt Rodes Udtryk i hans Oversættelse, endskjøndt hverken diutinum, som Heroald. har, eller divinum, som Andre læse, giver god Mening. Dyd. anseer redivivum efter Brant. Conjectur for det rette Ord her, og vistnok rigtig.

102. For nemlig at anskaffe sig de Klæder og besørge de Udgifter, der vare nødvendige for ham ved hans tilstundende Indvielse i Jfs' Mysterier.

103. Dette var det saakaldte *περίβολος* hos Grækerne, og at boe i sammes Omegn eller Omkreds ansaaes for at meddele en vis Grad af Salighed. Det blev derfor ikke tilskædet Enhver.

104. *Gremium* 3: Alt, hvad han havde i sin Barm. Dette er et ganske latinisk Udtryk, saant af de Samles Manerer, der i Barmen brugte en Gold paa deres Kapper istedet for vore Bommer, hvilke ikke fandtes ved deres Klæder.

105. *Partium*, d. e. De Ting, som Præsten bar i Barmen og tilbød ham.

106. *Velis pro valvis* er her at foretrække.

107. Dette Ord maa underforskaes. Heroald. vil have *spondeo* forandret til *spondeon*, og troer, at det var denne,

som blev hentet fra det Allerhelligste og fuldt med Vand. Naagtet de penetrati fonte petitum (sc. liqvozem) spondeo libat gaær ret godt an, har Interpreterne dog havt meget imod fonte og, skjøndt usødvendig, gjerne deraf villet gjøre fontem.

108. See Metamorph. Lib. III. p. 220. edit. Oud.

109. Nemlig Brællenes Ankønst med Penge.

110. Der betyder hvid.

111. D. e. den hellige, hemmelighedsfulde Religion.

112. D. e. maatte indvies.

113. Dette er at ansee som Brællens Ord; og det Folgende er Hovedindholdet af hans Tale til Lucius.

114. Dette er et af de meest mystiske Steder, hvis Udtolkning kan give Oversætteren nok at bestille. Jeg tænker mig Meningen saaledes: Det beroer paa Gudinden, om de Dødelige skulde evig forgaae, eller frelles og vedligeholdes ved Overgangen til et nyt Liv, som begynder ved Indvielsen i denne hellige Lære.

115. Stræng Faste og en meget indskrænket Brug af Kjød og Vin v.c.; iblandt Forskrifterne for alle Indviede.

116. Texten siger her næsten mere, end jeg med saa Ord er istand til at fortolke uden Omskrivning. Det Indhold, siger Apul., som fandtes deri, var optegnet med saadanne Hieroglypher, der ved saa Tegne angave mange Ord og Udtryk. Det synes altsaa, som om der virkelig paa Forfatterens Tid gaves iblandt Hieroglypherne ogsaa sammensatte Karakterer, der vare mere forviklede (*capreolatum condensis apicibus*), end de almindelig brugelige, for, som han siden siger, at de ei skulde læses af Alle. Her ved falder mig ind, at man i Norden brugte en lignende Art forviklet Runeskrift, for dermed at meddele hemmelige Efterretninger. Det er bekjendt, at en saadan Runestav blev sendt til den berømte Snorro Sturleson om Aftenen, forinden han blev overfaldet paa sin Borg i Reikhoit og dræbt, og at denne indeholdt en Angivelse om Overfaldet, men at Snorro, i hvor Lærd han end forresten var, dog ei skal have kunnet læse den.

117. Denne Initieren, ligesom ogsaa andre Steder i denne Bog, giver nogen Oplysning til Properts, især Lib. II. Eleg. 24. fra v. 1 — 20. og Tibul. Lib. I. Eleg. 3 v. 23 — 32. og Eleg. 7. v. 27 — 52.

118. Linteo rudique me contectum amicimine. Ifald rudis kan forklares ved ny, ikke for brugt, saa gaaer det vel bedre an, end om det tages i sin egentlige Betydning, men synes dog ikke godt, og Oud. vil derfor hellere, at Læsemaaden kunde blive: linteo me undique contectum, hvorved al Banfælighed bortfalder.

119. D. e. Forsyndelse, der siden krævede Straf og Bod.

120. Indvielse i alle hemmelige Sekter skete med visse høitidelige Ceremonier, for derved at stemme den Indviedes Aand, og disse bleve ubekjendte for alle Andre: At forresten meget Bedragerie er herved bleven anvendt af Præster og andre Interesserede, bliver udenfor al Tvivl. For at begribe, hvorledes ellers fornuftige Mennesker kunde paa- staae, at de virkelig havde hørt og seet dette, som Apuleius her anfører, og Andet mere, maa man troe, at en vis Drif er bleven dem indgiven, hvilken for en Tid bedøvede eller forstyrede deres Sandser, eller at de Steder, hvorigjennem de ledtes, have ved kunstige optiske Blandværk saaledes iforveien været indrettede, at Enhver let kunde bedrages, med mindre han besad en overordentlig Evidenslyge. Grotten eller Hulen ved det Trophoniske Orakel i Grækenland var af denne Beskaffenhed, og om samme har man en mærkelig og særdeles læseværdig Beskrivelse hos Pausanias i hans 9de Bog S. 602. Fol. Udgave. Professor Finn Magnusen — for hvem heller ikke dette Sted af Apuleius er bleven ubemærket — anfører i III. Deel S. 192. af hans oversatte Edda flere Beviser, endog fra Midtalderen, for lignende Syner af Mennesker, der visnok paa en lignende Maade ere blevne bedaaede.

121. Stola, en Art Kaabe, der blot bedækkede Hals og Skuldre, blev brugt af Præster, og svarede altsaa til vores Messehager.

122. Nemlig for Tempel's Allerhelligste.

123. Hvorved man gjorde sig tilgode, men dog saaledes, at Alt foretoges efter den engang anordnede hellige Skik og Bedtægt.

124. Qvin har Udgaven af Dud. isledetfor qvæ, der ikke kan forklares.

125. Tibi respondent sidera. Jeg er ikke fuldkommen overtydet, om jeg her har oversat ganske rigtigheden. Det kunde maaskee ogsaa hedde: For Din Skyld harmonere eller ere Stjernerne i indbyrdes harmonisk Forbindelse; thi upaatvivlelig har Warburton nogen Ret, naar han ved dette Sted anfører: This, I suppose, relates to the music of the spheres. The image is noble and sublime. It is taken from the consent in the Lyre, to answer to, and obey the hand of the Master, who had put them into tune.

126. Da han ved hans Hjælp var indviet og saaledes ligesom gjensødt paa ny.

127. Hausi portum har flere Udgaver, undtagen den af Dud., der forkaster hausii, og optager i det Sted Augusti, hvorved underforstaaes nactus. Men hvad enten man tillægger Augusti eller ei, maa dog portum antages for at være Ostia, Roms Havn.

128. Campensis, fordi hendes Tempel laae paa Campus martius.

129. Nemlig af Præsterne, hvilke han desaaarsag raadførte sig med.

130. Deformationis alienum nomen. Uden at supplere et non foran alienum, bliver her ingen Mening. Dette saae allerede Beroaldus, og samme er bleven optaget i Bipontiner Udgaven; men Dud. finder deformatio paa dette Sted urigtig, endskjøndt han vel indrømmer, at det undertiden bruges for enhver *μόρφωσις*, og han antager derfor efter den Præcise Text: reformationis alienum nomen for rigtigere. — Ved Navnet Asinius fandt Lucius en lykkelig Forudbetydning, da dette Ord kunde komme af

Alfinus, og han selv var bleven omfået fra Hjel til Men, nefse.

131. Her ved forstaaes dem ved Indvielsen, da Alting var kostbarere i Hovedstaden.

132. Dette skal have havt sin Oprindelse af den Raabe hvorpaa fæciales forrettede Offeret ved et afsluttet Forbund. Den dertil bestemte Præst tog en Steen i Haanden og holdt denne opløftet, imedens en Griis blev fremlagt paa Alteret og Lovene eller Forbundsartiklerne bleve oplæste, og, naar dette var skeet, slog han Griisen ihjel med Stenen. Griisen havde imidlertid virkelig været imellem det Hellige (Alteret) og Stenen, og heraf kom det her brugte Ordsprog. Det forekommer iblandt andre Steder ogsaa hos Plautus i Captivi. III. act. 4. scen. 84. v.

133. De Gamle antog Serapis og Osiris for een og samme Gud. Sfr. Diod. Lib. I. p. 7. edit. Stephani. fol.

134. Næmlig den ved Subindens Tjeneste brugte Dsferdragt σ : stola olympica.

135. De kaldtes saaledes af pastophorium, det Sakristie ved Isis', Osiris' og Serapis' Templer, hvori de hellige siddede Klæder og Raaber af forskjellige Farver og indvirkede med Figurer af Blomster og Dyr, der paa Græsk hedde *πασοι* eller *περιπετάσματα ποικιλα και ανθινα* vel *κατάπασοι χιτώνες*, gjemtes, og som de Initierede bleve iførte ved Indvielsen. De, der vare initierede i en saadan Dragt, fik derved Navnet pastophori, men af disse udgjorde igjen sex et eget Udskud σ : collegium, og disse vare at betragte som Sakristiets særegne Bevogtere, og tillige de, der besørge de vigtigste Ceremonier ved Gudstjenesten.

136. Decuriones; dette Navn havde Forstanberne for Ypperstepræsternes Kollegium, og de beklædte denne Post i fem Aar.

137. Herom findes Intet anført andensteds, og da man veed, at Senatet flere Gange forbød Isis' Dyrelse i Rom

(see Dio Cass. Lib. XL. cap. 47. og Lib. XLII. cap. 26.), og at hendes Religion først blev tilladt under Triumvirerne (Ann. Urb. 711. cfr. Dio. Lib. XLVII. cap. 15.); saa troer Dubendorp, at her maa være en Feil i Læsemaaden, og synes derfor tilbøielig til at følge Scriverii Udgave, der istedet for Syllæ har Sibyllæ temporibus, hvilket da skulde bethde i de allerældste Tider.

R e t t e l s e r.

- Side 2 Linie 8 d'Anville, læs: d'Anville.
 — 10 — 11 Karthaginienserne, læs: Carthaginienserne.
 — 10 — 16 a Aug., læs: a Jo. Aug.
 — 11 — 10 Tertullian, læs: Tertullian.
 — 11 — 21 qvoqvæ, læs: qvoqve
 — 11 — 26 lastudinis, læs: lassitudinis.
 — 12 — 17 eam, læs: eum.
 — 18 — 21 Xenophon, læs: Xenophon.
 — 28 — 2 obscæna, læs: obscoena.
 — 28 — 4 fra neder, gaaer, læs: gaaer.
 — 35 — 20 Xenophon, læs: Xenophon.
 — 43 den sidste Linie, at, læs: af.
 — 54 — 9 Forbryderne, læs: Forbrydere.
 — 76 — 19 Men, dog, læs: Men dog.
 — 83 — 16 Terretorium, læs: Territorium.
 — 89 — 24 enhver, læs: Enhver.
 — 110 — 19 Perseus, læs: Perseus.
-

Den offentlige Examen

i

Slagelse lærde Skole

for Aaret 1827

foretages i følgende Orden:

Lørdag den 15de September.

- Kl. 9 — 1. Samtlige Klasser Latinſk Stil.
— 3 — 6. — — — — Danſk Udarbeidelse.

Mandag den 17de September.

- Kl. 9 — 12. IV Kl. Latin.
— 3 — 6. — — Historie og Geographie.

Tirsdag den 18de September.

- Kl. 9 — 12. IV Kl. Græſk.
— 3 — 6. — — Arithm. og Geometrie.

Onsdag den 19de September.

- Kl. 9 — 10½. IV Kl. Franſk.
— 10½ — 12. — — Lydſk.
— 3 — 5. I — Arithm. og Geometrie.
— 3 — 5. IV og III Kl. Arithmetiſk og Geometriſk Udarbeidelse.

Torsdag den 20de September.

kl. 9	— 10 $\frac{1}{2}$.	IV kl.	Danff.
— 10 $\frac{1}{2}$	— 1.	— —	Hebraiff.
— 3	— 4.	— —	Latinsff Grammatik.
— 4	— 6.	— —	Religion.

Fredag den 21de September.

kl. 9	— 11.	I kl.	Latin.
— 11	— 1.	I —	Historie og Geographie.
— 3	— 5.	II —	Religion.
— 5	— 6.	— —	Danff.

Løverdag den 22de September.

kl. 9	— 11.	III kl.	Latin (Curtius).
— 11	— 1.	— —	Latin (Ovid).
— 3	— 4 $\frac{1}{2}$.	II —	Franff.
— 4 $\frac{1}{2}$	— 6.	— —	Lydsff.

Maudag den 24de September.

kl. 9	— 10 $\frac{1}{2}$.	I kl.	Religion.
— 10 $\frac{1}{2}$	— 12.	— —	Danff.
— 3	— 5.	III —	Lydsff.
— 5	— 6.	— —	Latinsff Gram.

Tirsdag den 25de September.

kl. 9	— 11.	II kl.	Historie og Geographie.
— 11	— 1.	— —	Græff.
— 3	— 6.	— —	Arithm. og Geometrie.

Onsdag den 26de September.

- Kl. 9 — 12. III Kl. Græsk.
— 3 — 5. II — Latin.
— 5 — 6. — — Latinsk Gram.

Torsdagen den 27de September.

- Kl. 9 — 11. III Kl. Fransk.
— 11 — 1. — — Religion.
— 3 — 6. II — Arithm. og Geometrie.

Fredagen den 28de September.

- Kl. 9 — 12. III Kl. Historie og Geographie.
— 3 — 6. — — Dansk.
— 5 — 6. — — Hebraisk.
-

Løverdagen den 29de Sept. afholdes Censuren.

Lirsdagen den 2den October prøves de til Dp-
tagelse i Skolen anmeldte Disciple.

Onsdagen den 3die October foretages Trans-
location, hvorpaa Underviisningen samme Dag tæ-
ger sin Begyndelse.

Til at overvære denne Examen indbydes her-
ved Disciplenes ærede Forældre og Bærger, samt
enhver Ynder af den lærde Skoleunderviisning;
og ønskes at Disse, saa ofte deres Veilighed maa:te
tillade det, vilde hædre og opmuntre Skolen ved
deres Nærværelse.

Efter Examen agtes følgende af Skolens Disciple dimitterede til Universitetet:

1. Ferdinand Emil Sundrop, Søn af Hr. Garnisonschirurg og Hospitalslæge Sundrop i Slagelse.
2. Harald Gotter Edvard Holstein, Søn af Hr. Kammerjunker, Told- og Consumtionsinspекteur v. Holstein i Slagelse.

Slagelse den 23de August 1827.

Ovistgaard.